

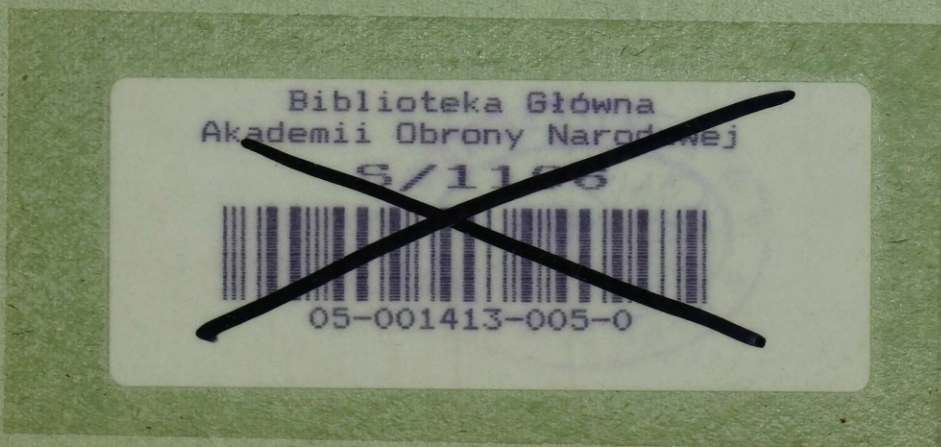
AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO I ARMII OBCYCH

ASG WP wewn. 4234/89

Egz. Nr ~~5~~

Jerzy ZIELIŃSKI
OCENA NIEPRZYJACIELA
SKRYPT

WARSZAWA

60382 1989

A

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO I ARMII OBCYCH

ASG WP wewn. 4234/89

Egz. Nr. ~~5~~

Jerzy ZIELIŃSKI
OCENA NIEPRZYJACIELA
SKRYPT

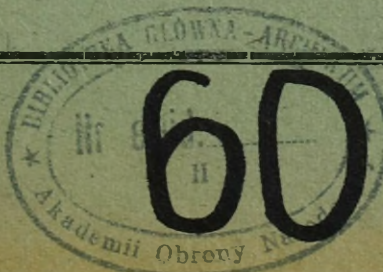
Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

~~8/1186~~

~~05-001413-005-0~~

WARSZAWA

60382

1989

Metzela

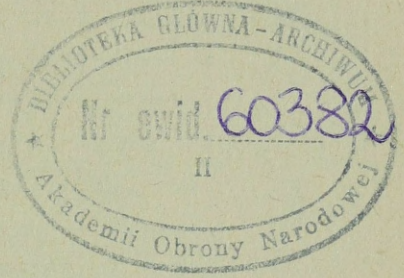
STACHOWSKI

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA ROZPOZNANIA WOJSKOWEGO I ARMII OBCYCH

ASG WP wewn. 4234/89

Egz.nr ~~.....~~

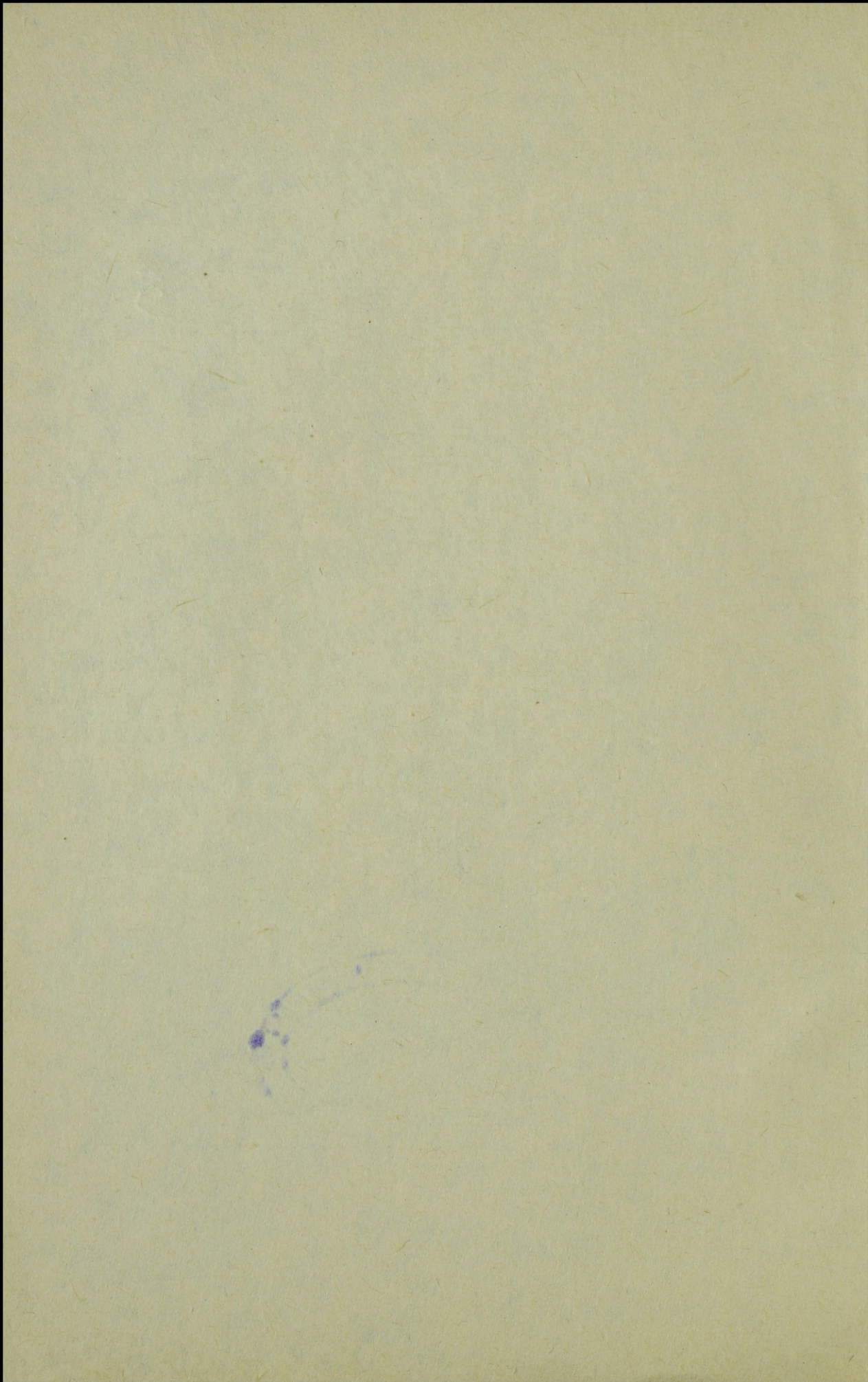
Jerzy ZIELIŃSKI

OCENA NIEPRZYJACIELA

Skrypt

~~SIADOG~~

SPIS TREŚCI

	Strona
x . x	5
x	8
CHARAKTERYSTYKA OCENY NIEPRZYJACIELA	8
1. Znaczenie oceny nieprzyjaciela dla przygotowania i pro- wadzenia działań bojowych /przygotowania sił zbrojnych do wojny i prowadzenia wojny/	10
2. Wymagania stawiane ocenie nieprzyjaciela	12
3. Uwarunkowania oceny nieprzyjaciela	17
3.1. Uwarunkowania zewnętrzne	17
3.2. Uwarunkowania wewnętrzne	19
ZAKRES, FORMY I METODY OCENY NIEPRZYJACIELA	23
1. Zakres oceny nieprzyjaciela	23
2. Formy oceny nieprzyjaciela	27
3. Metody wykorzystywane podczas oceny nieprzyjaciela	30
ZASADY OCENY NIEPRZYJACIELA	39
1. Dążenie do bazowania na informacjach pewnych i wiary- godnych	40
2. Dążenie do uwzględniania wszystkiego co potrzebne przy stałym otwarciu na przyjęcie i uwzględnianie nawet naj- nowszych informacji	42
3. Dążenie do uzyskiwania wyników jednoznacznych	43
4. Dążenie do formułowania wniosków i ocen z należytą i potrzebną szczegółowością	45
PRZEBIEG OCENY NIEPRZYJACIELA	47
1. Cel oceny nieprzyjaciela i potrzeba jego wyodrębniania ..	49
2. Wstępna ocena informacji	52
3. Wnioskowanie przygotowawcze	57
4. Wnioskowanie zasadnicze	69
5. Zestawienie wyników wnioskowania - meldunek oceny nie- przyjaciela	73
ALGORYTM OCENY NIEPRZYJACIELA	77
ZAKOŃCZENIE	82
BIBLIOGRAFIA	85

WYKAZ SCHEMATÓW ZAMIESZCZONYCH W TEKŚCIE

	Strona
1. Zakres ogólnej i szczegółowej oceny nieprzyjaciela	26
2. Metoda ogólna oceny nieprzyjaciela	33
3. Podział informacji /danych/ dokonywany podczas wstępnej oceny w procesie oceny nieprzyjaciela	55
4. Tabela robocza do zestawiania wyników wstępnej oceny informacji /danych/	55
5. Schematyczne ujęcie przeznaczenia poszczególnych grup informacji /danych/ sklasyfikowanych we wstępnej ocenie ...	56
6. Przesłanki uwzględniane podczas wnioskowania zasadniczego dla określenia szczegółów zamiaru przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela	72
7. Podetapy wnioskowania zasadniczego i uzyskiwane w nich wyniki	74

x x

x

Problematyka zawarta w niniejszym opracowaniu jest dość powszechnie znana zarówno wśród teoretyków, jak i praktyków sztuki wojennej. Stanowi ją bowiem, w przeważającej większości, jeden z najstarszych dylematów wojen, działań bojowych i starć zbrojnych przejawiający się w stałym szukaniu najwłaściwszej odpowiedzi na pytanie rodzące się u uczestników tej niezmiernie bezkompromisowej rywalizacji społecznej, które brzmi: jak najbardziej trafnie, najbardziej prawdopodobnie ocenić przeciwnika, który jest po prostu nieprzyjacielem i którego należy za wszelką cenę zwyciężyć? Trzeba przy tym otwarcie powiedzieć, że na pytanie to udzielono już dotychczas tysiące odpowiedzi. Znaczna zaś ich część była bezsprzecznie trafna, gdyż umożliwiała skuteczne prowadzenie działań bojowych /wojen/. Jest to zresztą łatwe do sprawdzenia. Znajduje bowiem potwierdzenie w odniesionych zwycięstwach na polach walki, w bitwach, na całych wręcz frontach rozległych nieraz zmagani zbrojnych.

Istnieje jednak nadal wiele niezmiernie ciekawych kwestii zarówno szczegółowych, jak i ogólnych, których wykładnię starano się przedstawić w niniejszym opracowaniu. Zdecydowano się zaś na dość niekonwencjonalne, bo bardzo uniwersalne, ujęcie tego specyficznego wykładu o ocenie nieprzyjaciela. Bezpośrednim powodem zastosowania takiego rozwiązania jest brak monograficznego opracowania na ten temat. Nie ma też materiałów charakteryzujących rozpatrywane zjawisko i przedstawiających analitycznie jego elementy składowe, czynności wchodzące w skład tych elementów charakterystycznych i metody znajdujące zastosowanie podczas realizacji jakiegokolwiek oceny nieprzyjaciela w obojętnej sytuacji i warunkach. Spotkać bowiem można raczej wydawnictwa, nierzadko poradniki /nazywane też często metodykami/, ograniczające się do ogólnych opisów oceny nieprzyjaciela z podkreśleniem jej znaczenia w procesie przygotowania i prowadzenia działań bojowych oraz usiłowaniami wymienienia

wszystkiego, co w ocenie nieprzyjaciela należy rozpatrzeć. Powstawały tym samym swoiste "przewodniki" po ocenie nieprzyjaciela, które przedstawiają kolejno poszczególne części przedmiotu oceny, mające być rozpatrzonymi w tym procesie, aby w efekcie uzyskać wyniki przydatne i oczekiwane w czasie przygotowywania i prowadzenia działań bojowych. Takie przewodniki, chociaż najczęściej niezwykle drobiazgowo, mają jednak, przy pewnych swych zaletach dla przeprowadzania oceny, i swoje wady. Wyrażają się przede wszystkim w tym, że starają się być zawsze swoistą instrukcją oceniania nieprzyjaciela; nie precyzują zaś nigdy istniejących prawidłowości i zależności występujących w tym procesie. Wymagają pamięciowego opanowania /jeżeli nie chce się korzystać zawsze bezpośrednio z owego przewodnika podpowiadającego każdy kolejny krok oceny/ wielu drobnych elementów występujących w procesie oceny nieprzyjaciela. Stwarzają także po prostu zagrożenie poddania się szablonowemu rozumowaniu podczas wyciągania wniosków; bezwolnie w stosunku do sztywnego schematu zawartego, chcąc nie chcąc, w takim przewodniku /instrukcji/. I jeżeli tego typu przewodnik jest do przyjęcia w rutynowym szkoleniu wojsk, i to na niższych szczeblach dowodzenia, to już zupełnie nie nadaje się on jako materiał do studiowania specjalistycznych zagadnień dla słuchaczy wyższych szkół wojskowych i akademii.

Istniejące braki w wiedzy o ocenie nieprzyjaciela były już dostrzeżone od dłuższego czasu i różnie starano się im zaradzić. Zawsze jednak niestety poprzez opracowywanie nieraz jeszcze bardziej szczegółowego niż poprzednio, ale jednak w końcu kolejnego "przewodnika". To oczywiście nie mogło przynieść pożądanych rezultatów. Oceny nieprzyjaciela nauczono w sposób podająco-naśladowczy^{1/} /rób i powtarzaj, to co ja/. Brak było opracowań charakteryzujących to zjawisko wszechstronnie i kompleksowo, a jednocześnie uniwersalnie. Utrudniało to tym samym znacznie samodzielne studiowanie zagadnień związanych z ocenianiem nieprzyjaciela.

Trzeba jeszcze dodać, że istniały tendencje do jakby odchodzenia od zajmowania się istotą omawianego zjawiska na rzecz ujmowania go w jakby szerszym kontekście pracy informacyjnej prowadzonej przez organa rozpoznawcze sił zbrojnych w ramach zabezpieczenia działań bojowych. To ścisłe wiązanie oceny nieprzyjaciela tylko ze specjalistami od rozpoznania nie jest właściwe. Ocena nieprzyjaciela bowiem w swym najbardziej istotnym przeznaczeniu jest czynnością przeprowadzaną nie tylko przez kadry rozpoznania wojskowego; w niedużo mniejszym stopniu i z nie-

1/ Por. B.Szulo: Niektóre problemy unowocześniania procesu nauczania w ASG WP, Zeszyty Naukowe ASG WP 1987 z.4, s.270

dużo mniejszą sprawnością muszą się w tym względzie orientować dowódcy /szefowie specjalistycznych komórek sztabowych/. Także i inni, niekiedy nawet i niezbyt eksponowani uczestnicy walki zbrojnej, też muszą umieć sprawnie i trafnie oceniać nieprzyjaciela.

Stąd, aby rozwiązać trudności występujące w obszarze dydaktyki i dostarczyć materiału teoretycznego studiującym sztukę wojenną /głównie studiującym taktykę i sztukę operacyjną wojsk lądowych/, zaistniała konieczność napisania odpowiedniego opracowania. Starano się przy tym ująć w nim w odpowiedni sposób wyniki wcześniejszych badań nad oceną nieprzyjaciela. Zdecydowano także, że ocena nieprzyjaciela zostanie oddzielona od problematyki pracy informacyjnej, z którą ją dotychczas prawie zawsze łączono w treści różnorodnych opracowań. O tym ostatnim przesądziły właśnie wyniki ostatnich badań nad oceną nieprzyjaciela, które uwiarydliły złożoność tego procesu. Ponadto automatyczne łączenie oceny nieprzyjaciela z pracą informacyjną powodowało "rezerwowanie" jakby tajników przeprowadzenia rozpatrywanego procesu tylko dla specjalistów rozpoznania wojskowego, a to jest zjawiskiem wysoce niepożądanym. W sumie niniejsze opracowanie ujmuje ocenę nieprzyjaciela jako proces konieczny do przeprowadzenia na każdym szczeblu dowodzenia, w każdym rodzaju wojsk i sił zbrojnych oraz w każdym rodzaju działań bojowych. Z tym, że w poszczególnych przypadkach niektóre jego elementy mogą ulec redukcji, a w innych cechować się konieczną rozległością dociekań.

Starano się przy tym tak przedstawić wiedzę o omawianym zjawisku, aby nie powodować trudności w jej przyswajaniu i praktycznym wykorzystaniu. Na końcu zamieszczono algorytm, według którego może przebiegać jakakolwiek ocena nieprzyjaciela, a tworzący ją proces powinien mieć wtedy wszystkie elementy i cechy opisane w poszczególnych częściach opracowania.

Nie można jednak nie przyznać, że w największym stopniu opracowanie niniejsze powinno być przydatne oficerom wojsk lądowych; wśród nich zaś oficerom ogólnowojskowym, a najbardziej - mimo wszystko - zwiadowcom. W sumie powinno jednak przyczynić się do lepszego przyswajania zasad sztuki wojennej przez ją studiujących.

CHARAKTERYSTYKA OCENY NIEPRZYJACIELA

Mimo raczej dość jednoznacznego rozumienia terminu "ocena nieprzyjaciela" wydaje się być celowe posłużenie się, już w początkowej części tego rozdziału, definicją słownikową rozpatrywanego zjawiska. Wśród istniejących zaś źródeł najbardziej wyczerpująco o ocenie nieprzyjaciela traktuje Leksykon Wiedzy Wojskowej. Przedstawia on dwa znaczenia oceny nieprzyjaciela. Po pierwsze, że jest to "... jeden z elementów oceny sytuacji, wartościujący główne siły i możliwości nieprzyjaciela stanowiący podstawę do sprecyzowania wniosków dla skutecznego działania dowództw, sztabów i wojsk własnych w okresie przygotowania i prowadzenia walki, bitwy i operacji ..." ^{1/}. Po drugie natomiast, że jest to "... całokształt pracy organów rozpoznawczych podczas zbierania, opracowywania i przekazywania zdobytych informacji o nieprzyjacielu" ^{2/}.

Powyższe definicje terminu "ocena nieprzyjaciela", aczkolwiek najlepsze z istniejących, nie są bynajmniej idealne. Najwięcej zaś pretensji można mieć do drugiego, które wręcz utożsamia ocenę nieprzyjaciela z rozpoznaniem wojskowym w ogóle. Tymczasem chociaż w rutynowej działalności rozpoznawczej występuje niewątpliwie ocena, gdyż organa rozpoznawcze muszą wyrażać "... w formie ustnej lub pisemnej sąd o wartości ..." ^{3/} nieprzyjaciela, terenu, warunków meteorologicznych w rejonie działań bojowych, to jednak nie można twierdzić, iż ich działalność ogranicza się tylko do oceny. Zresztą czasami podczas rozpoznawania /wykrywania/ nie potrzeba oceniać, a jedynie bezpośrednio przekazać dostrzeżone fakty.

Bliższe niewątpliwie natomiast tytułowi niniejszego opracowania jest pierwsze znaczenie oceny nieprzyjaciela zdefiniowane w cytowanym leksykonie. Wynika to z przeznaczenia tego opracowania, którym jest przed-

-----
1/ Leksykon wiedzy wojskowej, Wyd. MON, Warszawa 1979, s.258.

2/ Tamże.

3/ Słownik języka polskiego t.2, PWN, Warszawa 1979, s.436.

stawienie oceny nieprzyjaciela pojmowanej jako składnik oceny sytuacji. W takich bowiem przypadkach oceną nieprzyjaciela zajmują się nie tylko oficerowie rozpoznania, ale i dowódcy /szefowie/ odpowiedzialni za przygotowanie i prowadzenie działań bojowych w skali odpowiadającej szczeblowi dowodzenia, który reprezentują. Jeżeli chodzi natomiast o pretensje jakie można byłoby mieć do wcześniej przytoczonej definicji tak rozumianej oceny nieprzyjaciela, to wynikają one z tego, że definicja ta jest za wąska. Przedstawia ona bowiem, iż ocena wartościuje głównie siły i możliwości nieprzyjaciela oraz daje podstawę do sprecyzowania wniosków dla skutecznego działania dowództw, sztabów i wojsk własnych w okresie przygotowania i prowadzenia walki, bitwy i operacji. Odnosiłaby się zatem wtedy ocena nieprzyjaciela jedynie do wartościowania u nieprzyjaciela tego co on aktualnie sobą przedstawia, jakie ma aktualnie możliwości. Tymczasem potrzeby praktyki przygotowania walki, bitwy i operacji wymagają od oceny czegoś więcej; wymagają mianowicie sformułowania prognozy co do charakteru przyszłych działań bojowych nieprzyjaciela. Takie przewidywania bowiem jedynie mogą stać się podstawą do planowania walki, bitwy i operacji wojsk własnych. Należałoby zatem mówić, że:

Ocena nieprzyjaciela to jeden z elementów oceny sytuacji, w którym wartościuje się siły i aktualne możliwości nieprzyjaciela, także teren i warunki meteorologiczne w rejonie przyszłych działań bojowych, oraz formułuje prognozę co do charakteru przyszłych działań bojowych nieprzyjaciela.

I właśnie ten ostatni element /prognoza/ oceny nieprzyjaciela jest najbardziej przydatny w planowaniu przyszłych działań bojowych wojsk własnych.

Na zakończenie wprowadzenia do charakterystyki oceny nieprzyjaciela trzeba jeszcze nadmienić, że w niniejszym opracowaniu będzie ona przedstawiona w aspekcie czynnościowym. Aspekt wynikowy oceny nieprzyjaciela - sposób przedstawiania rezultatów, wniosków z oceny nieprzyjaciela - będzie jedynie zasygnalizowany, gdyż istniejące w tym względzie ustalenia w pełni zaspokajają obecne potrzeby i oczekiwania praktyki dowódzo-sztabowej.

1. Znaczenie oceny nieprzyjaciela dla przygotowania i prowadzenia działań bojowych /przygotowania sił zbrojnych do wojny i prowadzenia wojny/

Stwierdzenia, że "... ocena nieprzyjaciela jest złożonym procesem myślowym..."^{4/}, można spotkać w wielu publikacjach i opracowaniach. Świadczy to jednak przede wszystkim o docenianiu możliwych trudności w przeprowadzaniu oceny nieprzyjaciela. Nie musi zaś to być równoznaczne z uznawaniem samej ważności oceny nieprzyjaciela jako określonego elementu występującego w procesie przygotowania działań bojowych /wojny/, jak również w prowadzeniu działań bojowych /wojny/. Jednak ocena nieprzyjaciela jako hasło wywoławcze pewnej aktywności społecznej związanej z wojną, wojskiem, przedsięwzięciami militarnymi ujawnia, można by powiedzieć już samą swoją treścią, określone uznanie dla jej ważności. Sam nieprzyjaciel zresztą, jakkolwiek by był, zawsze będzie powodem określonych emocji; chociażby dlatego, że jest naszym rywalem w zmaganiach o najczęściej niepewnym wyniku. Jego ocena zaś wymaga potraktowania go bardzo rozważnie /zarówno tak, aby się go nie przestraszyć, jak i żeby go nie zbagatelizować/. Ten ostatni warunek powoduje, że specjalistów zajmujących się profesjonalnie oceną nieprzyjaciela traktuje się najczęściej z pewnym uznaniem. Mają oni też wśród właściwego im otoczenia niekwestionowany autorytet. Świadczyć to może pośrednio o uznaniu niemalej rangi oceny nieprzyjaciela jako czynności, ale i jako wyniku pewnych przemyśleń, które nie każdy z kolei - według potocznej opinii - jest w stanie przeprowadzić szybko i poprawnie.

Ale co bezpośrednio nadaje wysoką rangę ocenie nieprzyjaciela? Trudno jest znaleźć na to odpowiedź w materiałach i opracowaniach oraz nawet w dokumentach normatywnych. Traktuje się to bowiem raczej jako oczywistość nie wymagającą udowodnienia, ani tym bardziej szerszego tłumaczenia. Czy zatem można uważać umiejętność dokonywania oceny nieprzyjaciela w działaniach bojowych za jedną z ważniejszych składowych wiedzy tworzącej sztukę wojenną?

W praktyce ocena nieprzyjaciela lokuje się zawsze w procesie wypracowania decyzji. Jest jego częścią składową i jemu jednocześnie służy. W jaki jednak sposób? Można powiedzieć bez wątplenia, że w zasadniczo, bo zawsze prawie jest wymieniana w pierwszej kolejności wśród czynności związanych z podejmowaniem decyzji /czasami poprzedza ją tylko, wymieniana jako pierwsza, analiza zadania/. Jest zaś na pewno ocena nie-

^{4/} Fr. Januszewski: *Metodyka oceny nieprzyjaciela*, wyd. ASG WP, Warszawa 1980, s.5.

przyjaciela ważnym czynnikiem umożliwiającym podjęcie właściwej decyzji. Doświadczeni praktycy piszą np., że "Wypracowanie decyzji stanowi wyjątkowo odpowiedzialny i tworzy proces dowódcy i podległych mu oficerów. W decyzji ogniskuje się sztuka kierowania skutecznym działaniem wojsk. Wypracowanie i podjęcie decyzji ..., wymaga w większości wypadków silnej woli, rozległej wiedzy, obiektywnego rozpatrzenia różnorodnych i przeciwstawnych czynników związanych z istniejącą i przewidywaną sytuacją. W warunkach bojowych jest to niezwykle skomplikowany proces, w którym należy uwzględnić działanie nieprzyjaciela /podkreślenie - J.Z./, dążącego wszystkimi siłami do bezwzględnego zrealizowania własnej decyzji, a więc osiągnięcia wytyczonych celów"^{5/}.

Rola oceny nieprzyjaciela wynika jednak bezpośrednio przede wszystkim z potrzeby zapewnienia zrealizowania celu oceny sytuacji, jako jednego z filarów podejmowania decyzji, którym jest "... wszechstronne przestudiowanie warunków, w których przygotowuje się operację /także jakiegokolwiek działania bojowe, czy też wręcz wojnę - przyp. J.Z./, i ich wpływu na organizację i prowadzenie operacji oraz wyodrębnienie wniosków dla powzięcia właściwej decyzji. Do głównych problemów składających się na ocenę sytuacji należy zaliczyć:

- położenie, stan, możliwości i przewidywany charakter działania nieprzyjaciela... /podkreślenie - J.Z./"^{6/}

Stąd niebezpieczne jest skwitowanie roli i znaczenia oceny nieprzyjaciela słowami jednego ze starszych zwiadowców, który twierdzi, że "Ocena nieprzyjaciela ma szczególne znaczenie, ponieważ na jej podstawie dowódca podejmuje decyzję..."^{7/}.

W sumie zatem duże znaczenie oceny nieprzyjaciela wiąże się z dwoma aspektami rozpatrywania problematyki militarnej. Po pierwsze - z jej wynikami kojarzy się podejmowanie decyzji w działaniach bojowych /podczas wojny/ dla osiągnięcia zakładanych wcześniej celów /zrealizowania postawionych zadań/. W tym aspekcie ocena nieprzyjaciela jest ważną częścią składową oceny sytuacji i przez nią przyczynia się właśnie do kształtowania decyzji.

Natomiast w drugim aspekcie duże znaczenie oceny nieprzyjaciela wynika z tego, że jest ona, powinna przynajmniej być, elementem praktycz-

5/ T. Urbańczyk: Wystąpienie otwierające sympozjum naukowe na temat: "Teoria podejmowania decyzji", Zeszyty Naukowe ASG WP 1984 nr 4/40/, s. 9-10.

6/ K. Nożko: Problemy taktyczno-operacyjne rozpatrywane przez dowódcę i sztab armii w operacji zaczepnej armii, Zeszyty Naukowe ASG WP 1976 nr 1/8/, s. 41.

7/ K. Cupryniak: Praca szefa wydziału rozpoznawczego sztabu dywizji /szefa rozpoznania pułku/ podczas planowania i organizowania natarcia, Zeszyty Naukowe ASG WP 1977 nr 1 /12/, s. 102.

nej wiedzy w zakresie przygotowania i prowadzenia działań bojowych /wojny/. Jest przez to składnikiem sztuki wojennej i jej brak przesądza najczęściej o niekorzystnym wyniku tych działań bojowych /wojny/.

Trzeba jeszcze nadmienić, że aczkolwiek ocena nieprzyjaciela powinna być prowadzona przez wszystkich, w interesującym ich zakresie, to jest ona najczęściej kojarzona wyłącznie z rozpoznaniem jako rodzajem specjalistycznego zabezpieczenia bojowego /operacyjnego, strategicznego/ działań wojsk. Jest to związane z organizacyjno-praktyczną stroną rozwiązywania problemów w dowództwach i sztabach. Nierzadko myśli się o ocenie nieprzyjaciela, a pisze się o rozpoznaniu w ogóle. Aczkolwiek samym rozpoznaniem, tzn. zdobywaniem wiadomości /suchych faktów/ nie byłoby się w stanie zapewnić bezpośrednio podjęcia właściwej decyzji. Potrzebna jest bowiem twórcza ich interpretacja polegająca na przewidzeniu na ich podstawie tego, co dopiero nastąpi - gdyż żaden, nawet najbardziej nowoczesny system rozpoznania, nie jest w stanie bezpośrednio tego dokonać. Jawi się tu zatem jakby trzeci aspekt znaczenia oceny nieprzyjaciela polegający na preferowaniu umiejętności twórczego zinterpretowania wyników rozpoznania, przetworzenia otrzymanego w wynikach rozpoznania obrazu faktograficznego w obraz wydarzeń mogących nastąpić. Umiejętność taką powinni posiadać nie tylko dowódcy /szefowie/ i specjaliści od rozpoznania, a również z pewnością oficerowie mający ambicje legitymowania się wyższym wykształceniem wojskowym.

2. Wymagania stawiane ocenie nieprzyjaciela

Podobnie jak o znaczeniu, tak i o wymogach w stosunku do oceny nieprzyjaciela niewiele się pisze. W zasadzie można odczytać, w podtekście najczęściej, że wymogi w stosunku do oceny nieprzyjaciela formułowane są doraźnie przez dowódcę /szefa/ lub wynikają z zadań oraz specyfiki sił i środków realizujących określone zadania w walce, operacji czy też wojnie. Może tu przecież chodzić nieraz o różne specjalistyczne wymagania co do szczegółów przedstawianego nieprzyjaciela, które trudno uogólnić w postaci pewnych wymogów uniwersalnych i charakterystycznych jednocześnie, a występujących najczęściej we wzajemnym układzie: proces przygotowania działań bojowych /przygotowanie wojny/ - ocena nieprzyjaciela.

Nierzadko w opracowaniach i publikacjach spotyka się jakby maskowanie procesu oceny nieprzyjaciela pod hasłami "pracy informacyjnej" organów rozpoznawczych.^{8/} Odbywa się to niezależnie i przy zrozumie-

8/ Mówi się np. następująco: "Wynik działalności informacyjnej, którym jest opracowana, analityczna informacja zawierająca ocenę aktualne-
cd.odnośnika na str.13

niu, że praca informacyjna jest pojęciem szerszym i obejmuje nie tylko ocenę nieprzyjaciela /w znaczeniu wyciągania określonych wniosków z posiadanych - zdobytych wiadomości o nim/, ale i kolportaż wiadomości /danych/ między zainteresowanych. I dla pracy informacyjnej właśnie spotkać można formułowanie określonych wymagań. Np. wymienia się wśród nich:

- znajomość i świadomość celu swojej działalności;
- szczegółową i wnikliwą znajomość przeciwnika;
- ciągłość i systematyczność w pracy;
- zwięzłość, dokładność i prawdziwość;
- szybkość i terminowość informowania;
- umiejętność przewidywania i prognozowania.

Ponadto grupuje się jeszcze wiele szczegółowych zasad roboczych i obowiązków w zakresie zbierania danych, wiadomości i informacji o nieprzyjacielu oraz ich utrwalania, w zakresie opracowywania informacji /przetwarzania danych i wiadomości/, także w zakresie informowania /rozpowszechniania informacji/.

Gdyby wymienione wymagania odnieść bezpośrednio do samej oceny nieprzyjaciela, która według wspomnianych źródeł miałaby być przeciwieństwem równoznaczną pracy informacyjnej, to bez specjalnych analiz widać, że mogłyby to być wymagania bardzo sztuczne i nieadekwatne /ocena nieprzyjaciela nie może np. cechować się znajomością i świadomością celu swej działalności"/. Nie powinno się zatem bezkrytycznie przenosić wymagań formułowanych w stosunku do pracy informacyjnej na ocenę nieprzyjaciela. Prowadzone badania sondażowe pokazały zresztą, że obecnie zainteresowani problematyką militarną formułują wyraźnie inaczej wymagania w stosunku do oceny nieprzyjaciela. Usystematyzowanie i uporządkowanie ich wypowiedzi dało następujący zestaw tych wymagań:

- bazowanie podczas oceny nieprzyjaciela na informacjach pewnych i wiarygodnych;
- uwzględnianie wszystkich zależności i czynników mogących mieć wpływ na przyszłe działania bojowe nieprzyjaciela;
- docenianie znaczenia jednoznaczności wyników oceny nieprzyjaciela;
- zachowanie w wynikach oceny nieprzyjaciela proporcji szczegółowości, jak i ogólności;

-----
cd.odnośnika ze str.12

go stanu i możliwości dalszych działań przeciwnika /podkreślenie - J.Z/
- M.Wiliński, W.Tomaszewski: Praca informacyjna organów rozpoznawczych na szczeblach taktycznych, Zeszyty Naukowe ASG WP 1979 nr 1/20/ dodatek, s.10.

9/ Tamże, s.10-12.

- przestrzeganie terminowości podczas dokonywania oceny nieprzyjaciela;
- uzyskiwanie wyników spójnych;
- formułowanie wyników oceny nieprzyjaciela w sposób syntetyczny /zwały/.

Tych siedem wymogów skupia jednocześnie wszystkie oczekiwania i nadzieje jakie zdołano uzyskać od organizatorów działań bojowych. Nie ma powodów, by wymagania te nie zadowalały odpowiedzialnych za przygotowania do prowadzenia działań bojowych w większej skali, aż do wojny włącznie. Są one z pewnością reprezentatywne i uniwersalne dla oceny nieprzyjaciela dokonywanej na objętym szczeblu dowodzenia. I nie są to wymagania adresowane wyłącznie do specjalistów od rozpoznania /szefów sztabowych komórek rozpoznawczych/. Autorzy tych wymagań adresują je także do siebie samych. Chodzi tutaj o dowódców, którzy - jak już wspomniano - również, niezależnie od ocen dokonywanych przez podległych im specjalistów, oceniają nieprzyjaciela i powinni się tym samym do takich wymagań dostosować, aby wyniki ich ocen dawały podstawę do konstruktywnej "dyskusji" ze wspomnianymi specjalistami.

Pierwsze cztery wymagania formułowane w stosunku do oceny nieprzyjaciela przekształcone zostały w treści niniejszego opracowania wręcz w zasady, a ich omówieniu poświęcony został oddzielny rozdział. Natomiast pozostałe trzy wymagania mają rangę kryteriów normatywnych odnoszących się do treści i formy końcowych efektów oceny nieprzyjaciela. Stąd już obecnie zostanie im poświęconych nieco wyjaśnień, które przedstawią interpretację haseł firmujących wymienione wymogi.

Terminowość oceny nieprzyjaciela jest najbardziej przekonywającym i można powiedzieć, że zrozumiałym jakby "samo przez się" wymogiem. Jego dotrzymanie jednakże w praktycznej działalności nie jest łatwe. Powoduje on, że poczynania oceniającego są w dużym stopniu "popędzane" terminami narzucanymi przez warunki przeprowadzania oceny sytuacji. Od wyników oceny nieprzyjaciela bowiem, ich ujawnienia i ostatecznego przyjęcia po dokonanej ocenie sytuacji za podstawę pracy zależy przecież rozpoczęcie planowania działań bojowych przez innych specjalistów. Stąd nad oceniającymi nieprzyjaciela ciąży nieodłącznie odpowiedzialność za sformułowanie oceny trafnej, ale i sprostanie krótkiemu najczęściej terminowi jej sporządzania. Tworzy się wtedy niezwykle prosta, ale i niebezpieczna zależność: konieczność sprostania terminowi może być powodem pobieżnego przeprowadzania oceny nieprzyjaciela. Wyniki zaś takiej oceny bywają wtedy najczęściej obarczone określonymi, mniejszymi lub większymi, błędami. Poddawanie się tej zależności może spo-

tęgować presja osobistej odpowiedzialności oceniających, która wynika ze świadomości, że przekroczenie terminu, nawet przy późniejszym otrzymaniu wyników bardziej prawdopodobnych, bo uzyskanych w oparciu o solidnie przeprowadzoną ocenę nieprzyjaciela, może spowodować ich nieprzydatność; będzie przyczyną opóźnień w podjęciu decyzji. Zatem terminowość oceny ma i swój podtekst w postaci wymogu, który polega na rzetelnym, chociaż niezbyt długim, przeprowadzeniu omawianego procesu. Można zatem i należy wymóg terminowości oceny nieprzyjaciela interpretować następująco: ocena nieprzyjaciela powinna być przeprowadzana w nakazanym terminie, ale muszą być jednocześnie zachowane wszystkie warunki rzetelności i solidności, które w znacznym stopniu decydują o jej trafności.

Spójność oceny nieprzyjaciela jest tym wymogiem, który ma wykluczać jej wewnętrzną sprzeczność. Chodzi tutaj przede wszystkim o wynik oceny nieprzyjaciela, ale i o wcześniejszą poprawność i systematyczność rozumowania, które są tej niesprzeczności gwarantem. Spójność bowiem jest synonimem zgodności poszczególnych elementów tworzących wynik oceny nieprzyjaciela, która to zgodność odpowiada uznanym /a wcześniej poznanym/ i przyjmowanym zasadom sztuki wojennej nieprzyjaciela, logicznemu ciągłowi mogących nastąpić wydarzeń, możliwościom technicznym sprzętu i fizycznym ludzi czy też wreszcie naturalnym prawom społecznym. Spójność w dużym stopniu rzutuje na wiarygodność oceny nieprzyjaciela i jej przekonujący charakter.

Nie można jednakże przedkładać wymogu spójności ponad wymowę faktów i rzetelnie sformułowanych na ich podstawie wniosków. Jeżeli bowiem wyniknie, w trakcie oceny nieprzyjaciela, jakaś niespójność w stosunku do znanych rozwiązań organizacyjnych, taktycznych, operacyjnych czy też innych u nieprzyjaciela, którą w różnorodny sposób potwierdzają fakty, posiadane informacje, to nie można poddawać się bezwólnie wymaganiom spójności oceny i ewentualny paradoks usunąć z wyników /nie brać pod uwagę, nie ujawniać itp./. Konieczne jest albo sprawdzić tok rozumowania, albo szukać innego wyjaśnienia. Trzeba bowiem pamiętać, że wojna, walka zbrojna obfitować może w niespodzianki trudne niejednokrotnie do zrozumienia i wyjaśnienia. Są to wyniki wysiłków nieprzyjaciela kierującego się jedną z podstawowych zasad sztuki wojennej - dążeniem do uzyskania zaskoczenia.

Syntetyczność przedstawiania wyników oceny nieprzyjaciela przychodzi w sukurs wymaganiom związanym z terminowością oceny, ale nie tylko oczywiście. Wymagania z tym związane dotyczą także łatwości zrozumienia sensu i istoty wyników oceny nieprzyjaciela, co jest możliwe

przy jej zwartości /w sensie nierozwlekłości/, a to przecież przyczynia się do zaoszczędzenia czasu. Mniej potrzeba go niewątpliwie na przedstawienie oceny syntetycznej, a przy tym łatwiej wtedy uchwycić najbardziej istotne rzeczy w niej zawarte. Łatwiej się też do oceny spójnej i zwartej odwołać czy też zaczerpnąć określone stwierdzenia, wielkości, czy chociażby przypuszczenia tylko. Stąd erudycja i fachowe przygotowanie oceniającego powinny się przejawiać nie tylko w trafności formułowanych wniosków, szybkości myślenia, niesprzeczności wypowiedzianych sądów i ocen, ale i w zwięzłym /syntetycznym/ wypowiedzianiu i formułowaniu wyników oceny nieprzyjaciela. Wspierają omawiany wymóg również pewne względy psychologiczne. Rzeczy rozwlekłe bowiem, chociażby nawet były słuszne i wartościowe, z góry zrażają i zniechęcają /choćkolwiek trudno sobie wyobrazić zniechęconego dowódcę, który stoi w czasie prowadzenia działań bojowych przed problemem wykonania określonego zadania/. Tym niemniej jednak, niezależnie od motywacji, ludzka wytrzymałość psychiczna ma swoje granice. Toteż reakcja na rozwlekłe ujęte i przedstawione wyniki oceny nieprzyjaciela nie musi się objawiać klasycznym zdenerwowaniem i wykazaniem braku zainteresowania. Może nią być także niedostrzeżenie rzeczy istotnych i w konsekwencji podjęcie niewłaściwej decyzji.

Syntetyczność przedstawiania wyników oceny nieprzyjaciela jest cenną umiejętnością oceniającego, która, jeżeli jest wsparta innymi umiejętnościami, może stanowić o mistrzowskim opanowaniu przeprowadzania tego elementu oceny sytuacji.

x x

x

Wymogi stawiane ocenie nieprzyjaciela regulują w dużym stopniu postępowanie oceniającego i wpływają oczywiście bezsprzecznie na sposób jego rozumowania. Ocena nieprzyjaciela bowiem nie jest procesem przeprowadzanym dla niego samego i stąd, mimo niewątpliwych utrudnień, jakie wymienione wymogi niosą, stanowią one jednocześnie czynniki "uszlachetniające" omawiane zjawisko; bez nich ocena nieprzyjaciela mogłaby stać się, jeżeli oczywiście w ogóle byłaby potrzebna, zbędnymi rozważaniami. Istota walki zaś czyni z niej proces sprawnego i skutecznego myślenia, a u przeprowadzających ją wyrabia rzutkość, wyobraźnię, wnikliwość, szybkość myślenia i przewidywania oraz uzbraja w umiejętność puentowania, w krótkich sentencjach, złożonych nieraz zależności i przyczyn, związków i stanów zachodzących w procesach walki.

Docenianie roli i znaczenia wymagań formułowanych w stosunku do oceny nieprzyjaciela nie musi zatem wcale wynikać tylko z motywów służbowo-funkcyjnych /z obowiązków istniejących na zajmowanym stanowisku/, ale również z czysto ambicjonalnej chęci doskonalenia samego siebie. Zyskiwałyby one tym samym na łatwości ich zapamiętywania i uwzględniania podczas dokonywania oceny.

3. Uwarunkowania oceny nieprzyjaciela

Z zasygnalizowanego nieco wcześniej faktu, iż ocena nieprzyjaciela nie jest autonomicznym zjawiskiem przeprowadzanym przez wojskowych jedynie np. dla relaksu czy też treningu umysłowego, wynikać musi przypuszczenie co do różnorodnych uwarunkowań związanych nie tylko z jej występowaniem jako zjawiska w ramach podejmowania decyzji, ale i spowodowanych różnorodnymi powiązaniem mającymi miejsce podczas jej przeprowadzania. Jeżeli zaś istnieją takie uwarunkowania, to jest zrozumiałe, że wywierają one z pewnością określony wpływ na samą ocenę nieprzyjaciela. Uwarunkowania te należałoby zatem znać, aby z pełną świadomością móc je uwzględniać /tzn. aby uniknąć lub zminimalizować, ich negatywne skutki, ale aby wykorzystywać również mogące z nich wypływać korzyści/. Ogólnie zaś trzeba się orientować, że uwarunkowania te można podzielić na zewnętrzne, czyli oddziaływające z zewnątrz na przebieg i wyniki oceny nieprzyjaciela, oraz wewnętrzne, czyli te tkwiące w samym procesie. Zarówno jedno, jak i drugie są w zasadzie nie do uniknięcia; tworzą się bowiem wśród realiów przeprowadzania oceny nieprzyjaciela, a więc obiektywnego istnienia i występowania różnorodnych zależności, utrudnień i uwikłań nie do wyeliminowania. Jedyne co jest możliwe, to zmniejszenie ujemnych skutków tych uwarunkowań, przy czym uniwersalnej recepty na to nie ma i nie będzie. Wszystko zależy od ogólnej sytuacji oraz wypełniających ją szczegółów będących głównym źródłem przedstawionych poniżej i omówionych krótko uwarunkowań.

3.1. Uwarunkowania zewnętrzne

Do uwarunkowań zewnętrznych występujących podczas jakiegokolwiek oceny nieprzyjaciela zaliczyć należy:

- stały niedobór wyczerpujących informacji;
- ograniczony czas;
- zależności wynikające ze specyfiki zadania bojowego;
- styl pracy i umiejętności przełożonych, współpracowników i podwładnych;
- warunki materialno-techniczne dokonywania oceny nieprzyjaciela.

Stały niedobór wyczerpujących informacji będzie jednym z najważniejszych utrudnień w przeprowadzaniu oceny nieprzyjaciela. Jedynym zaś rozwiązaniem w jego minimalizowaniu może być dobrze zorganizowany i sprawnie funkcjonujący system rozpoznania. Także stała otwartość i ciągle wysiłki oceniającego skierowane na uwzględnianie wszystkiego, co jest mu niezbędne i dostępne, może w jakimś stopniu zwiększyć bazę danych /informacji/. Oceniający musi w zasadzie jednak być świadomy faktu, że nie doświadczy nigdy komfortu dokonywania oceny nieprzyjaciela przy braku jakichkolwiek potrzeb w zakresie określonych informacji /danych/. Jest to utrudnienie nie do wyeliminowania i z góry trzeba być przygotowanym na ocenianie przy niepełnych danych, skąpych nawet informacjach wyjściowych.

Ograniczony czas dokonywania oceny nieprzyjaciela wynikał będzie zawsze z konieczności jak najszybszego udostępnienia jej wyników dla planujących i organizujących działania bojowe. Podejmowanie decyzji musi zawsze wyprzedzać znacznie przedstawienie przewidywanego w ocenie rozwoju wydarzeń. Stąd właśnie, mimo rangi i znaczenia oceny nieprzyjaciela, czasu na jej przeprowadzenie będzie mniej niż oceniający mógłby wymagać dla jej wnikliwego zrealizowania. Jest to utrudnienie wynikające bezpośrednio z realiów planowania działań bojowych.

Zależności wynikające ze specyfiki zadania bojowego ujawniane będą najczęściej w wytycznych dowódcy /szefa/. Nie należałoby zaś raczej zaliczać ich do utrudnień; wręcz odwrotnie - wytyczne powinny i mogą ukierunkować oraz pomóc w przeprowadzeniu oceny. Uwarunkowania związane z zależnościami wynikającymi ze specyfiki zadania bojowego wszakże nakazują nie ignorować związku procesu przeprowadzania oceny nieprzyjaciela z treścią zadania bojowego, dla którego ta ocena jest dokonywana. A to znaczy, że nie należy raczej silić się na dokonywanie oceny bez zapoznania się z wytycznymi, gdyż grozi to rozminięciem się wyników z oczekiwaniami podejmujących decyzję do działań bojowych. Z tego też względu konieczność uwzględnienia zależności oceny nieprzyjaciela od treści zadania bojowego nie powinno być traktowane właśnie jako utrudnienie. Trzeba sobie zdawać sprawę z faktu, że zależność ta, ujawniona w wytycznych, może się przyczynić do sprawniejszego przeprowadzenia oceny nieprzyjaciela.

Styl pracy i umiejętności przełożonych, współpracowników i podwładnych. Uwarunkowanie to tworzy zespół czynników kształtujących klimat towarzyszący ocenie nieprzyjaciela. Jego warunki mogą być naprawdę różne: od najbardziej sprzyjających, aż do utrudniających znacznie działania oceniającym. Wydaje się, że najbardziej potrzebnym dla wyeli-

minowania złego wpływu otoczenia na oceniającego jest wyrobienie u niego odporności psychicznej na destrukcyjne oddziaływanie otoczenia. Byłoby najwłaściwsze, by postawa oceniającego mogła bazować na solidnej wiedzy o nieprzyjacielu oraz znajdowała oparcie w jego stylu praktycznego działania. Musi on być odporny również na niepowodzenia osobiste /które mogą być tylko pozornymi zresztą niepowodzeniami/ czy wręcz zarzuty /formułowane nieraz w sposób zaczepno-agresywny/. Jedynie wtedy bowiem może on z zimną krwią i bez negatywnego wpływu zdenerwowania realizować właściwie swoje zadania.

Jeżeli chodzi zaś o uwarunkowania wynikające z umiejętności otoczenia, to w tym względzie jest o wiele więcej do zrobienia. Szczególnie jeżeli chodzi o dowódców /szefów/ czy też szefów komórek rozpoznawczych, to mogą oni niewątpliwie bardzo aktywnie wpływać na te umiejętności. Jedynym sposobem jest skuteczne realizowanie szkolenia, które może przygotować zarówno współpracowników, jak i podwładnych na wymaganym poziomie.

Warunki materialno-techniczne dokonywania oceny nieprzyjaciela będą w zasadzie również pozostawiały najczęściej wiele do życzenia. Nie do wyobrażenia jest tutaj spokój salonów i dostojność gabinetów mogących być kojarzonymi ze skomplikowanym procesem rozumowania, jakiego wymaga ocena nieprzyjaciela. Tym niemniej jednak chodzi też o różnorodne urządzenia, z techniką mikrokomputerową włącznie, które znakomicie wyręczają w znużonych nieraz czynnościach ewidencyjnych, pisarskich itp. Przewiduje się, że w przyszłości mogą powstać nawet jakby "laboratoria rozpoznawcze", które znacznie usprawnią pracę informacyjną, a tym samym i omawianą ocenę nieprzyjaciela.^{10/}

3.2. Uwarunkowania wewnętrzne

Do uwarunkowań wewnętrznych oceny nieprzyjaciela zaliczyć należy:

- subiektywizm;
- ograniczoność wynikająca z zawężonego spojrzenia;
- stopień wykształcenia;
- posiadane doświadczenie;
- sprawność intelektualną;
- wyobraźnię;
- zdolność kojarzenia faktów;
- precyzję myślenia i wnioskowania;
- zmęczenie;

10/ Por J. Zieliński: Przyszłość rozpoznania wojskowego. Myśl Wojskowa 1988 nr 7, s. 57-62.

- apatię;
- motywacje.

Subiektywizm skupia w sobie wszystkie zależności wynikające z indywidualności oceniającego. Toteż, chociaż twierdzi się, że stosowanie jednorodnych metod przy uwzględnianiu tych samych informacji /danych/ powinno prowadzić do uzyskiwania podobnych wniosków, pewne różnice mogą powstać właśnie z wymienionego powodu. Ich wielkość i wymowa będzie oczywiście uzależniona od cech osobowych i fachowości oceniającego, które można zawrzeć w określeniu "subiektywizm". Zniekształceniom spowodowanym subiektywizmem zapobiega się przez różne formy konfrontacji bądź to całych wyników oceny nieprzyjaciela /meldunek oceny nieprzyjaciela przedstawiany przez szefa komórki rozpoznawczej dowódcy/, bądź też poszczególnych wniosków w trakcie dokonywania oceny /odpowiedzi na pytania dowódcy w trakcie prowadzenia oceny/.

Ograniczoność wynikająca z zawężonego spojrzenia będzie miała zawsze miejsce podczas oceny nieprzyjaciela, gdyż, jak już wspomniano wcześniej, ocena będzie następowała najczęściej przy "niedoinformowaniu". Ponadto na ograniczoność tę wpłynie położenie oceniającego, któremu niewątpliwie bardziej dostępne będą informacje pozostające w zasięgu jego szerzela dowodzenia. Największe zagrożenie niesie ograniczoność spojrzenia mająca wpływ na dociekania co do przewidywanego celu przyszłych działań bojowych nieprzyjaciela. Błędne, z powodu ograniczonego rozeznania, sformułowanie /przewidzenie/ tego celu pociągnie bowiem za sobą błędność zasadniczej /podstawowej/ dla późniejszych ustaleń części oceny. Wynika z tego, iż będzie wielkim mankamentem oceniającego, gdy skupi się na informacjach z obszaru działań bojowych sił i środków walki, dla których dokonuje oceny. Jedynym sposobem na tę ograniczoność będzie szerokie "spojrzenie" oceniającego, które powinno mu dać nie tylko dobre rozeznanie ogólne, ale i potwierdzenie już dokonanych ustaleń szczegółowych.

Stopień wyszkolenia oceniającego należy do uwarunkowań zrozumiałych także "samo przez się". Jest paralelny uwarunkowaniom zewnętrznym odnoszącym się do umiejętności otoczenia oceniającego, które zostały już wcześniej przedstawione.

Posiadane doświadczenie jest pewną wyższą formą poprzedniego uwarunkowania. Oznacza ono, że oceniający może być nie tylko dobrze przygotowany pod względem fachowym jednak głównie przez opanowanie wiedzy teoretycznej, ale że znaczenie ma i to, czy skonfrontował on i ugruntował już swoje przygotowanie teoretyczne w praktyce. Najczęściej wiąże się to z tym, czy wzbogacił je już o pewne trudne do pozyskania w

trakcie kształcenia teoretycznego umiejętności i czy legitymuje się niezbędnym "obyciem rozpoznawczym".

Sprawność intelektualna jest zbiorem indywidualnych cech /aktywność, przedsiębiorczość, zaradność, inteligencja/, które stanowią jednocześnie ważne atrybuty oceniającego. Pomagają one szczególnie w sytuacjach trudnych i krytycznych rozwiązać określony problem. Sprawność intelektualna jest jedną z ważniejszych cech osobowości mających znaczenie dla przebiegu procesu oceny nieprzyjaciela; powinna ona być wręcz kryterium kwalifikacyjnym dla specjalistów angażowanych do oceniania nieprzyjaciela.

Wyobraźnia to umiejętność przewidywania skutków na podstawie przyczyn będących dostępnymi oceniającemu tylko w postaci informacji o nieprzyjacielu /są to przesłanki jego rozumowania/. Na wyobraźnię oceniającego składają się zarówno nabyte, jak i wrodzone umiejętności przewidywania oraz wiedza operacyjno-taktyczna /znajomość związków i zależności występujących na polu walki/. Może ona być systematycznie rozwijana i kształcona; jest niezbędną cechą przystępującego do oceny nieprzyjaciela.

Zdolność kojarzenia faktów jest tym uwarunkowaniem występującym podczas oceny nieprzyjaciela, które ułatwia wykorzystanie nieraz drobnych i z pozoru mało ważnych informacji /danych/. Uwarunkowanie to wspiera przede wszystkim szczerą bazę informacji /danych/. Opiera się też w dużej mierze na wiedzy fachowej, a ponadto wynika również z takich cech oceniającego, jak: dociekliwość, systematyczność, drobiazgowość. Zdolność kojarzenia faktów przyczynia się do sprawnego rozumowania i znacznie podnosi wiarygodność przedstawianych w ocenie rozwiązań.

Precyzja myślenia i wnioskowania zapobiega głównie niespójności wyodrębnianych wniosków i rozwlekłości wyników oceny nieprzyjaciela. Wspiera ją pedantyczność oceniającego w zakresie poprawnego rozumowania i także jego cechy, jak: wnikliwość, dokładność, rzetelność. Precyzja myślenia i wnioskowania ma niezwykle pożądany wpływ na proces oceny nieprzyjaciela. Brak precyzji w myśleniu i wnioskowaniu może spowodować znaczną rozbieżność wniosków, przedłużyć ocenę, a i dać w końcu mało trafne wyniki.

Zmęczenie w działaniach bojowych rzadko nie będzie miało miejsca. Jego wpływ na ocenę nieprzyjaciela nie wymaga szerszych komentarzy. Choć jednak zmęczenie jest uwarunkowaniem wewnętrznym, to zapobiec mu może jedno z przedsięwzięć związanych z uwarunkowaniami zewnętrznymi, a mianowicie styl pracy sztabu /kolektywu/. Opanowanie zmęczenia jest także możliwe przez samego oceniającego - zależy ono bowiem od jego kondycji fizycznej, zdrowia i stanu psychicznego.

Apatia. Nie można tego stanu wykluczyć w pewnych sytuacjach pola walki /wojny/. Wyrze, jeżeli zaistnieje, niezmiernie destruktywny wpływ na ocenę nieprzyjaciela; tym bardziej, że jego sytuacja będzie wtedy prawdopodobnie o wiele lepsza. Trudno jest znaleźć lekarstwo na apatię, gdy już zaistnieje. Trzeba zatem za wszelką cenę nie dopuścić do jej wystąpienia.

Motywacje. Te z kolei muszą koniecznie występować. Są bowiem w stanie zniwelować dwa, wymienione bezpośrednio wcześniej, uwarunkowania, a i w niemalym stopniu mobilizują do wyzwania energii i chęci działania oraz wywołanie "optymistycznego" nastroju. Motywacje związane będą z sytuacją społeczno-zawodową oceniającego oraz kreślonymi przez niego planami swojej dalszej przyszłości. Nierzadko wynikać mogą z pobudek wyższej rangi: patriotyzmu, obowiązkowości, solidności. W tym ostatnim przypadku ich wartość będzie największa i większa będzie także ich trwałość.

x x

x

Omówienie uwarunkowań występujących podczas oceny nieprzyjaciela zamyka tę część opracowania, która wprowadza w zagadnienia bardziej praktyczne. Tym niemniej jednak nie należy sądzić, że dotychczas przedstawiane fakty są mniej istotne. Treść niniejszego rozdziału bowiem dość specyficznie wiąże się z ustaleniami zasadniczymi niniejszego opracowania. Toteż będzie zachodziła potrzeba, w trakcie zapoznawania się z dalszymi rozdziałami, powrotu niejednokrotnie do punktów charakteryzujących ocenę nieprzyjaciela. Będzie to wynikało bądź z indywidualnych zainteresowań każdego z zapoznających się kolejno z treścią poszczególnych rozdziałów, bądź też z innych motywów - np. oryginalnego przyswajania sobie istotnych elementów zawartych w niniejszym opracowaniu.

ZAKRES, FORMY I METODY OCENY NIEPRZYJACIELA

Przejście do przedstawienia szczegółowych ustaleń związanych z ocenianiem nieprzyjaciela wiąże się z zaprezentowaniem w następnej, po charakterystyce, kolejności trzech oryginalnych elementów tego procesu, a mianowicie: zakresu, form i metod. Są to bowiem jednocześnie takie przejawy praktyki oceniania nieprzyjaciela, które śmiało można nazwać kategoriami specjalistycznej wiedzy ułatwiającej zrozumienie i szybkie przyswojenie sobie umiejętności sprawnego i skutecznego przeprowadzania rozpatrywanego przedsięwzięcia w ramach przygotowywania lub prowadzenia działań bojowych /operacji, wojny/.

1. Zakres oceny nieprzyjaciela

Zakres oceny nieprzyjaciela jest jednym z istotniejszych warunków rzutuujących bezpośrednio na wyniki dociekań o prawdopodobnym charakterze jego przyszłych działań bojowych. Intuicyjnie już wyczuwa się przecież, iż ma on bez wątpienia znaczenie zarówno dla skuteczności procesu oceny, jak i trafności uzyskiwanych wyników. Przede wszystkim dlatego, że nieobojętna jest rozległość obszaru, z którego zbierane są i zestawiane fakty uwzględniane podczas wyciągania wniosków. Przypuszczenia co do zależności wyników oceny nieprzyjaciela od zakresu oceny wynikają zaś niewątpliwie bezpośrednio ze znaczeń określenia "zakres", którymi są:

"1° - granica zasięgu danego zjawiska, faktu itp; dziedzina objęta tymi granicami.

2° - /fiz.-tech./: granice, w których zmienia się dana wielkość.

3° - /log./: zbiór wszystkich desygnatów nazwy; denotacja."^{1/}

Opis zakresu zatem powinien się opierać na dwóch podstawowych parametrach:

- granicach rozległości /zgodnie z wymową pkt. 1 i 2/,

1/ Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1981 t.3 s.916.

- podaniu ilości występujących w nim części składowych, wielkości, zjawisk /według pkt.3/.

Stosując wymogi słownikowej definicji określenia zakres do oceny nieprzyjaciela należałoby zatem podać rozległość obszaru tej oceny, co byłoby bezpośrednim uwzględnieniem pierwszego parametru charakteryzującego zakres w ogóle. Natomiast ze względu na różnorodne elementy występujące w danym, konkretnym przypadku oceniania nieprzyjaciela właściwe byłoby odniesienie się do stopnia szczegółowości rozpatrywanych zagadnień oraz przedstawianych wyników. Ma to bezpośrednio uchwytne znaczenie praktyczne; stanowi wskazówkę o charakterze uniwersalnym dla przystępującego do oceny. Może zapobiec niepotrzebnym wysiłkom skierowanym na zdobywanie informacji ze zbyt dużego obszaru oraz dociekaniom zbyt rozległym przestrzennie. Powinno zabezpieczyć jednak także przed zadowalaniem się informacjami /danymi/ z obszaru zbyt małego /gdyż tym samym wnioskowanie o przyszłych działaniach bojowych nieprzyjaciela odbywałoby się w "za ciasnych granicach"/; wyniki tak przeprowadzonej oceny nieprzyjaciela mogłyby bowiem być nietrafne.

Zarówno w pierwszym, jak i w drugim przypadku o właściwym zakresie oceny nieprzyjaciela decyduje także szczegółowość sformułowania wniosków. Wpierw jednak sprecyzowaniu ulegnie rozległość obszaru, z którego należy uwzględniać informacje /dane/ podczas dokonywania oceny nieprzyjaciela. Rozległość ta wiąże się ściśle z istniejącymi normami co do prowadzenia działań bojowych przez siły i środki walki szczebla ocenianego. Normy te w różnorodny sposób z kolei zależą od rodzaju prowadzonych działań bojowych. To pośrednie uzależnienie zakresu oceny nieprzyjaciela od rodzaju działań bojowych jest znaczącą i ważną prawidłowością. Jej ujawnienie nie wydaje się wprawdzie na pierwszy rzut oka rewelacyjne. Ale gdy porówna się różnorodne wcześniejsze próby określenia zakresu oceny nieprzyjaciela zarówno za pomocą rodzaju działań bojowych, jak i szczebla dowodzenia-szczebla struktury organizacyjnej sił i środków walki /z punktu widzenia ocenianego posługiwano się szczeblem dowodzenia, dla którego potrzeb dokonywano oceny nieprzyjaciela, natomiast rozległość przedmiotu oceny nieprzyjaciela starano się wyrażać szczeblem struktury organizacyjnej jego sił i środków walki^{2/}, łatwo można docenić znaczenie tego ustalenia ujętego w taką prawidłowość. Najbardziej zaś wyraźnie uchwytным przykładem potwierdzającym tę prawidłowość jest to, że inny zakres będzie musiała mieć nie-

2/ Przykładem może być treść cytowanego już artykułu M.Wilińskiego i W.Tomaszewskiego: Praca informacyjna organów rozpoznawczych na szczeblach taktycznych, cyt.wyd., s.20.

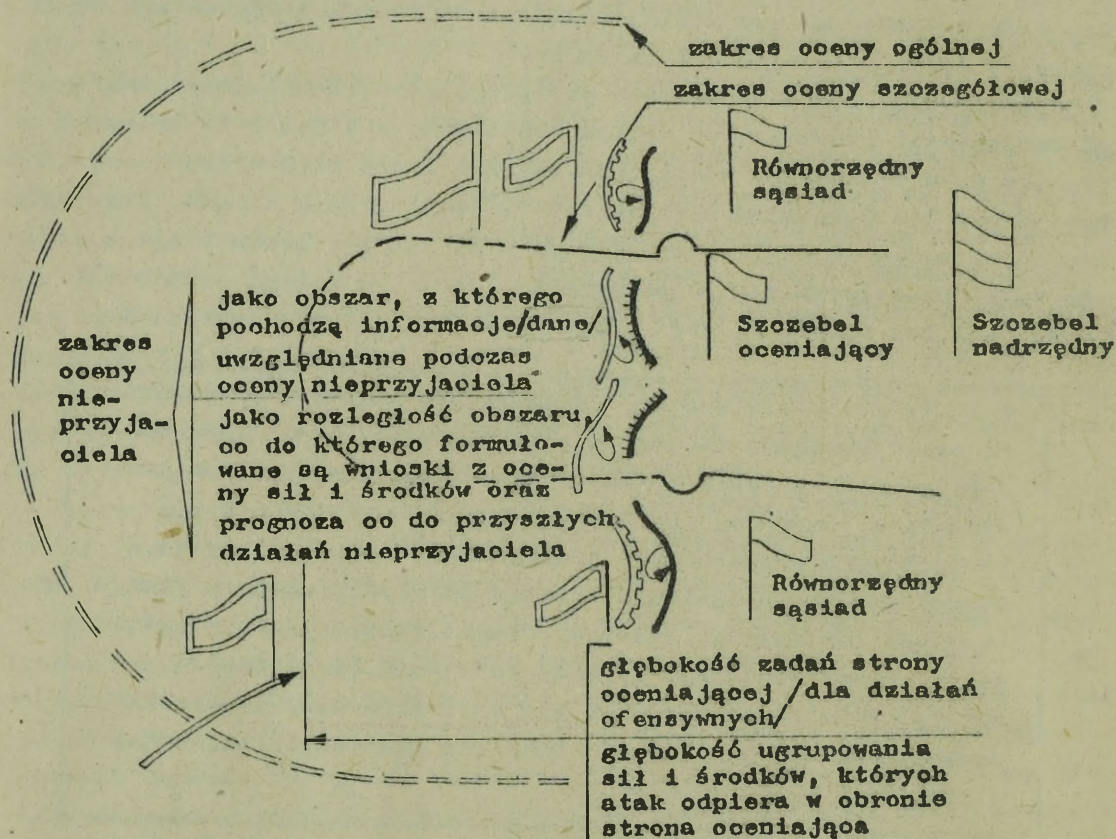
wątpliwie ocena prowadzona w obronie, a inny w natarciu dla obojętnego szczebla dowodzenia. O rozległości tego zakresu decydować powinna właściwie wielkość /rozległość/ pasa prowadzonych działań bojowych /stosowane w tym względzie normy kalkulacyjno-orientacyjne/. Podobnie ma się sprawa z zakresem oceny nieprzyjaciela prowadzonej przez odpowiednich dowódców /szefów/ w ramach planowania użycia w walce /operacji, wojnie/ rodzajów wojsk, rodzajów sił zbrojnych.

Można jednak i trzeba jeszcze precyzyjniej ująć zależność zakresu od rozległości prowadzonych działań bojowych, aby mogło to być praktycznie wykorzystywane. Rozległość zakresu oceny nieprzyjaciela powinna bowiem być bez wątpienia większa niż rozległość pasa działań bojowych, głębokość zadań szczebla oceniającego czy też ugrupowania sił i środków walki nieprzyjaciela /w przypadku obrony/, z którym będzie się walczyło. Nie bez znaczenia jest i prostota wyrażenia tej zależności.

W sumie można stwierdzić, że uzyskanie właściwych wyników podczas oceniania nieprzyjaciela wiąże się z prowadzeniem tego procesu w takim zakresie, aby jego rozległość odpowiadała co najmniej /co do szerokości/ rozległości pasa prowadzonych przez siły i środki walki oceniającego oraz równorzędnych mu sąsiadów działań bojowych; także w głąb wielkość rozległości /zasięgu/ tego zakresu powinna być w takiej samej proporcji większa od głębokości własnych zadań /głębokości ugrupowania sił i środków nieprzyjaciela będącego właściwym przeciwnikiem dla broniących się wojsk własnych/.

Ze względu jednak na to, że w tak określonym zakresie różna może być szczegółowość, głównie podczas formułowania wniosków w czasie oceny nieprzyjaciela, trzeba się orientować w jeszcze jednej sprawie. Chodzi o występowanie dwóch stref szczegółowości w zakresie jakiegokolwiek oceny nieprzyjaciela. Pierwsza z nich jest strefą oceny szczegółowej i wyznacza ona granice szczegółowych dociekań jakościowo-ilościowych odpowiadających potrzebom przygotowywanych lub prowadzonych działań bojowych przez siły i środki walki szczebla oceniającego. Druga natomiast mieści się między granicą strefy pierwszej i ogólnym zakresem oceny nieprzyjaciela zdefiniowanym wcześniej. Dla drugiej strefy właściwe jest formułowanie wniosków bardziej ogólnych /można powiedzieć, że ogólnorientujących/. Schemat 1 przedstawia prawidłowości związane z zakresem oceny nieprzyjaciela.

ZAKRES OGÓLNEJ I SZCZEGÓLWEJ OCENY NIEPRZYJACIELA

Wracając zaś do szczegółowości jako drugiego parametru zakresu oceny nieprzyjaciela, można stwierdzić, że powinien on odpowiadać potrzebom przygotowywanych lub prowadzonych działań bojowych oraz istniejącym warunkom strategicznym, operacyjnym lub taktycznym i sytuacji. W przypadku prowadzenia wysokomanewrowych działań zaczepnych /np. odpowiednio do działań radzieckich grup szybkich w drugiej wojnie światowej, działań rajdowych^{3/} w stosunkowo szerokich pasach, potrzeby co do szczegółowości oceny nie będą zbyt duże. Inaczej w przypadku działań np. w rejonach zurbanizowanych, gdzie ramy strefy oceny szczegółowej wyznaczają granice zainteresowania pojedynczymi środkami ogniowymi nawet przez wyższe szczeble dowodzenia.

3/ Por. St.Koziej: Rajdy bojowe, Wyd. MON, Warszawa 1986.

Od przedstawionych ustaleń ogólnych co do zakresu oceny nieprzyjaciela mogą być oczywiście wyjątki występujące w sytuacjach nietypowych /nietypowe ugrupowanie, zadania, szczególne warunki terenowe/. Wtedy to przedstawioną zależność ogólną korygowały będą /zawężając lub zaniżając rozległość zakresu prowadzonej oceny nieprzyjaciela/ potrzeby wynikające z przygotowywanych lub już prowadzonych działań bojowych /operacji, wojny/.

Także rozległość pasa prowadzonych działań bojowych /operacji, wojny/ jest tutaj pewnym hasłowym, uniwersalnym określeniem, które np. w obronie należałoby interpretować następująco: przed frontem własnej obrony i frontem działań bojowych równorzędnych sąsiadów na głębokość ugrupowania sił i środków walki nieprzyjaciela rozwinętych na takiej głębokości obszaru, jaka wynika z wymogów zakresu oceny nieprzyjaciela.

2. Formy oceny nieprzyjaciela

Przedstawiona w poprzednim punkcie, a konieczna do uwzględnienia w procesie oceny nieprzyjaciela, zależność zakresu od rodzaju prowadzonych działań bojowych /operacji, wojny/ jest pierwszą zewnętrzną cechą charakterystyczną i prawidłowością jednocześnie tego procesu. Forma zaś jest drugim elementem tworzącym ważną cechę zewnętrzną oceny nieprzyjaciela.

Wyróżniania konkretnych form oceny nieprzyjaciela wiąże się bezpośrednio z uwzględnianiem znaczenia tego słowa; forma bowiem to:

- "- zewnętrzny kształt, postać, wygląd czegoś,
- układ skoordynowanych elementów, struktura, ustrój, przejaw, odmiana,
- ogół stosunków, w jakichś coś istnieje, a coś poznajemy, sposób ułożenia szczegółów w jakąś całość, kształt, postać, figura, wygląd, zarys, sposób".^{4/}

Bazując na powyższym oraz na wynikach analiz obserwowanych procesów przeprowadzania oceny nieprzyjaciela w sztabach, można wyróżnić następujące formy przeprowadzania tego procesu:

1° - indywidualna ocena dokonywana przez dowódcę /szefa/, szefa sztabu, szefa komórki rozpoznawczej i innych zainteresowanych, która kończy się konfrontacją wniosków /np. meldunek oficera rozpoznawczego wysłuchiwany w czasie oceny sytuacji przez dowódcę /szefa/ jest w istocie porównywaniem zawartych w nim wniosków z wnioskami wyciągniętymi przez samego dowódcę /szefa/ odnośnie oceny nieprzyjaciela w trakcie analizy zadania i osobiście dokonanej ocenie sytuacji/.

4/ Słownik języka polskiego, cyt.wyd. t.1, s.602.

2° - kolektywna ocena nieprzyjaciela prowadzona przez dowódcę /szefa/ z udziałem specjalisty od rozpoznania /preferowana w równoległym modelu wypracowania decyzji/.

3° - ocena nieprzyjaciela prowadzona z wykorzystaniem mikrokomputera i symulacji komputerowej, która jest jeszcze w naszych warunkach formą przyszłościową.

Najbardziej rozpowszechnioną dotychczas jest chyba^{5/} forma pierwsza, której istotę stanowi w zasadzie samodzielna, równoległa ocena nieprzyjaciela dokonywana początkowo oddzielnie przez dowódcę /szefa/, specjalistę od rozpoznania i poszczególnych oficerów sztabu. Do oceny wykorzystywane są informacje /dane/, dostępne każdemu z wymienionych zainteresowanych, napływające ze szczebla nadrzędnego, od sąsiadów, podwładnych, elementów rozpoznawczych oraz innych źródeł, które po opracowaniu i uogólnieniu dają możliwość stworzenia względnie pełnego obrazu sytuacji taktycznej /operacyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela. To zaś pozwala na wyciągnięcie w dalszej kolejności także potrzebnych wniosków prognostycznych /wniosków dotyczących przyszłych działań bojowych nieprzyjaciela/. Końcowym etapem oceny nieprzyjaciela prowadzonej w sztabie w tej formie jest konfrontacja wniosków wyciągniętych przez poszczególnych oceniających /najczęściej jest to jedynie konfrontacja wniosków dowódcy /szefa/ i oficera rozpoznania odpowiedniego szczebla dowodzenia/ oraz przyjęcie w efekcie ostatecznej wersji oceny nieprzyjaciela mogącej być podstawą szczegółowego planowania działań bojowych /operacji, wojny/.

Inny przebieg ma forma kolektywnej oceny nieprzyjaciela. Uwzględnia ona pewne mankamenty oceniania indywidualnego kończącego się konfrontacją wniosków. Manakamenty te ujawniają następujące spostrzeżenia ujęte przez uznanych teoretyków pracy dowódczo-sztabowej w wydanej przez nich książce w taki sposób: "Nie chodzi przy tym o składanie przez nich /oficerów sztabu - przyp. J.Z./ dowódcy obszernych referatów-meldunków, ale jednoczesną z dowódcą ocenę położenia"^{6/}. Szczególnie zaś w dynamicznie rozwijających się działaniach bojowych preferuje się, by dowódca, już w czasie oceny sytuacji, wysłuchiwał krótkich meldunków - odpowiedzi

5/ Zastrzeżenie "chyba" wynika z faktu, iż jest to forma dość tradycyjna i chociaż dąży się do zastąpienia jej przez kolektywną ocenę nieprzyjaciela przeprowadzaną jeszcze przed podjęciem zamiaru, to jednak nie rezygnuje się mimo wszystko z konfrontacji wniosków z oceny nieprzyjaciela przed podjęciem decyzji, lub nawet przed formalnym nadaniem wcześniej podjętemu zamiarowi rangi decyzji, która w istocie jest w równoległej metodzie podejmowania decyzji.

6/ Z. Gołąb, St. Kołcz. Współczesne dowodzenie wojskami. Wyd. MON, Warszawa 1974, s.139.

na pytania które go w zasadzie szczególnie interesują^{7/}. Zastosowanie kolektywnej oceny nieprzyjaciela skraca proces przygotowania działań bojowych /operacji/. Jej istotą jest wspólna praca dowódcy /szefa/ ze specjalistą od rozpoznania na stanowisku dowodzenia, w jednym miejscu; pozwala to na bieżące, kolektywne właśnie wyciąganie wniosków. Specjalista od rozpoznania może odpowiadać na pytania dowódcy dotyczące zarówno szczegółów, jak i problemów kompleksowych, które są dla dowódcy niejasne, i jednocześnie rozwijać indywidualny tok rozumowania z prawie że równoczesnym nanoszeniem na mapie roboczej ustaleń powstałych na podstawie wyciąganych przez niego wniosków.

Nadal natomiast jeszcze przyszłościową formą jest wykorzystywanie w procesie oceny nieprzyjaciela mikrokomputerów i programów umożliwiających symulację komputerową. Przyszłość ta związana jest nie tylko z powaznym wyposażeniem stanowisk dowodzenia różnych szczebli w mikrokomputery oraz z niezbędnym postępem w formalizacji treści nauk wojskowych, umożliwiającym stworzenie programów symulacyjnych pola walki. Wprawdzie już obecnie „Dużą wagę przywiązuje się do środków zobrazowania przekazywanych informacji. Wprowadza się do wyposażenia przenośne drukarki wierzowe, urządzenia telekopiowe do przekazywania szkiców, tablic, map i innych dokumentów graficznych, urządzenia odbiorcze informacji ze stacji radiolokacyjnych, planszety umożliwiające zobrazowanie połączenia obiektów nieprzyjaciela itp.”^{8/}, ale są to dopiero jaskółki dość skomplikowanego systemu, który dopiero powstaje. Bowiem, aby efektywnie wykorzystywać EMC do obróbki informacji /danych/, potrzebne są odpowiednie programy /ujmujące np. jednoznaczne kryteria selekcji informacji /danych/. Obecnie zaś, jak wynika z dostępnych materiałów, symulacja jest w toku badań projektowych. Brak jeszcze wyników badań podstawowych nad wieloma złożonymi zależnościami występującymi w działaniach bojowych /operacjach, wojnie w ogóle/. Istniejące przypadki wykorzystywania mikrokomputerów ograniczają się do wykonywania prostych zestawień, kalkulacji i obliczeń; wymagają one znacznego udziału człowieka w wprowadzaniu końcowych wniosków. Niemniej pozwala to i tak znacznie skracać czas dokonywanej oceny nieprzyjaciela i podejmowania decyzji do działań bojowych, użycia specjalistycznych sił i środków w działaniach bojowych, operacji, wojnie.

Zaprezentowane trzy formy oceny nieprzyjaciela mają zarówno zalety, jak i wady. Powinny one być dobierane w zależności od konkretnych potrzeb, dysponowanego czasu i przyjętego /stosowanego/ modelu pracy do-

7/ Tamże.

8/ Cz. Sochal, L. Wierciński: Rozpoznanie wojskowe, Wyd. MON, Warszawa 1975, s. 244.

wódcy i sztabu. Zastosowana forma oceny nieprzyjaciela musi bowiem zapewniać przede wszystkim uzyskanie trafnych wyników w bardzo najczęściej ograniczonym czasie.

Mozna zakładać, że w przyszłych działaniach bojowych /operacjach, wojnach/ stosowana będzie kolektywna ocena nieprzyjaciela z wykorzystywaniem mikrokomputerów. Byłaby to zatem jakaś forma pośrednia. O jej utrwaleniu się przesądzi niewątpliwie praktyka pracy dowódczo-sztabowej. Na pewno mikrokomputer nie wyręczy natomiast człowieka w twórczym wnioskowaniu i podejmowaniu swoistych decyzji informacyjnych, za jakie uważa się często ocenę nieprzyjaciela^{9/}. Stąd niezależnie od utrwalenia się w przyszłości takiej formy, jak ocena nieprzyjaciela dokonywana kolektywnie z wykorzystaniem mikrokomputera, nie będzie miało na pewno miejsca bezwolne podporządkowanie się wynikom obliczeń tych urządzeń. Kluczowa rola człowieka w procesie walki będzie w pełni "respektowana" także podczas dokonywania oceny nieprzyjaciela^{10/}.

3. Metody wykorzystywane podczas oceny nieprzyjaciela

Umiejętne stosowanie odpowiednich metod podczas dokonywania oceny nieprzyjaciela przyczynia się bez wątpienia w największym stopniu do osiągnięcia poprawnych wyników. Zapewnia pełne wykorzystanie posiadanych informacji /danych/ i sprawne przeprowadzenie oceny w wymaganym czasie. Stosowanie określonych metod podczas oceny nieprzyjaciela wiąże się jednak z ustaleniem wpieryw jakiegoś uniwersalnego wzoru /szablonu/ postępowania. I to byłoby już swoistą metodą ogólną. Ponadto jednak trzeba dysponować metodami szczegółowymi, pomocnymi przy obróbce konkretnych informacji /danych/ lub ich zbiorów oraz wyciąganiu wniosków prognostycznych. Inaczej mówiąc: metoda ogólna narzuca sposób postępowania stosowany podczas całej oceny nieprzyjaciela, dzieląc ją np. na etapy i formułuje przeznaczenie każdego z nich /także uniwersalne i ogólne cele konieczne do osiągnięcia w każdym z tych etapów/. Natomiast metody szczegółowe stanowią narzędzia przeznaczone do bezpośredniej obróbki informacji /danych/ lub przesłanek powstałych w trakcie oceny nieprzyjaciela w poszczególnych etapach.

Metoda ogólna, jaką należy stosować do przeprowadzenia omawianego przedsięwzięcia, polega na realizacji kolejnych etapów, którymi są: wstępna ocena informacji, wnioskowanie przygotowawcze, wnioskowanie zasadnicze, zestawienie wyników wnioskowania /dla sformułowania meldunku

9/ W. Drużynin, D. Kontorow: Idea, algorytm, decyzja, Wyd. MON, Warszawa 1975, s. 73.

10/ Por. J. Kumikowski: Człowiek na współczesnym polu walki, Wyd. MON, Warszawa 1984.

oceny nieprzyjaciela lub tylko wniosków - odpowiedzi na pytania/. Stosowanie tej metody wiąże się ściślej z praktycznym przeprowadzaniem już oceny nieprzyjaciela i będzie omówione szczegółowo w dalszej części opracowania. Obecnie zaś zostanie tylko ogólnie scharakteryzowana dla zrozumienia jej istoty. Jedną z ważniejszych zaś właściwości przedstawionego układu jest odpowiednie przeprowadzanie dwóch niezbędnych dla oceny nieprzyjaciela procesów, a mianowicie: samej oceny i wnioskowania /występujące w ostatnim etapie oceny nieprzyjaciela zestawianie wniosków jest już tylko czynnością porządkującą uzyskane wyniki w poprzednich etapach i jego rola /tego zestawienia/ pozostaje w zasadzie pomocniczą. Przy tym wymienione tu jako proces "oceniające" prowadzi się do klasyfikacji posiadanych informacji /danych/ dla stworzenia z nich wartościowej bazy przesłanek dla dalszego wyciągania wniosków. Należy przy tym podkreślić, że najbardziej istotne dla procesu oceny nieprzyjaciela stałe się wnioskowanie, które pozwala na podstawie istniejących faktów /pozyskanych w różnorodny sposób i dostarczonych, udostępnionych oceniającemu/ przejść do stwierdzeń charakteryzujących przyszły stan przedmiotu oceny czyli nieprzyjaciela, terenu w rejonie działań bojowych i warunków meteorologicznych tam panujących.

Dla zrealizowania przedstawionych etapów oceny nieprzyjaciela potrzebne są konkretne metody szczegółowe, które zostaną obecnie omówione i przedstawione bliżej. Do metod tych należą: analiza, synteza, porównanie, analogia, wnioskowanie redukcyjne, wnioskowanie dedukcyjne. Przed szczegółowym jednak przedstawieniem wykorzystywania w procesie oceny nieprzyjaciela wymienionych metod trzeba jeszcze stwierdzić, że do poszczególnych etapów oceny nieprzyjaciela przywiązane są poszczególne metody szczegółowe odpowiednio do ich właściwości logicznych. Sama metoda ogólna bowiem zawiera już pewną, determinującą użycie każdej z metod szczegółowych, myśl przewodnią. Wymieniany np. w pierwszej kolejności etap ma umożliwić stworzenie bazy przesłanek /uporządkowanej/ z dostępnych informacji /danych/. Etap ten nazwano wstępną oceną informacji i wykorzystuje się w nim przede wszystkim analizę i syntezę. Następnie przeprowadza się wnioskowanie nazwane przygotowawczym, którego kierunek przebiega jakby "od szczegółu do ogółu" /"szcze-gół" stanowią różnorodne informacje /dane/, które stają się przesłankami wnioskowania, a "ogół", do którego zmierzamy na tym etapie, model sytuacji taktycznej /operacyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela i domniemywany /antyopowany/ cel jego przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/. W tym etapie stosuje się przede wszystkim wnioskowanie redukcyjne i analogię. Ostateczne zaś wyniki oceny nieprzyjaciela uzyskuje-

my po zmianie kierunku wnioskowania, jaki jest możliwy po określeniu celu jego przyszłych działań bojowych i stworzeniu względnie pełnego i szczegółowego obrazu jego składu i położenia. Kierunek wnioskowania w tym etapie przebiega wtedy jakby od "ogółu do szczegółu" /"ogół", który powoduje zmianę kierunku wnioskowania już znamy - jest nim wspomniany model i cel, "szcze-gółem" natomiast stają się cechy zamiaru przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela, który ma zapewnić mu zrealizowanie domniemywanego przez oceniającego celu.

Ogólny układ przebiegu wnioskowania w procesie oceny nieprzyjaciela, wraz z wyróżnianymi jego etapami i stosowanymi w nich metodami, przedstawiono na schemacie 2.

Przechodząc zaś teraz do szczegółowych metod oceny nieprzyjaciela trzeba stwierdzić, że są to metody przejęte bezpośrednio z obszaru logiki i metodologii nauk. Ich praktyczną przydatność potwierdza ich uniwersalność. Jedyny zaś wniosek, jaki może z tego faktu wynikać, to ten, że należy dążyć do swobodnego wykorzystywania tych metod i umiętnej ich stosowania podczas oceny nieprzyjaciela.

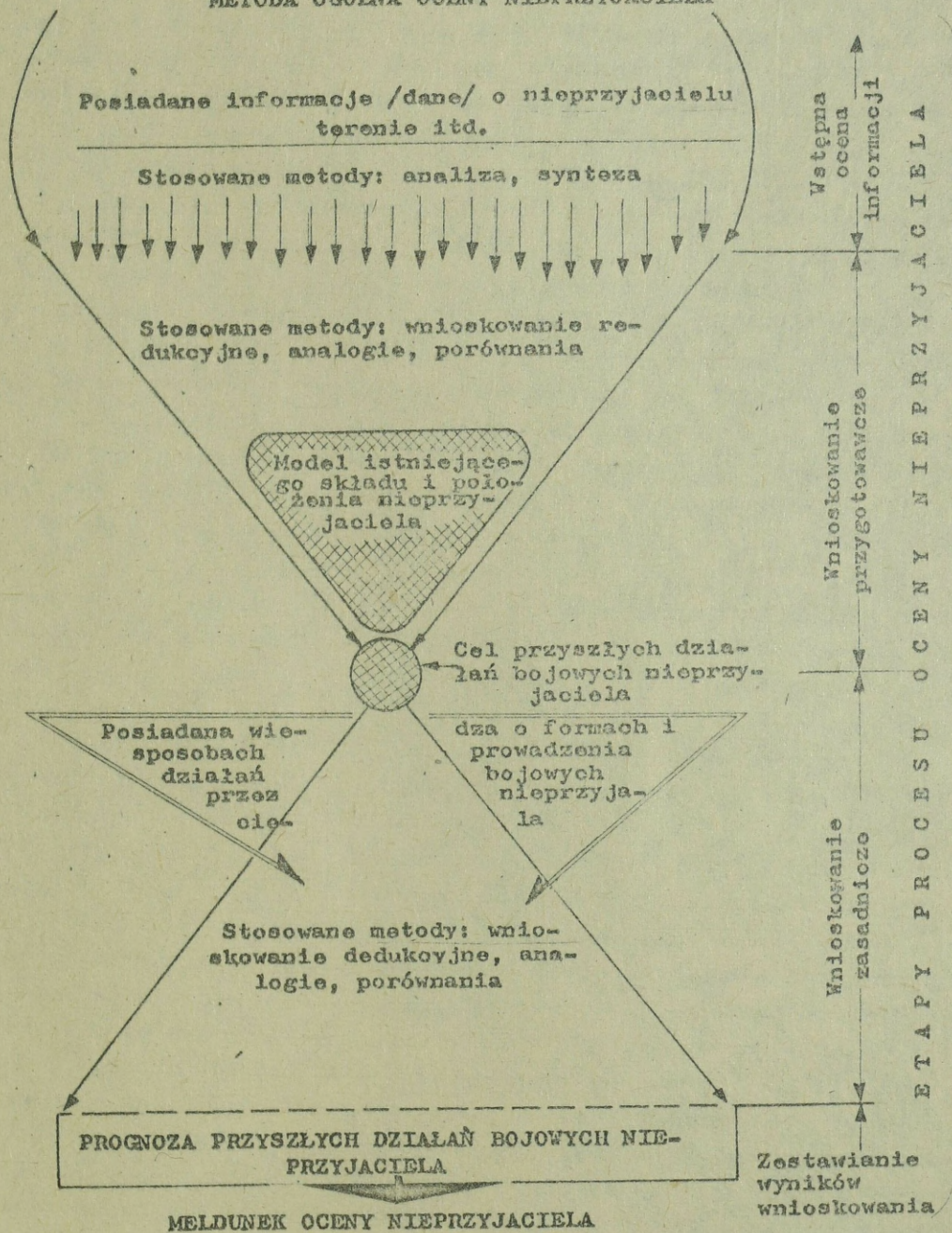
Analiza: /według słownika to "... myślowe, pojęciowe wyodrębnienie cech, części lub składników badanego zjawiska lub przedmiotu; badanie cech elementów lub struktury czegoś oraz zachodzących między nimi związków"^{11/}. W logice oznacza stosowanie "... logicznych środków do kontroli sensowności lub prawdziwości twierdzeń, do kontroli poprawności rozumowań lub wyjaśniania pojęć w terminach zaczerpniętych z logiki..."^{12/}. Stosowanie analizy podczas oceny nieprzyjaciela oznaczałoby wyodrębnianie faktów elementarnych z posiadanych informacji /danych/. Np. z treści meldunku: "W rejonie: /x,y,z/ ześrodkowuje się ponad 30 ozołgów "określonego typu", można wyodrębnić co najmniej kilka faktów elementarnych /trwa proces ześrodkowania ozołgów; - ozołgi zajmują określony w meldunku rejon: /x,y,z/; - ozołgów jest ponad 30 /będzie to najprawdopodobniej batalion?/; - typ ozołgów może świadczyć o ich przynależności do konkretnej armii.

Stosowanie analizy może też być związane ze sprawdzaniem sensowności lub prawdziwości danej informacji. Wtedy kryteriami potwierdzającymi sensowność lub prawdziwość będą składniki specjalistycznej wiedzy o nieprzyjacielu. Np. analiza informacji zawartej w meldunku o treści: "W drugorzutowym, kompanijnym punkcie oporu znajdują się śmigłowce szturmowe okopane na stanowiskach ogniowych", musiałaby spowodować wykluczenie tej informacji jako niewiarygodnej przede wszystkim na podsta-

11/ Słownik języka polskiego, tom pierwszy, PWN, Warszawa 1988, s. 49.
12/ Mała encyklopedia logiki, Wyd. Ossolinemum, Wrocław 1970, s. 10.

Schemat 2

METODA OGÓLNA OCENY NIEPRZYJACIELA

wie znanych sposobów wykorzystywania śmigłowców przeciwpancernych/szturmowych/ w obronie.

Analizę na pierwszy sposób wykorzystywało się będzie głównie do informacji kompleksowych dla wyodrębnienia z nich istotnych faktów elementarnych. Natomiast na drugi sposób analizę wykorzystuje się głównie podczas wartościowania informacji jednostkowych /prostych, niezłożonych/ i wyodrębnionych z informacji złożonych faktów cząstkowych.

Synteza jest metodą przeciwstawną analizie /według słownika to "... łączenie różnych elementów w całość, ujmowanie zjawiska jako całości po zbadaniu jego składników ..."^{13/}. W ocenie nieprzyjaciela znajduje zastosowanie podczas rozpatrywania głównie pojedynczych, drobnych informacji, stwierdzonych faktów, które same nie specjalnego nie mówią albo mówią bardzo niewiele. Dopiero połączenie, synteza wielu faktów da w efekcie informację przydatną dla dalszego procesu oceny nieprzyjaciela. Np. dysponujemy informacją o silnie strzeżonym rejonie: /x,y,z/; wiemy, że do rejonu: /x,y,z/ następuje dowóz amunicji specjalnej; namierzono radiostację znajdującą się w rejonie: /x,y,z/, która wymienia sygnały o utrzymywaniu gotowości do wykonania uderzeń bronią jądrową.

Każda z tych informacji z osobna /no, może poza trzecią/ nie ma specjalnej wartości. Natomiast synteza tych informacji pozwala stwierdzić niedwuznacznie, że w rejonie: /x,y,z/ ześrodkowano środki przenoszenia broni jądrowej.

Analiza i synteza wykorzystywane są - jak już wspomniano - przede wszystkim na etapie wstępnej oceny informacji. Wynika to głównie z ich porządkującej roli. Wyniki analizy i syntezy są bowiem mimo wszystko uzyskiwane w sposób "mechaniczny" /rozbiór informacji lub ich łączenie/, ale o to właśnie chodzi przy tworzeniu solidnej bazy przesłanek dalszego wyciągania wniosków; nie powinno na tym etapie następować takie przekształcanie informacji /danych/ źródłowych, aby zagroziło to niekształceniem ich sensu - lub spowodowało nieopatrznie ich wieloznaczność mogącą być w dalszym wnioskowaniu różnorodnie interpretowaną.

Analogia. To "... zgodność, równoległość cech, podobieństwo"^{14/}. Rozumowanie /wnioskowanie/ przez analogię można zaliczyć do pierwszego z trzech, poza dedukcją i wnioskowaniem redukcyjnym, poważnie wspierającego proces oceny nieprzyjaciela i umożliwiającego już wyciągnięcie praktycznych i konstruktywnych wniosków merytorycznych. Ma ona zastosowanie w drugim etapie, nazwanym wnioskowaniem przygotowawczym, i etapie

13/ Wł. Kopański: Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych. Wiedza Powszechna, Warszawa 1975, s. 940-941.

14/ Słownik języka polskiego, cyt.wyd., s. 50.

trzecim nazwanym wnioskowaniem zasadniczym. Wnioskowanie przez analogię przebiega według schematu: "od szczegółu do szczegółu"^{15/}. Inaczej mówiąc, jeżeli wiemy, że w konkretnych warunkach nieprzyjaciel zachowuje się tak i tak /np., że batalion broni rejonu o wymiarach $x \times r$; wykonuje kontratak, gdy siły tworzące jego pierwszy rzut utrzymują jeszcze rubież obrony swoimi odwodami/, to gdy zaistnieją podobne warunki, jego działanie nie będzie inne. Analogia daje podstawy do formułowania wniosków dotyczących zarówno ustaleń lub uzupełnień w odniesieniu do istniejącego składu i położenia, jak i do przyszłych działań bojowych /prowadzenia operacji, wojny/ nieprzyjaciela. Z tym, że w tym drugim przypadku częściej ustępuje ona miejsca wnioskowaniu dedukcyjnemu; można nawet stwierdzić, iż raczej wapiera wtedy rozumowanie dedukcyjne niż jest samodzielnie wykorzystywana.

Wnioskowanie redukcyjne /jako szczególny przypadek indukcji/ to "... rozumowanie polegające na wyprowadzaniu wniosków ogólnych z przesłanek będących szczególnymi przypadkami tych wniosków..."^{16/}. Przebiega zatem według schematu: "od szczegółu do ogółu". Wyróżnia się dwa zasadnicze rodzaje tego rozumowania, a mianowicie: tłumaczenie i dowodzenie. Ogólnie podczas oceny nieprzyjaciela wykorzystywany jest schemat wnioskowania redukcyjnego polegający na dobieraniu racji do następstwa. Z tego podczas tłumaczenia dobieramy racje do następstwa składniad uznane za prawdziwe. Możemy np. dysponować pojedynczymi informacjami z głębi ugrupowania nieprzyjaciela, które wbrew naszemu ogólnemu, i wczesniejszemu, zorientowaniu w tym, że nieprzyjaciel naciera, mówią, iż jego obiekty są przemieszczane w głąb ugrupowania /w tym część się i środków wchodzących w skład drugich rzutów/. Tłumaczy to można w ten sposób, że natarcie nieprzyjaciela skłama i że przygotowuje się on już do zmiany ugrupowania na obronne.

Z kolei dowodzenie będzie dobieraniem do danego następstwa racji, poprzednio uznanej za prawdziwą. Takie rozumowanie ma zastosowanie do określania składu i położenia nieprzyjaciela. Oceniający może np. dowodzić, że nieprzyjaciel na skutek wczesniej wykonanego kontrataku /przeciwuderzenia/ jest ugrupowany w jeden rzut, ponieważ informacje /dane/ napływające z różnych źródeł potwierdzają rozmieszczenie wszystkich występujących w jego strukturze organizacyjnej elementów ogólnowojskowych sił i środków walki w bezpośredniej styczności z naszymi wojskami.

15/ T. Kotarbiński: Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk, PWN, Warszawa 1986, s. 225-226.

16/ Słownik języka polskiego, cyt. wyd., s. 784.

Rozumowanie redukcyjne - jako szczególny przypadek indukcji - ma zastosowanie w ocenie nieprzyjaciela przede wszystkim w etapie wnioskowania przygotowawczego, kiedy oceniający bazuje na różnorodnych informacjach /danych/ co do poszczególnych fragmentów składu i położenia nieprzyjaciela i musi z nich stworzyć model jego ugrupowania bojowego lub operacyjnego.

Wnioskowanie dedukcyjne - "... metoda rozumowania polegająca na uzasadnieniu jakiegoś zdania przez wskazanie takiego zdania prawdziwego, z którego ono logicznie wynika; wnioskowanie zgodne z kierunkiem wynikania logicznego"^{17/}. Dawniej, gdy dedukcji przeciwstawiano indukcję, mówiło się, że dedukcja jest "... wyprowadzaniem sądów szczegółowych z sądów ogólnych, przechodzeniem od ogółu do szczegółu"^{18/}. Wynikało to stąd, że bazą do wnioskowania dedukcyjnego bywały najczęściej twierdzenia ogólne; te uznawano za najprawdziwsze, pewne, godne do wyciągania z nich wniosków szczegółowych. W rzeczywistości w dedukcji mają zastosowanie reguły odrywania, przedstawiania i zastępowania, które umożliwiają na przechodzenie od jednego twierdzenia prawdziwego do innego na podstawie skonstruowanego wynikania. Warto o tym wiedzieć dlatego, że podczas oceny nieprzyjaciela zachodzi pozornie jakby zjawisko mogące sprawiać podobne wrażenie, jak dawniej sądzono, o dedukcji. Cel przyszłych działań bojowych nieprzyjaciela, jego aktualny skład i położenie oraz posiadana o nim wiedza stanowią przecież przesłanki rozumowania dedukcyjnego w etapie wnioskowania zasadniczego. Są to jednocześnie przesłanki o charakterze i cechach ogólnych, w stosunku do typowych przesłanek poprzedniego etapu wnioskowania w ocenie nieprzyjaciela. Stąd już łatwo można sądzić, iż rozumowanie dedukcyjne też zawsze przebiega od ogółu do szczegółu. Tymczasem taki kierunek wnioskowania występuje tylko podczas wyciągania wniosków prognostycznych co do działań nieprzyjaciela i jest to szczególny przypadek rozumowania dedukcyjnego, tj. przypadek bazujący przede wszystkim na przesłankach ogólnych /o charakterze uogólnień/.

Wśród rozumowania dedukcyjnego przyjęło się wyróżniać wnioskowanie i sprawdzanie.

Wnioskowaniem^{19/} przyjęło się nazywać także rozumowanie dedukcyjne, które polega na dobieraniu następstw do racji uprzednio uznanej za

17/ Tamże, s. 366.

18/ Tamże.

19/ W tym przypadku zakres nazwy wnioskowanie jest ograniczony tylko do przypadków przebiegających według schematu polegającego na dobieraniu następstw do racji uprzednio uznanej za prawdziwą. W całym podręczniku natomiast używa się wnioskowania jako synonimu wyciągania wniosków w ogóle.

prawdziwą. Jest to najbardziej klasyczny przypadek rozumowania przebiegający według niezawodnego schematu wnioskowania. Dla przeprowadzającego ocenę nieprzyjaciela ma to duże znaczenie. Praktycznie zaś, gdy określono, że najbardziej prawdopodobnym celem przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela będzie np.: utrzymywanie określonego rejonu i niedopuszczenie do przerwania się przeciwnika w kierunku: x,y oraz gdy znany jest skład i położenie nieprzyjaciela /jako wynik wnioskowania przygotowawczego/, a także znane są jednocześnie sposoby działania nieprzyjaciela podczas realizacji takiego celu /realizuje się go najczęściej przechodząc po prostu do obrony/, to i następstwo takiego wnioskowania, jako jednego z wyników tego etapu, będzie znane^{20/}.

Druga odmiana rozumowania dedukcyjnego, sprawdzenie, polega na do- bieraniu do racji następstwa, skądinąd uznanego za prawdziwe. Ocenia- jący nieprzyjaciela sprawdza przyjętą koncepcję prowadzenia działań bo- jowych /operacji, wojny/ przez nieprzyjaciela uznaną za prawdziwą /przy- jętą za podstawę do planowania własnych działań bojowych, operacji, woj- ny/ konfrontując je ze stale napływającymi nowymi informacjami /danymi/ o nim /zjawisko mające stale miejsce na polu walki, wojnie/.

Można i inaczej: Oceniający założył, że nieprzyjaciel w dniu "x" o godz. "y" przejdzie do natarcia. A jeżeli tak, to ten wniosek muszą potwierdzać takie fakty, jak: wysunięcie artylerii, dowóz amunicji na stanowiska ogniowe, przesunięcie stanowisk dowodzenia, rozpoczęcie prze- grupowania na rubież ataku itp. Fakty te jednak będzie mógł sprawdzić znacznie później, niż przyjęta zostanie dla podjęcia decyzji ocena nie- przyjaciela i jego przyszłych działań bojowych.

Rozumowanie dedukcyjne ma zastosowanie w etapie oceny nieprzyjacie- la nazwanym wnioskowaniem zasadniczym, przy czym największe zastosowa- nie ma pierwsza odmiana rozumowania dedukcyjnego - wnioskowanie.

Na zakończenie należy jeszcze wspomnieć o dokonywaniu porównań pod- czas prowadzenia oceny nieprzyjaciela. Jest to metoda pomocnicza mająca zastosowanie we wszystkich etapach oceniania nieprzyjaciela. Funkcja pomocnicza tej metody polega na utwierdzaniu się przeprowadzającego ocenę w przekonaniu o poprawności wyników rozumowania uzyskanych za pomocą wymienionych metod zasadniczych.

20/ Przedstawienie tutaj rozwiniętego przykładu wnioskowania zajęłoby znacznie więcej miejsca, aby mogło odpowiadać ścisłym regułom wnio- skowania logicznego. W dalszej części opracowania poświęconej prze- biegowi oceny nieprzyjaciela, zostanie to zagadnienie opisane szcze- rzej w formie ułatwiającej zrozumienie potrzeby zastosowania i wy- korzystywania tego typu rozumowania podczas oceny nieprzyjaciela.

Np. na etapie wstępnej oceny informacji dokonuje się porównań z podobnymi sytuacjami, a zarejestrowanymi, nie zawsze zresztą zbyt odległe, wśród doświadczeń; może to zapobiec zignorowaniu nieraz z pozoru mało ważnej informacji.

We wnioskowaniu przygotowawczym porównanie jego wyników z wzorami rozwiązań, będącymi również swoistym "bankiem informacji", a stanowiących najnowsze doświadczenia, nie musi od razu wykluczać prawdziwości uzyskanych wyników. Może jednak spowodować uznanie ich z określonym stopniem prawdopodobieństwa, lub spowodować powtórne sprawdzenie prawdziwości /poprawności/ przesłanek, ewentualnie ich uzupełnienie.

Podobnie w pozostałych etapach wnioskowania podczas oceniania nieprzyjaciela dokonywanie porównań może być wielce przydatną metodą dla całego procesu.

Na zakończenie prezentacji metod stosowanych podczas oceny nieprzyjaciela trzeba stwierdzić, że doskonalenie się w znajomości logiki, orientowanie się w dorobku metodologii nauk ma duże znaczenie dla dobrego opanowania umiejętności dokonywania oceny nieprzyjaciela. Stąd i niniejszy przegląd tych metod stanowi bez wątpienia jedną z ważniejszych części opracowania. Zrozumienie zawartej w niej treści powinno jednak nie tylko ułatwić ocenianie nieprzyjaciela, ale powinno także zachęcać do samodzielnych studiów nad dokonaniem wymienionych wcześniej dyscyplin naukowych, których dorobek można było w niniejszym opracowaniu właściwie tylko zasygnalizować, a których znajomość-jako dyscyplin nadrzędnych i uniwersalnych-jest przecież niezbędna wykształconemu na poziomie akademickim oficerowi.

ZASADY OCENY NIEPRZYJACIELA

Zasady, jako specyficzne kategorie jakiegokolwiek wiedzy, stanowią zawsze jej najistotniejszą część, najbardziej wartościową syntezę. Brak zasad dyskwalifikuje najczęściej w oczach fachowców wartość danej wiedzy rozumianej jako opis i wyjaśnienie określonego wycinka rzeczywistości. Toteż dąży się zawsze do ich formułowania w różnorodnych przejawach aktywności społecznej - szczególnie aktywności intelektualnej, przy czym trzeba sobie zdawać sprawę z trudności sformułowania zasad traktowanych najczęściej jako swoiste reguły niezawodne. Musi je poprzedzać - gdy chce się sformułować rzeczywistości zasady rozumiane jako uniwersalne reguły niezawodne - poznanie prawidłowości występujących na danym wycinku rzeczywistości, a nawet praw rządzących zachodzącymi tam procesami i zjawiskami.

Podobnie ma się sprawa z oceną nieprzyjaciela. Podstawą do wyodrębnienia zasad było określenie prawidłowości, zależności i właściwości oceny nieprzyjaciela jako ważnego dla przygotowania i prowadzenia działań bojowych /operacji, wojny/ zjawiska /czyli takiego wycinka rzeczywistości społecznej, którym są działania bojowe, operacje wojskowe i wojna w ogóle/. Stan tych charakterystycznych elementów rozpatrywanego wycinka rzeczywistości został przedstawiony w dwóch głównych częściach niniejszego opracowania. Teraz zatem należy przedstawić właśnie zasady oceny nieprzyjaciela, których przestrzeganie, wraz z uwzględnieniem wskazówek dotyczących zakresu, form i metod oceny nieprzyjaciela, powinno umożliwiać nie tylko jej przeprowadzanie, ale i zapewnić uzyskiwanie trafnych wyników, przy czym sformułowanie "wyniki trafne" należałoby odczytywać jako najbardziej prawdopodobne do zaistnienia.

W sumie wyodrębniono cztery zasady oceny nieprzyjaciela, którymi są:

- 1° - Dążenie do bazowania na informacjach pewnych i wiarygodnych.
- 2° - Dążenie do uwzględniania wszystkiego co potrzebne przy stałym otwarciu na przyjęcie i uwzględnianie nawet najnowszych informacji /danych/.

3° - Dążenie do uzyskiwania wyników jednoznacznych.

4° - Dążenie do formułowania wniosków i o ocen z należytą i potrzebną szczegółowością.

Wymagania wynikające z przedstawionych zasad, niezależnie od konieczności uwzględniania innych zależności występujących w ocenie nieprzyjaciela - narzucają oceniającemu dodatkowo, będące wprawdzie najbardziej ogólnymi, kryteria. Z tym, że wymowa tych zasad, z powodu ich ogólności i uniwersalności, jest dość charakterystyczna. Nie precyzują one bowiem konkretnie wielkości czy parametrów, a wskazują tylko kierunki sposobów postępowania /rozumowania/ podczas oceny nieprzyjaciela. W ich treści wyraża się to przede wszystkim utyciem sformułowania: "dążenie do ...". Elastyczność wymienionych zasad nie nakazuje przy tym osiągnięcia celu przez nie wytyczanego zawsze w stopniu bezwzględnym /np. ze szczegółowością do najdrobniejszych elementów/. Taki stan rzeczy wynika nie tylko z ogólności i uniwersalności tych zasad, ale także z pewnych wymagań praktyczno-formalnych, które nakazują, by zasady miały postać krótką, prawie że hasłową /por. zasady sztuki operacyjnej, taktyki/. Stąd przedstawione zasady muszą mieć jeszcze swoje rozwinięcie, interpretację jakby, którą również trzeba znać i rozumieć. Sama treść zasady występująca w postaci hasła jest zatem w praktyce jakby pretekstem do przywołania z pamięci jej interpretacji i to powoduje dopiero uwzględnianie jej istoty w realnym postępowaniu oceniającego nieprzyjaciela. Rozwinięta treść wymienionych zasad oceny nieprzyjaciela i ich interpretacja zostanie zatem teraz przedstawiona jako niezbędne rozwinięcie sformułowanych hasłowo zasad.

1. Dążenie do bazowania na informacjach pewnych i wiarygodnych

Oczywistość tej zasady nie wymaga w istocie komentarzy. Niemniej trzeba zdawać sobie sprawę, iż "pewność i wiarygodność" informacji mają w warunkach prowadzenia działań bojowych /operacji, wojny/ wartość w dużym stopniu względną. Wynika to zaś przede wszystkim z mogących następować stałych zmian w sytuacji. Ponadto na względną pewność i wiarygodność posiadanych informacji /danych/ o nieprzyjacielu, terenie i warunkach meteorologicznych tam panujących wpływ mają także źródła tych informacji /danych/. Nawet najbardziej bowiem wyszkolony i sprawny w zdobywaniu i przekazywaniu informacji element rozpoznawczy może, czasami nawet nieświadomie, wprowadzić do informacji coś, co nie jest potwierdzone; użyć wieloznacznego określenia mogącego być z kolei różnie interpretowanym przez odbiorcę itp. W większym stopniu o względnej pewności i wiarygodności informacji mogą przesądzić elementy roz-

poznawcze formułujące je w sposób pośredni, jak rozpoznanie radioelektronizne /np. w trakcie interpretacji wyników namiaru czy też przechwyty/.

Przekonanie przeprowadzającego ocenę o pewności i wiarygodności posiadanych informacji musi być w zasadzie z góry obciążone pewnym stopniem nieufności /podejrzeń jakby/. Z kolei jednak jest niedopuszczalne, by w ogóle nie przystępować do oceny nieprzyjaciela, gdy stwierdzono, że nie posiada się dostatecznie pewnych informacji /danych/. Wystąpić wtedy musi dostosowanie się do racji wyższej konieczności, która zmusza do wykonania omawianej czynności nawet w skrajnym przypadku dużych braków w zakresie informacji wiarygodnych i pewnych.

Zasada nakazująca bazować podczas dokonywania oceny nieprzyjaciela na informacjach pewnych i wiarygodnych jest tą normą, która zmusza zatem do stale krytycznego i analitycznego rozpatrywania posiadanych informacji /danych/. Odnosi się ona więc przede wszystkim do początkowej fazy procesu oceny. Zapewnia stworzenie przesłanek wnioskowania gwarantujących, przynajmniej w tym względzie, uzyskanie /jeżeli nie popełni się oczywiście błędów w rozumowaniu/ wyników trafnych. Stąd można ją też nazwać zasadą wstępną oceny nieprzyjaciela, bo będzie ona uwzględniana przede wszystkim jeszcze przed przystąpieniem do wyciągania właściwych wniosków stanowiących o wynikach ostatecznych oceny nieprzyjaciela.

Można jeszcze następująco interpretować tę zasadę: mianowicie, że jej nie w pełni respektowanie może w znacznym stopniu zafałszować wyniki. Dla przeprowadzającego ocenę oznacza to, że gdy świadomie bazuje na informacjach /danych/ niepewnych lub mało wiarygodnych /bo np. nie dysponuje innymi/, to wiarygodność tym samym uzyskanych wyników też będzie pozostawiała wiele do życzenia. Aby zatem nie dopuścić do "katastrofy" trzeba w takich przypadkach stale ponawiać wysiłki na rzecz pozostawania w czujności i szybko wychwytywać -nawet na krótko przed zaistnieniem krytycznych faktów, zjawisk - błędy oceny, by móc zapobiec mogącym nastąpić "wydarzeniom", np. innym działaniom wojsk własnych.

Stosowanie zatem zasady mówiącej o bazowaniu na informacjach pewnych i wiarygodnych nie polega na traktowaniu jej jako swoistej wyroczni co do tego czy przeprowadzać, czy też nie, ocenę nieprzyjaciela. Zasada ta wymaga bowiem bazowania na informacjach /danych/ pewnych i wiarygodnych, ale w przypadku gdy tak nie jest, albo jest tylko w części, dopuszcza ona uświadomienie sobie konsekwencji tego i mimo wszystko dokonanie oceny w imię nadrzędnej racji wynikającej z potrzeb przygotowywanych lub prowadzonych działań bojowych; wymusza także czuj-

ność i wymaga takich działań, aby mimo małego nieraz prawdopodobieństwa zaistnienia wydarzeń, które przewiduje sformułowana prognoza, można było dokonać w odpowiednim czasie korekt i nie dopuścić tym samym do uporczywego i bezkrytycznego trwania w iluzji błędnych ocen wcześniejszych.

2. Dążenie do uwzględniania wszystkiego co potrzebne przy stałym otwarciu na przyjęcie i uwzględnianie nawet najnowszych informacji

Ta zasada jest uzupełnieniem zasady nazwanej "wstępną" i przedstawionej wcześniejszej. Uwzględnia ona w dużym stopniu realia przygotowywania i prowadzenia działań bojowych /operacji, wojny/. W szczególności zaś to, że napływ informacji /danych/ o nieprzyjacielu, terenie i warunkach meteorologicznych w rejonie działań bojowych jest w dużym stopniu niezależny od cyklu czynności występujących podczas przygotowywania i prowadzenia działań bojowych /operacji, wojny/. Ten napływ, aczkolwiek stały, będzie miał charakter zdarzeń losowych /szczególnie jeżeli chodzi o pojedyncze informacje/ o nierównomiernym rozkładzie w czasie. Stąd - mimo występowania etapu, w którym systematyzuje się informacje /dane/ mające stanowić przesłanki wnioskowania podczas oceny nieprzyjaciela - nie można twierdzić, że po nim przeprowadzający ocenę "zamyka się w sobie" i niczego już nie przyjmuje do wiadomości. Jest właśnie cechą kolejną omawianego procesu, że przebiegać on powinien przy stałej gotowości uwzględniania najnowszych danych, a nawet przy stałych wysiłkach i dążeniach do tego, aby takie dane uzyskiwać. Nie jest to oczywiście wygodne dla oceniającego, ale jest konieczne dla uzyskania najbardziej trafnych wyników podczas oceny nieprzyjaciela. Zapewnia bowiem uwzględnianie wszystkiego, a w tym i skuteczne wyłapywanie ewentualnych błędów oceny.

Funkcjonowanie omawianej zasady rozciąga się na cały proces oceny nieprzyjaciela rozumianej jako przygotowywanie prognozy potrzebnej do podjęcia przez dowódcę /szefa/ decyzji. To znaczy, że oceniający musi stale uwzględniać nakaz wynikający z tej zasady podczas wyciągania wniosków zarówno na etapie wnioskowania przygotowawczego, jak i zasadniczego. Ale musi uwzględniać nakaz wynikający z tej zasady i później; rzadko bowiem będzie on mógł bazować - jak już zaznaczono - na informacjach bezwzględnie pewnych i wiarygodnych. I właśnie ta zasada zabezpiecza przed bezkrytycznym przyjmowaniem wszystkich wyników oceny nieprzyjaciela za bezwzględnie pewne. W tym względzie zasada niniejsza nie tylko uzupełnia zasadę "wstępną", ale i tworzy z nią swoisty zespół kryteriów koniecznych do respektowania podczas dokonywania oceny nieprzyjaciela.

3. Dążenie do uzyskiwania wyników jednoznacznych

Jeżeli dwie poprzednie zasady odnosiły się do elementów zewnętrznych warunkujących poprawność przeprowadzania oceny nieprzyjaciela, to niniejsza jest pierwszą z dwóch regulujących wewnętrzny proces formułowania wniosków przez oceniającego. Zmusza go ona do wysiłków, aby wyniki uzyskiwane przez niego podczas wnioskowania pozbawione były wieloznaczności - by były w miarę możliwości jednoznaczne. Jest to oczywiście również wymóg niełatwy do spełnienia przez oceniającego. Stanowi on jednak zabezpieczenie przed możliwymi "unikami" w formułowaniu wyników wygodnych lub nie wymagających zwiększonego wysiłku intelektualnego. Prezentowana obecnie zasada wiąże się niewątpliwie z wzięciem przez oceniającego ciężaru odpowiedzialności i zmusza go ona, bez wątpienia, do odważnego obstawania przy, być może niejednokrotnie śmiałych i nie zawsze dla wszystkich oczywistych, wynikach oceny. Analogicznym przykładem, którym można się tutaj posłużyć dla wyjaśnienia istoty rozpatrywanej zasady, jest mitologiczna wyrocznia delficka, którą też proszono zawsze o przepowiednie, czyli swoiste prognozy. Jej nieomyślność 100% za tym idzie-sławę zabezpieczała jednak wieloznaczność wypowiedzianych sądów i inne machinacje interpunkcyjno-interpretacyjne. Dla procesu przygotowywania i prowadzenia działań bojowych /operacji, wojny/ brak jednoznaczności w ocenie nieprzyjaciela oznacza zawsze konieczność wielowariantowego przewidywania użycia sił i środków walki, a to z kolei utrudnia skupienie wysiłku i w efekcie powoduje nieekonomiczne wykorzystanie potencjału bojowego, nie mówiąc już nie o zagrożeniu spowodowania podjęcia decyzji zupełnie błędnej.

Trzeba jednak przyznać, że uzyskiwanie wyników jednoznacznych podczas dokonywania oceny nieprzyjaciela nie zawsze jest możliwe. Toteż i treść zasady nie wymaga bezwzględnie jednoznaczności, a nakazuje dążyć do wyników jednoznacznych. Czyli, jeżeli jest to możliwe, to nakazuje unikać dwu- i wieloznaczności.

Przykładem zaś typowej wieloznaczności /a właściwie dwuznaczności/ w wynikach z przeprowadzonej oceny nieprzyjaciela jest często stosowane następujące stwierdzenie oceniającego podczas ogłaszania przez niego wyników swoich dociekań nad nieprzyjacielem, który przechodzi do obrony: "Nieprzyjaciel w wypadku utraty pierwszej rubieży obrony dążył będzie do wykonania kontrataku siłami drugiego rzutu lub użyje go do obsadzenia kolejnej rubieży i pogłębienia obrony". Jest to dwuznaczność, która wydaje się nie do wyeliminowania, gdyż tak najczęściej postępuje się w obronie. obrońca przewiduje wariantowe użycie odwodu /drugiego rzutu/ - czasami nawet w trzech, czterech wariantach. Ale przecież w

rzeczywistości użycie tego odwodu /drugiego rzutu/ nastąpi według jednego z zaplanowanych wariantów. I właśnie ten wariant, który będzie przez nieprzyjaciela zrealizowany, powinien być wynikiem przewidywań co do jego przyszłych działań bojowych. Tu zaczynają się jednak niejednokrotnie wątpliwości, które wyrażają istotę krytyki wszystkich ataków na taką interpretację omawianej zasady. Sądzę jednak, że nie jest trudno odeprzeć te ataki i przekonać o zasadności takiej interpretacji zasady o uzyskiwaniu podczas oceny nieprzyjaciela wyników jednoznacznych. Oceniający przecież nie dążąc w omawianym przypadku do uzyskania wyniku jednoznacznego co do wykorzystania przez nieprzyjaciela swojego odwodu /drugiego rzutu/, w istocie uchyła się od oceny, od wspomnianej wcześniej odpowiedzialności. Nie opowiada się bowiem za jednym z możliwych do wystąpienia rozwiązań. Jeżeli zaś ocena nieprzyjaciela jest niejednokrotnie porównywana do podejmowania decyzji informacyjnych, to oceniający w danym przypadku jakby nie podejmował takiej decyzji. Może się jednak łatwo pomylić - powie ktoś Tak, oczywiście, to może nastąpić. Jednak ryzyko pomyłki jest tym mniejsze, im większa jest fachowość i kompetencje oceniającego, a to jest właśnie celem - między innymi - niniejszego opracowania. Ma ono dać możliwość zgłębienia istoty oceny nieprzyjaciela i umożliwić tym samym jej sprawne przeprowadzanie. Omawiane zasady zaś stanowią reguły, którymi oceniający powinien się kierować. Dążenie do uzyskiwania wyników jednoznacznych jest z tych reguł najtrudniejszą być może. Jej respektowanie jednakże, przy uwzględnieniu i innych wskazówek, zapewni formułowanie wyników najbardziej przydatnych w procesie podejmowania decyzji w działaniach bojowych.

Trzeba jednakże także przyznać, że spełnianie tej reguły "na siłę", kiedy faktycznie nie ma podstaw, by dać ocenę jednoznaczną, trzeba traktować jako rzeczywiste przewinienie przeciw tej zasadzie. Jest to bowiem mało potrzebne szafowanie własną rutyną i pozorami pewności. Nie wymaga zaś tego chyba treść zasady, która brzmi: "dążenie do uzyskiwania wyników jednoznacznych". Nie można zatem sądzić, iż oznacza to: uzyskiwanie zawsze i "na siłę" wyników jednoznacznych. Oznacza bowiem właśnie owo "dążenie", przez rozpatrzenie i uwzględnienie wszystkiego /druga zasada/ i oparcie się na informacjach /danych/ pewnych i wiarygodnych /pierwsza zasada/, - epoprzestawanie w wysiłkach mających na celu uzyskanie wniosków /wyników/ jednoznacznych.

Przykładem na niemożliwość sformułowania wyników jednoznacznych może być sytuacja, w której nieprzyjaciel przygotowuje natarcie i chcieliśmy określić dokładnie czas samego ataku. Bez konkretnych faktów /np. zeznania jeńca, przejęte dokumenty bojowe - a i to nie zawsze/ trudno silić się na jednoznaczne, precyzyjne przy tym ustalenie takiego czasu.

Byłoby to w istocie w dużym stopniu zgadywaniem, tym bardziej, że i nie jest to po prostu potrzebne w obronie dla podjęcia decyzji. Co innego określenie orientacyjnego czasu, od kiedy można się takiego ataku spodziewać?

Jednoznaczność wyników oceny nieprzyjaciela /zarówno w jej części "fotograficznej", jak i prognostycznej/ jest bardzo pożądanym zjawiskiem chociaż z pewnością niełatwym do zrealizowania. Jej niedopełnienie jednak, przy istniejących w tym względzie możliwościach, jest trudne z kolei do usprawiedliwienia.

4. Dążenie do formułowania wniosków i ocen z należytą i potrzebną szczegółowością

Niniejsza zasada, podobnie jak poprzednia, zapobiega przed "uniakami" oceniającego przejawiającymi się w zbyt ogólności formułowanych sądów, które dopuszczalyby w ramach takiej ogólności zbyt wiele wariantów /od zupełnie nie znaczących, do niosących zagrożenie niewykonania zadania/. Zasada ta zmusza zatem do skrupulatności, precyzji, ale i ostrzega przed zagubieniem się wśród drobiazgów. Lokuje ona oceniającego albo inaczej - każe mu utrzymywać pewną stałą pozycję, aby miał należyte rozeznanie zarówno wśród rzeczy ogólnych, jak i różnorodnych szczegółów. Wszystko po to, aby w sumie w wynikach oceny nieprzyjaciela wyrazić odpowiednio fakty ogólne - stanowiące niejako ramy oceny, jak i szczegóły, które zakreślony przez te ramy obszar wypełniają.

Kiedyś starano się formalnymi ustaleniami sztywno regulować np. zarówno rozległość /ogólność/, jak i szczegółowość zainteresowań oceniającego. Wywoływało to niezamierzone sztuczności, które na dodatek nie sprawdzały się w różnych, możliwych do zaistnienia sytuacjach na polu walki /podczas wojny w ogóle/. Niniejsza zasada uzależnia zarówno ogólność, jak i szczegółowość od potrzeb występujących na szczeblu, dla którego dokonuje się oceny. Bowiem głównie potrzebami wynikającymi z przygotowywanych lub prowadzonych działań bojowych /operacji, wojny/ musi się kierować oceniający przeprowadzający rozpatrywane w niniejszym opracowaniu przedsięwzięcie.

Jeżeli np. ocena nieprzyjaciela dokonywana jest w jednej z form natarcia jaką jest pościg, to rozległość obszaru, na którym prowadzone są działania bojowe, zmusza do ogólniejszego potraktowania przedmiotu oceny - niezależnie od szczebla, na którym prowadzona jest taka ocena. Odwrotnie zaś, np. w natarciu w warunkach szczególnych, gdzie pasy natarcia ulegają znacznemu zmniejszeniu, zainteresowania oceniającego tym samym muszą skupić się na drobnych nieraz szczegółach.

Uniwersalność omawianej zasady odnosi się także do szczebla, z którego dokonuje się oceny nieprzyjaciela. Inne są bowiem potrzeby w zakresie szczególności oceny na szczeblu pododdziału, inne na szczeblu oddziału i związku taktycznego, a jeszcze inne na szczeblu operacyjnym. A ponadto zasada niniejsza reguluje też sposoby prezentowania wyników oceny nieprzyjaciela - ogólnie, podczas ogólnego orientowania w składzie i położeniu, a szczególnie podczas prezentowania nieprzyjaciela w pasie prowadzonych działań bojowych /operacji, na TDW/.

PRZEBIEG OCENY NIEPRZYJACIELA

Niezależnie od przedstawionych zależności występujących w ocenie nieprzyjaciela i wymagań w stosunku do niej formułowanych, najbardziej istotne i znaczące w czasie jej przeprowadzania jest bezpośrednio decydowanie się na wyciągnięcie określonych wniosków i sformułowanie w efekcie zarówno prognoz częściowych, jak i prognozy ogólnej co do przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ prowadzonych przez nieprzyjaciela. W rzeczywistości to jest właśnie "prowadzeniem oceny nieprzyjaciela"^{1/} - w odróżnieniu od wszystkich czynności wcześniejszych, które w zasadzie przygotowują tylko do przeprowadzenia oceny^{2/} nieprzyjaciela, nawet rozumianej szeroko /wraz z gromadzeniem, porządkowaniem i klasyfikowaniem informacji /danych/ o nieprzyjacielu /potencjalnym nieprzyjacielu/, terenie i warunkach meteorologicznych w rejonie działań bojowych /operacji, teatrze działań wojennych/. Jednak i sam właściwy proces prowadzenia oceny nieprzyjaciela, myślenia o nim, nie jest jednorodny. Ma - jak to już nadmieniono w części poświęconej metodom

-----
1/ "Prowadzenie oceny nieprzyjaciela" traktować trzeba już jako sam proces myślenia o nim, o jego możliwościach, zamiarach. Wtedy, jak piszą W. Drużynin i D. Kontorow w cytowanej już książce "Idea, algorytm, decyzja", "... nie ma problemu głębszego, bardziej pasjonującego i ważniejszego z punktu widzenia oddziaływania na postęp /w naszym przypadku na odniesienie sukcesu w działaniach bojowych /operacji, wojnie/ - przyp. - J.Z./ niż myślenie", cyt.wyd., s. 125. Mówi się też wręcz, że "... ocena nieprzyjaciela jest złożonym procesem myślowym. ". - Fr. Januszewski: Metodyka oceny nieprzyjaciela, wyd. ASG WP, Warszawa 1980, s. 5.

2/ Ocena nieprzyjaciela jest czynnością niewątpliwie złożoną zarówno w aspekcie rezultatowym, jak i czynnościowym /wykonuje ją najczęściej kilku/. Czyn złożony zaś jest pasmem akordów, czynności /spółtem działań/, z których część będzie czynnościami przygotowującymi do właściwej oceny. - Por. T. Kotarbiński: Traktat o dobrej robocie, wyd. Ossolineum, Wrocław 1973, s. 3-74.

oceny nieprzyjaciela - dające się wyróżnić etapy^{3/}. Zaliczamy do nich, wymienione już również wcześniej: wstępna ocena informacji - kończąca się wyciągnięciem i sformułowaniem wniosków pierwotnych /dotyczących przede wszystkim znaczenia posiadanych informacji /danych/ oraz ich przydatności w dalszym procesie oceny nieprzyjaciela; wnioskowanie przygotowawcze - które powinno być zakończone stworzeniem modelu istniejącego składu i położenia nieprzyjaciela oraz określeniem celu jego przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/; ostatnim zaś etapem procesu oceny nieprzyjaciela jest wnioskowanie zasadnicze - czyli przetworzenie danych określonego modelu sytuacji bojowej /operacyjnej, wojennej/ nieprzyjaciela i uwzględnienie wspomnianego celu, przez wyciągnięcie wniosków, w prognozę ostateczną^{4/}; w trakcie wnioskowania dokonywanego w tym etapie oceny nieprzyjaciela może zaistnieć potrzeba uszczegółowienia lub uogólnienia odpowiednich fragmentów stworzonego wcześniej modelu; trzeba też będzie przygotować dane do poprowadzenia wyników oceny mających formę prognozy ostatecznej związłym opisem istniejącego stanu rzeczy, ale to już raczej będzie celem czynności przygotowujących - owość meldunku oceny nieprzyjaciela - swoistym porządkowaniem wyciągniętych wniosków, w którym ujmuje się zarówno swoistą fotografię

3/ Na części składowe samego myślenia wskazują też liczni autorzy nazywając je np. podprocesami myślenia lub liniami myślenia i wyróżniają następujące:

- pierwsza linia /"inlejoaja"/ - przyswojenie sobie faktów opisujących zjawiska przedmiotowe, ich kolejna abstrakcyjność na różnym poziomie /aż do poziomu filozofii, ogólnych idei/;
- druga linia - porównanie abstrakcyjnych wyobrażeń na różnych poziomach, wykrycie analogii, wspólnych cech między różnymi co do sensu i fizycznej treści zdarzeniami;
- trzecia linia - synteza, stworzenie jakościowo nowych modeli abstrakcyjnych na podstawie wykrytych analogii. Tu też następuje skok jakościowy przez połączenie w jednolity model różnych części różnych modeli;
- czwarta linia /uziemianie się/ - przejście od abstrakcyjnych modeli do konkretnej sytuacji, jej detalizacja i przedmiotyzacja - W. Drużynin, D. Kontorow, cyt.wyd., s. 60. J.Admar z kolei w: "Issledowanije psichologii processa izobrietienija w oblasti matematiki", Moskwa 1970, s. 256, mówi o myśleniu jako o procesie twórczym i wyróżnia cztery jego stadia: przygotowanie, dojrzewanie, olśnienie, finał. Olśnienie zaś według niego jest czynnikiem intuicyjnym, opartym na mnogości procesów podświadomie dokonujących się syntez. Ocenę nieprzyjaciela też często nazywa się procesem o charakterze studyjnym /badawczym/, a więc wybitnie twórczym - M. Willński: Metodyka oceny przeciwnika na szczeblach taktycznych i operacyjnych. Zeszyty Naukowe ASG WP, Warszawa 1976 nr 1/8, s. 150.

4/ Najistotniejszym celem oceny nieprzyjaciela jest właśnie sformułowanie prognozy co do jego przyszłych działań bojowych; prognoza jest bowiem zbiorem przewidywań wyrażających jak w danym obszarze rzeczywistości może być w przyszłości.

składu i położenia nieprzyjaciela, jak i przewidywania co do charakteru jego przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/.

Ostatecznie zatem ocena nieprzyjaciela powinna dać w wyniku zbiór ustaleń zarówno co do istniejącego stanu rzeczy, jak i przewidywań co do celu, zamiarów i sposobów prowadzenia przez nieprzyjaciela przyszłych działań bojowych /operacji, wojny w ogóle/.

Prognozę taką przedstawia się najczęściej w formie graficznej na mapie i uzupełnia treścią meldunku oceny nieprzyjaciela. Coraz częściej jednak szkic graficzny na mapie, przedstawiający w sposób schematyczny wyniki oceny nieprzyjaciela, znajduje swoje uzupełnienie tylko lub zinterpretowanie w odpowiedziach na pytania zadawane szefowi komórki rozpoznawczej odpowiedniego szczebla przez dowódcę /szefa/ podczas oceny sytuacji.

1. Cel oceny nieprzyjaciela i potrzeba jego wyodrębniania

Samo przeprowadzanie oceny nieprzyjaciela wymaga dokonania na samym początku istotnego ustalenia. Chodzi o określenie celu przeprowadzania tego procesu^{5/}. Ustalenie to będzie rzutowało zasadniczo na sposób przeprowadzenia samej oceny, szczegółowość oraz formę przedstawiania jej wyników.

Można nawet stwierdzić autorytatywnie, że przeprowadzenie oceny nieprzyjaciela musi być koniecznie poprzedzone uświadomieniem sobie przez ocenającego celu, który prawie zawsze wynikał będzie bezpośrednio z zadania bojowego /operacyjnego, strategicznego/ danego szczebla dowodzenia /rodzaju wojsk, rodzaju sił zbrojnych/. Po tym dopiero można przeprowadzać ocenę nieprzyjaciela bez zagrożenia zejścia z zasadnicze-

5/ Jeżeli, jak już stwierdzono wcześniej, istotne w ocenie nieprzyjaciela /potencjalnego nieprzyjaciela/ jest decydowanie się na wyciągnięcie określonych wniosków, a wnioski są typowym przypadkiem informacji, to proces oceny nieprzyjaciela jest w rzeczywistości podejmowaniem decyzji informacyjnych. Zaś decyzja to "... jeden z niezbędnych momentów działania woli ... i sposobów jej wykonania. Działanie woli zakłada uprzednie uświadomienie sobie celów i środków działania, myślowe rozegranie działania poprzedzającego działania faktyczne, myślowe rozpatrzenie uzasadnień przemawiających "za" i "przeciw" itp." - W. Drużynin, D. Kontorow, cyt.wyd., s. 18-19.

"Każde działanie ludzkie, aby mogło powstać i istnieć jako całość organizacyjna, musi być działaniem celowym, tj. posiadającym określony cel i skierowanym na jego osiągnięcie" - J. Kurnal: Zarys teorii organizacji i zarządzania, PWE, Warszawa 1970, s. 102.

"Przez cel działania rozumie się zwykle rzecz lub zdarzenie, którego jest pożądanym przez działającego lub działających i na którego osiągnięcie działanie jest skierowane" - J. Kurnal, cyt. wyd., s. 102.

go nurtu /pominięciem istotnych problemów/ rozważań, wyznaczanego potrzebami przygotowywanej walki /operacji, wojny/. Poprawnie uświadomiony cel oceny nieprzyjaciela zapobiega marnotrawieniu czasu i wysiłku na dociekania zbędne zarówno co do zakresu, jak i szczególności rozpatrywanych problemów.

Jednak cel prowadzonej oceny nie jest elementem koniecznym do ujmowania w treści jej wyników. Potrzeba jego formułowania zaś funkcjonuje i powstaje jedynie w świadomości prowadzącego /prowadzących/ ocenę. Nie ma ani instrukcyjnego, ani tym bardziej regulaminowego wymogu formułowania go oraz utrwalania jako formalnego elementu procesu przygotowania walki /operacji, wojny/^{6/}. Niemniej jest on w rzeczywistości uświadamiany przez praktyków i są na to realne dowody.

Uświadamianie sobie potrzeby formułowania celu oceny nieprzyjaciela ujawnia się najczęściej wtedy, gdy potrzebny jest argument w naprowadzaniu na właściwe tory rozumowania, np. gdy wysłuchujący oceny dowódca /szef/ nie zgadza się z nią, to wtedy najczęściej właśnie odwołuje się do celu tej oceny, aby wyegzekwować poprawne rozumowanie i wnioski oceniającego. Ponieważ jednak rozpatrywanego celu oceny nieprzyjaciela, który dowódca uświadamia sobie na podstawie analizy i po zrozumieniu postawionego mu zadania, nie musiał on wcześniej ujawniać, może zaistnieć w tym zakresie rozbieżność między nim a szefem komórki rozpoznawczej oraz innymi osobami funkcyjnymi dokonującymi oceny nieprzyjaciela. Szczególnie przy stosowaniu metody równoległego planowania działań bojowych /operacji/, gdy ocena nieprzyjaciela dokonywana w różnorodnych aspektach następuje właściwie przed ogłoszeniem przez dowódcę /szefa/ zamiaru^{7/}.

Ta mogąca wystąpić wtedy rozbieżność w uświadamianym celu oceny nieprzyjaciela nie może nie pozostawić śladu na uzyskanych wynikach oceny. Wyniki te nie będą wtedy najprawdopodobniej odpowiadały w najlepszym wypadku potrzebom przygotowywanej walki /operacji, wojny/ lub jej prowadzeniu co do zakresu, jak i szczególności. W najgorszym natomiast wypadku nie będą trafne - tzn. będą błędne we wszystkich poszczególnych cechach i wielkościach istotnych dla stworzenia obrazu przyszłych możliwości oraz sposobów ich realizowania przez nieprzyjaciela.

Mniejsze zagrożenie rozminięcia się uświadamianymi sobie celami oceny nieprzyjaciela występowałoby przy tradycyjnej metodzie wypracowania

-----
6/ Potwierdza to treść obowiązujących regulaminów i instrukcji.

7/ Por. Dowodzenie wojskami armii w operacji. Zasady ogólne, część I, podręcznik ASG WP, Warszawa 1985, s. 44-45.

decyzji przez dowódcę /szefa/, gdy ocenę sytuacji /a w tym i ocenę nieprzyjaciela/ poprzedza ogłoszenie zamiaru i wydanie wytycznych do przygotowania danych do decyzji. W wytycznych bowiem dowódca /szef/ ma możliwość przedstawienia celu oceny nieprzyjaciela, jaki sobie uświadomił w trakcie dokonanej wcześniej analizy zadania.

Jeżeli, jak stwierdzono wcześniej, cel prowadzonej oceny nieprzyjaciela wynika prawie zawsze bezpośrednio z zadania bojowego danego szczebla dowodzenia /danego rodzaju wojsk, rodzaju sił zbrojnych/, to można powiedzieć, że będzie nim zawsze sformułowanie - wymienionej wcześniej jako prognoza ogólna - prognozy celu i zamiarów jego zrealizowania przez konkretne siły i środki walki nieprzyjaciela. W konkretnych zaś warunkach określonej sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/ treścią takiego celu będzie sformułowanie, w postaci prognozy, zamiaru działań realnych sił i środków walki konkretnego nieprzyjaciela, np. konkretnej brygady, dywizji, korpusu itp., prowadzących działania bojowe /operację/ w określonym rejonie, obszarze, jak np. w obronie miasta, na kierunku operacyjnym czy też na obszarze Pomorza, Meklemburgii itp. Z kolei dla specjalistycznego rodzaju wojsk, jak np. dla sił i środków OPL, celem prowadzonej oceny nieprzyjaciela będzie przewidzenie zarówno ilości samolotów, jak i sposobów oraz kierunków nalotów i wykonywania przez nieprzyjaciela uderzeń z powietrza. Dla wojsk inżynierskich natomiast celem prowadzonej przez szefa tego rodzaju wojsk, obojętnej szczebla dowodzenia, oceny nieprzyjaciela mogą być przewidywania /w postaci prognozy wyrażanej w przyjmowanej w tym rodzaju wojsk formie/ co do użycia i wykorzystania przez niego zapór, minowania /zarówno klasycznego, jak i zdalnego/, rozbudowy inżynierskiej itp.

Najbardziej ogólne, ale i nadrzędne cele prowadzonej oceny nieprzyjaciela będą typowe zawsze dla dowódców ogólnowojskowych /w pewnych sytuacjach dla dowódców rodzajów sił zbrojnych, jak np. dla dowódcy sił morskich/ i podporządkowanych im szefów komórek rozpoznawczych. Postawiony zaś lub sformułowany przez te osoby funkcyjne cel oceny nieprzyjaciela rzutował będzie zawsze w sposób bezpośredni na cele prowadzonej - chociażby tylko w określonym aspekcie /np. zabezpieczenia walki, zrealizowania części zadania ogólnego przez niższy szczebel dowodzenia/ - oceny nieprzyjaciela przez inne zainteresowane osoby funkcyjne, i to zarówno wtedy, gdy cel ten zostanie im ujawniony, jak i wtedy, gdy będą się go jedynie domyślać na podstawie znajomości zadania ogólnego /chodzi o zadanie dla ogólnowojskowego szczebla dowodzenia/.

Można zatem powiedzieć, iż na każdym szczeblu dowodzenia tworzy się jakby hierarchia celów oceny nieprzyjaciela, która, gdy jest podporządk-

kowana celowi nadrzêdnemu - przywlecaj±cemu ocenie prowadzonej na danym szczeblu przez dowódcê ogólnego i wspieraj±cego go w tym zakresie szczególowymi kalkulacjami i dociekaniem szefa komórki rozpoznawczej - gwarantuje spójnoœæ wyników ocen wykonywanych dla potrzeb ca-
lokszta±tu wysi³ków zwi±zanych z przygotowaniem walki /operacji, wojny/.
Twor±ce bowiem t± hierarchi± cele determinuj± bezpośrednio zarówno ocen± ogóln± nieprzyjaciela, jak i wszelkie jej specjalistyczne uszczególowienia. Zapobiegaj± zbaczaniu z nurtu g³ównych problemów stoj±cych przed przygotowuj±cymi /prowadz±cymi/ walk± /operacj±, wojn±/. Gwarantuj± uzyskanie nie tylko wyników najbardziej trafnych, ale i potrzebnych, najbardziej przydatnych dla wypracowania decyzji u¿ycia g³ównie w³asnych si³ i œrodków, a poza tym do przygotowania walki /operacji, wojny/ we wszystkich twor±cych to przygotowanie p³aszczyznach i aspektach.

Spotykane w praktyce nieuwypuklenie potrzeby wyra¿nego formu³owania i przedstawiania podw³adnym celu oceny nieprzyjaciela spowodowane jest chyba pewnym niedocenieniem tego problemu. Trudno oczekiwaæ bowiem, czy te¿ twierdziæ wrêcz, æe gwarantem w³asciwie formu³owanego celu oceny nieprzyjaciela s± ogólne obowiązki osób funkcyjnych odpowiedzialnych za przygotowanie walki /operacji, wojny/ i jej przeprowadzenie, gdy¿, jak ju¿ nadmieniono, nie ma w nich formalnego zapisu w postaci wymogu formu³owania takiego celu w trakcie wypracowania decyzji. Wymogi co do okreœlania celu oceny nieprzyjaciela nie musz± jednak wcale byæ zagwarantowane zapisem formalnym w dokumentach normatywnych. Musz± byæ natomiast z pewnoœci± sk³adnikiem specjalistycznej wiedzy /kategorii/ oraz przede wszystkim wykorzystywan± umiejêtnoœci± praktyczn±.

2. Wstêpna ocena informacji

Po uœwiadomieniu sobie lub zapoznaniu si± z celem maj±cej nast±piæ oceny nieprzyjaciela /jeæeli cel taki zosta³ sformu³owany/ mo¿liwe jest wykonanie niezbêdnych czynnoœci zwi±zanych przede wszystkim z ocen± posiadanych informacji /danych/ o nieprzyjacielu. Czynnoœci te nazwano wstêpna ocena informacji. W ich sk³ad wchodzi: ocena wartoœci posiadanych informacji /danych/, okreœlenie mo¿liwego wykorzystania tych informacji /danych/, sformu³owanie najbardziej ogólnych wniosków pierwotnych ukierunkowuj±cych nastêpuj±ce po nich szczególowe dociekania oceniaj±cego, zmiierzaj±ce do okreœlenia sk³adu i po³o¿enia nieprzyjaciela.

Ocena wartoœci posiadanych informacji /danych/ ograniczy si± w³asciwie wpiêrw do wyodrêbnienia informacji podstawowych /zasadniczych/, uzupe³niaj±cych i innych, tzn. takich, które wed³ug rozeznania oceniaj±cego nie b±d± mia³y, przynajmniej na razie, wp³ywu na przeprowadzenie

oceny nieprzyjaciela, wśród informacji podstawowych zaś informacji kompleksowych i jednostkowych /o pojedynczych faktach, cechach i właściwościach przedmiotu oceny/.

Informacje podstawowe /zasadnicze/ o charakterze kompleksowym służyć mogą do wyciągania wniosków, głównie przez analogię /także dokonywanie porównań/, ale i wnioskowanie redukcyjne, co do ogólnego składu i położenia nieprzyjaciela. Z kolei informacje podstawowe /zasadnicze/ o charakterze jednostkowym będą umożliwiały, głównie przez rozumowanie redukcyjne, formułowanie zarówno wniosków ogólnych o składzie i położeniu nieprzyjaciela, jak i będą potwierdzały sformułowane już wnioski ogólne.

Najbardziej typowym przykładem informacji podstawowych o charakterze kompleksowym mogą być wnioski z oceny nieprzyjaciela zamieszczone w początkowej części zadania bojowego /rozkazu bojowego, operacyjnego, dyrektywy operacyjnej/ i zarządzenia rozpoznawczego; będzie nimi też niewątpliwie treść komunikatu rozpoznawczego. Z tego typu informacjami oceniający będzie miał do czynienia w pewnych charakterystycznych momentach działań bojowych /operacji, wojny/, np. w czasie oceniania nieprzyjaciela przed przejściem do natarcia /operacji zaczepnej, rozpoczęcia wojny lub wznowiania działań wojennych/, a także w czasie przechodzenia do obrony. Natomiast w sytuacjach doraźnego przeprowadzania oceny nieprzyjaciela, np. w trakcie wcześniej rozpoczętych i już prowadzonych działań bojowych /operacji, wojny/, nie będzie się raczej dysponowało informacjami podstawowymi o charakterze kompleksowym. Oceniający, zarówno dowódcy /szefowie rodzajów wojsk, rodzajów sił zbrojnych/, jak i oficerowie sztabu, będą dysponowali wtedy przede wszystkim informacjami /danymi/ jednostkowymi, głównie w postaci meldunków od własnych elementów rozpoznawczych, które podczas wstępnej oceny zostaną właśnie podzielone na podstawowe /zasadnicze/ i uzupełniające. Dalsza ocena zatem w takich warunkach będzie bazowała wtedy na informacjach /danych/ podstawowych o charakterze jednostkowym.

Wreszcie informacje uzupełniające, które będą najczęściej informacjami jednostkowymi i będą spełniały funkcję pomocniczą w formułowaniu zarówno wniosków ogólnych, jak i szczegółowych, dotyczących składu i położenia nieprzyjaciela. Będą te najczęściej konkretne dane o położeniu obiektów w ugrupowaniu nieprzyjaciela /np. rejony rozmieszczenia środków WRE, baterii OPL, lądowiska śmigłowców itp./ - także obiektów terenowych, które mogą być skutecznie wykorzystywane w działaniach bojowych /operacjach, dla celów militarnych/. Informacje /dane/ uzupełniające mogą dotyczyć tak obszaru, na którym wojska dokonujące oceny prowadzą

działania bojowe /operacje, działania wojenne/, jak i obiektów spoza tego obszaru.

Natomiast trzecią grupę informacji /danych/, jakie mogą być wyodrębnione we wstępnej ocenie, stanowić będą te, które według wstępnych szacunków oceniającego nie będą mu przydatne. Szacunki wstępne nie powinny jednak spowodować całkowitej rezygnacji z tych informacji /danych/; powinny one pozostać w stałym zasięgu oceniającego. Trudno bowiem będzie niejednokrotnie z góry przesądzić we wstępnej ocenie o całkowitej nieprzydatności określonych informacji /danych/.

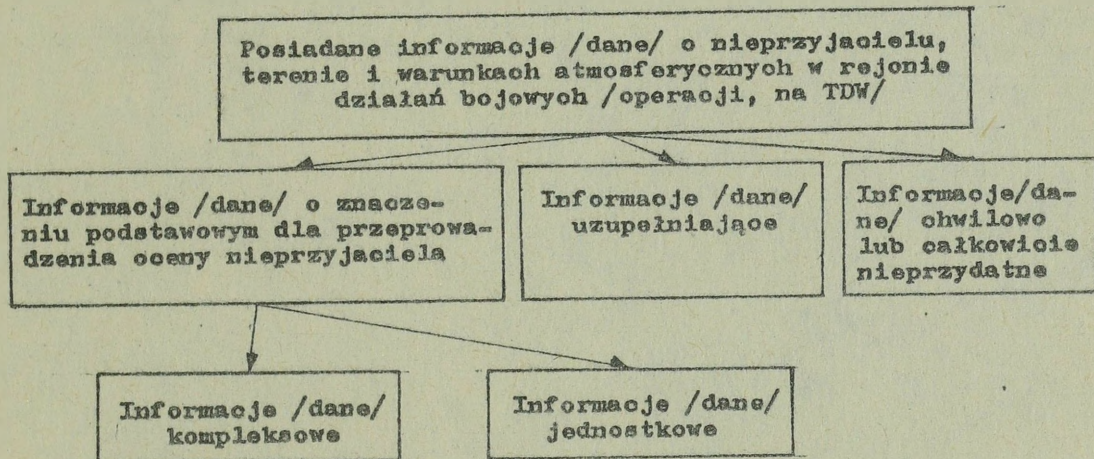
Informacje /dane/ zakwalifikowane jako nieprzydatne dotyczyć będą najczęściej obiektów spoza obszaru prowadzonych działań bojowych /operacji, działań wojennych/. Będą to najczęściej dane odbierane z rozpoznania lotniczego oraz część informacji zawartych w komunikacie rozpoznawczym.

Wstępna ocena informacji będzie krótkotrwałą czynnością oceny nieprzyjaciela mającą jednak specyficzne znaczenie dla dalszego jej przebiegu; może ona bowiem w dużej mierze zdecydować o trafności uzyskanych wyników. Wynika to zaś z tego, iż w efekcie jej przeprowadzenia stworzy się bazę informacji /przesłanek/ służących za podstawę wnioskowania. Umiejętność szybkiego przeprowadzania wstępnej oceny informacji bez popełniania pomyłek polegających na niewłaściwym zakwalifikowaniu którejs z nich, np. informacji podstawowej jako uzupełniającej lub nawet nieistotnej, jest sztuką zdobywaną przez znakomite opanowanie wiedzy z zakresu sztuki wojennej i utrwalaną w praktycznym przeprowadzaniu oceny nieprzyjaciela, np. w różnorodnych ćwiczeniach wojskowych okresu pokojowego /nauka w czasie wojny jest już zbyt kosztowna/. Trudno zatem podać w tym względzie uniwersalne wskazówki zapobiegające pomyłkom. Wstępna ocena informacji musi być wsparta przede wszystkim wyobraźnią taktyczną /operacyjną/ i umiejętnościami przewidywania rozwoju wydarzeń na dłuższą metę. Musi jednak także trafnie przewidzieć potrzeby informacyjne mogące umożliwić wyciąganie i formułowanie wniosków o przyszłych działaniach nieprzyjaciela, które będą potrzebne i w najbliższej perspektywie.

Wyniki przeprowadzonej we wstępnej ocenie informacji klasyfikacji powinny wyrobić u oceniającego również koncepcję ich wykorzystania w dalszej ocenie. Informacje zakwalifikowane jako podstawowe /zasadnicze/, a mające charakter kompleksowy, są niejako z góry przeznaczone do stworzenia ram ogólnych, zewnętrznych modelu składu i położenia nieprzyjaciela; szczegółowe natomiast do wypełniania ram tego modelu cechami i wielkościami ukonkretniającymi opis składu i położenia jego sił i środków walki.

Schemat 3

PODZIAŁ INFORMACJI /DANYCH/ DOKONYWANY PODCZAS WSTĘPNEJ OCENY
W PROCESIE OCENY NIEPRZYJACIBLA

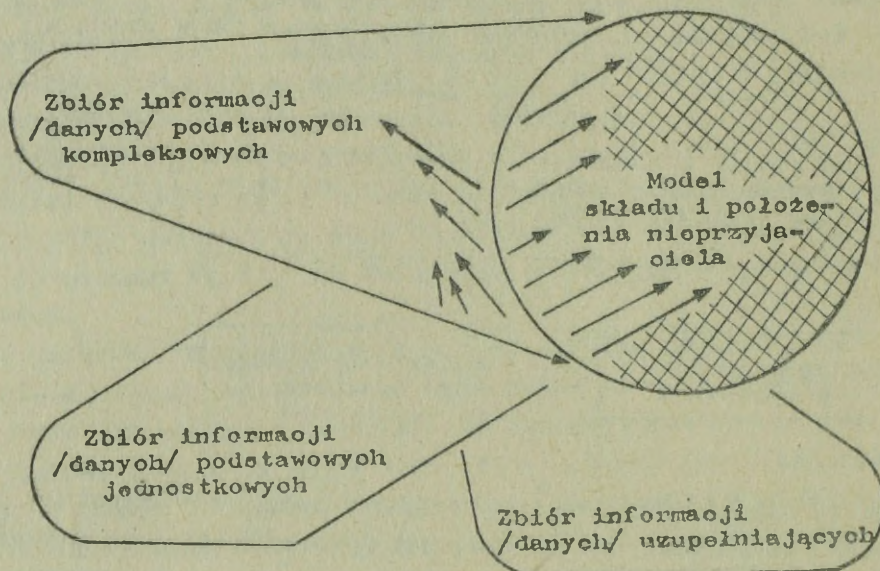
Informacje /dane/ uzupełniające mogą być przydatne natomiast zarówno do budowy /tworzenia/ ram modelu, jak i określania jego szczegółów. W sumie wstępna ocena informacji umożliwia oceniającemu stworzenie sobie uporządkowanych pakietów informacji i takiego z nich korzystania /doboru informacji z każdego z nich/, aby uzyskać oczekiwane wyniki. W praktyce przeprowadzania wstępnej oceny informacji może się to przejawiać we wręcz fizycznym zestawieniu takich trzech pakietów informacji /danych/, jak to przedstawia schemat 4.

Schemat 4

TABELA ROBOCZA DO ZESTAWIENIA
WYNIKÓW WSTĘPNEJ OCENY INFORMACJI /DANYCH/

Pakiet informacji podstawowych /zasadniczych/		Pakiet informacji uzupełniających
kompleksowych	jednostkowych	

SCHEMATYCZNE UJĘCIE PRZEZNACZENIA POSZCZEGÓLNYCH
GRUP INFORMACJI /DANYCH/ SKLASYFIKOWANYCH WE
WSTĘPNEJ OCENIE

Jest faktem oczywistym, że wstępna ocena informacji nie jest beznamiętnym, prawie że mechanicznym segregowaniem tylko posiadanych informacji /danych/ o nieprzyjaciela. Oceniający podczas jej przeprowadzania musi niejednokrotnie głęboko wniknąć w ich treść merytoryczną/zrozumieć ich sens/. Musi to tym samym wywołać już pierwsze refleksje oceniającego, spowodować wyolęgnięcie przez niego pierwszych wniosków co do tego, co się będzie działo, jaki może być charakter przyszłych działań nieprzyjaciela? Są to refleksje niezwykle cenne i pożądane. Ukierunkowują one bowiem proces przyszłego myślenia o nieprzyjacielu, uwrażliwiają oceniającego na charakterystyczne zjawiska, fakty, które będą musiały być przede wszystkim uwzględnione; odciążą proces przyszłego myślenia od balastu zbędnych rozważań. Już chociażby ogólne zorientowanie się podczas wstępnej oceny czy w przyszłości nieprzyjaciel będzie się bronił, czy też nacierał jest rozstrzygnięciem istotnym.

W procesie z kolei doraźnego oceniania nieprzyjaciela nie będzie wprawdzie tak radykalnych rozstrzygnięć, ale i tak wyrobienie sobie już wtedy wstępnych poglądów na charakter przyszłych działań nieprzyjaciela nie pozostanie bez znaczenia. Jeżeli np. doraźna ocena nieprzyja-

ciela będzie prowadzona w trakcie natarcia, to stopniowe narastanie zagrożenia wykonania przez nieprzyjaciela kontrataku /przeciwuderzenia/ może być ujawnione przez oceniającego odpowiednio wcześniej przez stałą selekcję różnorodnych napływających do niego informacji. Będzie to właśnie refleksja, która umożliwi dokonanie bardziej szczegółowych ocen w pierwszej kolejności oraz przedsięwzięć organizacyjnych mających przeciwstawić się takim działaniom nieprzyjaciela w dalszej kolejności. Czyli z punktu widzenia procesu oceny nieprzyjaciela zakończy się przeprowadzona w tych warunkach wstępna ocena informacji /danych/.

Reasumując trzeba podkreślić jeszcze raz kluczowe znaczenie wstępnej oceny informacji dla całego procesu oceny nieprzyjaciela. Po pierwsze dlatego, że w trakcie jej trwania wybiera się składowe bazy szczegółowych rozważań i dociekań o nieprzyjacielu, które zadecydują później o końcowych wynikach przeprowadzanej oceny. Po drugie zaś dlatego, że choć nie choć oceniający wyrabia sobie w trakcie klasyfikowania posiadanych informacji /danych/ o nieprzyjacielu pierwsze poglądy o nim i ustawia wstępnie swoje dalsze myślenie nad możliwym rozwojem wydarzeń.

3. Wnioskowanie przygotowawcze

Wnioskowanie przygotowawcze powinno zapewnić, jak zaznaczono wcześniej, stworzenie modelu składu i położenia nieprzyjaciela oraz określenie celu jego przyszłych działań bojowych. Użyte tutaj po raz kolejny określenie model nie było dotychczas szerzej omawiane, a i nie występuje ono w specjalistycznej literaturze przedmiotu, tj. literaturze dotyczącej oceny nieprzyjaciela. Jego użycie jednak w niniejszym podręczniku odpowiada rozwiązaniom i wymogom praktyki przygotowania działań bojowych /operacji, wojny/; jest także adekwatne do poczynań występujących podczas kierowania ich prowadzeniem. Wtedy to bowiem w formie opisowej, graficznej lub najczęściej opisowo-graficznej odzwierciedla się stale sytuację bojową /a w tym i sytuację nieprzyjaciela/ z określonym uogólnieniem /np. co do szczybla/ i uproszczeniem /tzn. wykorzystując umowne znaki tworzące schematy graficzne modelu/.

Zgodnie z takimi właśnie zasadami przeprowadza się modelowanie, które zawsze związane jest z przedstawianiem uproszczonego, w jakimś stopniu, wycinka rzeczywistości. Model odzwierciedla najczęściej najistotniejsze cechy, elementy rzeczywistości^{8/}.

Można przyjąć, że na model sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicz-

8/ Por. B.W. Biriukow i J.S. Geller: Cybernetyka w naukach humanistycznych, tłum. z j. ros. J. Sarna, wyd. Ossolineum, Wrocław 1983, s. 37-52.

nej/ nieprzyjaciela tworzonego w praktyce dowódczo-sztabowej składają się następujące elementy:

- skład i położenie wojsk /sił i środków walki tworzących najróżnorodniejsze elementy ugrupowania bojowego/; także obiekty mające znaczący wpływ na działania bojowe wojsk;

- stan wojsk;
- zespół zaistniałych czynników /warunków/, zjawisk;
- zachodzące procesy.

Tworzenie modelu istniejącej sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela odbywa się właśnie przez określanie wymienionych elementów. Praktycznie dokonuje się tego na podstawie informacji /danych/ z różnorodnych źródeł, zakwalifikowanych wcześniej jako podstawowe lub uzupełniające, przez wyciąganie konkretnych wniosków. Oceniający ma tutaj, poza przedstawionymi wcześniej regułami przeprowadzania oceny, możliwość dokonywania porównań z posiadanymi wiadomościami /wiedzą w ogóle/ o nieprzyjacielu. Stąd takie znaczenie dla oceny nieprzyjaciela ma wszelka wiedza o nieprzyjacielu zgromadzona wcześniej. Stanowią ją zarówno wiadomości o organizacji sił zbrojnych i tworzących je związkach operacyjnych, taktycznych czy jednostkach, jak i sposobach prowadzenia działań bojowych, operacji, wojny wraz z różnorodnymi danymi specjalistycznymi.

Istnieje tendencja, wynikająca z technicznych możliwości oraz z postępu w informatyce i w naukach wojskowych, by sytuację bojową /operacyjną, strategiczną/ opisywać parametrami /wskaźnikami/ liczbowymi. Mają one bowiem uchwytnie wartości wymierne i mogą być wykorzystywane w różnorodnych kalkulacjach operacyjno-taktycznych wykonywanych przy pomocy ETO /najczęściej mikrokomputerów/. Zaawansowane są prace nad wykorzystywaniem symulacji komputerowej do swoistego "eksperymentowania" w sztabach walczących wojsk, umożliwiającego "wypróbowywanie" podjętej decyzji i zapoznawanie się z możliwymi efektami wprowadzania jej w życie. Dla takich potrzeb opisywanie sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/, a właściwie jej modelu, wymiernymi parametrami jest niezbędne.

Jeżeli natomiast chodzi o najbardziej typowe warunki przeprowadzania oceny nieprzyjaciela, to przed i w czasie jej trwania do oceniającego napływać będą różnorodne informacje /dane/, które poddawane będą opisanej wcześniej selekcji. W zależności od szczebla dowodzenia różne będą rozmiary obszaru, z którego napływały będą te informacje /dane/. Charakter ich będzie ponadto zależny także od sytuacji strony oceniającej. W wypadku np. przechodzenia do natarcia /operacji zaczepnej/ po podejś-

ciu z głębi do oceniającego będą napływały - jak już stwierdzono wcześniej - w większości wypadków informacje kompleksowe /nie tylko podstawowe o charakterze ogólnym i kompleksowym, ale nawet zbiory informacji zarówno o charakterze kompleksowym, jak i jednostkowych/. Źródłem ich będą np. wojska w styczności; ale i nadrzędny szczebel dowodzenia dostarczy danych o nieprzyjacielu najczęściej już z wynikami oceny prowadzonej na tym szczeblu /a więc prognozą jego przyszłych działań bojowych w skali odpowiadającej zainteresowaniom tego szczebla dowodzenia/. W takiej sytuacji wnioskowanie przygotowawcze oceniającego będzie bardzo uproszczone. W tworzeniu zarówno modelu istniejącej sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/, jak i przyszłej prognozy bowiem można będzie bazować na prawie kompletnych danych o składzie i położeniu nieprzyjaciela uzyskanych od wojsk walozących w styczności i opracowanych już też przez sztab nadrzędny. To pośrednictwo odciąży niewątpliwie oceniającego od znużającego nieraz rozszyfrowywania danych źródłowych, którego dokonają, choć nie chcą, wymienieni pośrednicy^{9/}.

W przypadku oceniania nieprzyjaciela w trakcie prowadzonych działań bojowych /operacji, wojny/ wnioskowanie przygotowawcze będzie bardziej pracochłonne, a umiejętność jego poprawnego przeprowadzania ważyć będzie nie tylko na trafności wyciąganych wniosków co do składu i położenia nieprzyjaciela, ale i na terminowości jego przeprowadzania w ogóle. Większość uzyskiwanych informacji /danych/ o nieprzyjacielu będzie wtedy bowiem - jak już również wspomniano - informacjami jednostkowymi /np. od własnych elementów rozpoznawczych, własnych elementów ugrupowania bojowego /operacyjnego/, lotnictwa itp./. Wtedy to umiejętności oceniającego co do właściwego doboru wcześniej już wstępnie pogrupowanych informacji /danych/, kojarzenia faktów i sprawnego wyciągania wniosków pozwolą na zbudowanie wiarygodnego modelu składu i położenia nieprzyjaciela.

Podczas precyzowania wymienionych elementów sytuacji bojowej /opera-

9/ W różnorodnych ćwiczeniach czasu pokojowego eliminuje się to zjawisko pomocy "pośredników" we wnioskowaniu przygotowawczym podczas oceny nieprzyjaciela przez przedstawianie ćwiczącym sytuacji zaszyfrowanej nieprzyjaciela, tj. tak, jakby ćwiczący otrzymywali "surowe" informacje /dane/ bezpośrednio z pola walki. Ta sztuczność ma przede wszystkim zaprawić ćwiczących w wykonywaniu wspomnianego wnioskowania przygotowawczego i w zasadzie w istotny sposób nie deformuje realiów przygotowywania działań bojowych /operacji/. Może jednak wywołać wątpliwość co do słuszności treści opracowania. Stąd niniejszy przypis ma za zadanie wyjaśnić Czytelnikowi mogące się u niego pojawić wątpliwości co do możliwości pominięcia lub ograniczenia wnioskowania przygotowawczego w procesie oceny nieprzyjaciela.

cyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela postępuje się następująco: 10/

Dla ustalenia składu i położenia nieprzyjaciela będzie się wyciągało wnioski i porównywało różnorodne, otrzymywane najczęściej w dodatku w różnym, aczkolwiek niezbyt rozległym, czasie, informacje /dane/ uznane za podstawowe o położeniu całych elementów ugrupowania czy też poszczególnych nawet sił i środków walki, z danymi zawartymi w treści wcześniejszej zgromadzonej wiedzy.

Będzie to miało postać rozszyfrowywania istniejącego ugrupowania sił i środków walki nieprzyjaciela. Podstawę zaś do tego stanowić będą meldunki o położeniu tworzących to ugrupowanie elementów, które pozwolą wyciągnąć wnioski i dokonać porównań ze znanymi strukturami organizacyjnymi i sposobami tworzenia przez nieprzyjaciela ugrupowania bojowego /operacyjnego/ w poszczególnych rodzajach działań bojowych.

O składzie pierwszego rzutu np. możemy orzekać na podstawie oceny i wykorzystania informacji /danych/, z różnych źródeł, o poszczególnych elementach tej ważnej składowej ugrupowania bojowego /operacyjnego/.

I tak:

- własne siły i środki walki mogą meldować o rozbiciu np. kompanii zmechanizowanej z n-tego batalionu;
- środki rozpoznania radioelektronicznego o wykryciu stanowiska dowodzenia tegoż batalionu rozmieszczonego tak, iż wskazuje to bezpośrednio na jego użycie w pierwszym rzucie;
- dane o innych elementach tworzących pierwszy rzut mogą w tym wypadku potwierdzać, w różnym stopniu, skład tej ważnej części ugrupowania bojowego.

O ugrupowaniu jednorzutowym z kolei można wnioskować na podstawie braku informacji o rozmieszczeniu sił i środków walki nieprzyjaciela w głębi; potwierdzać zaś ten wniosek mogą stale napływające informacje szeregowe o składzie pierwszego rzutu, który wyklucza istnienie sił i środków walki nieprzyjaciela w głębi.

Orzekanie o rozmieszczeniu mniejszych elementów ugrupowania lub pojedynczych sił i środków walki /obiektów/ możliwe będzie niejednokrotnie bez jakiegokolwiek porównywania danych i wnioskowania, a tylko na podstawie bezpośredniego odczytania treści meldunku rozpoznawczego, bojowego itp. Dotyczyć to może np. położenia baterii artylerii, rakiet przeciwlotniczych, zespołów środków zakłócających itp. małych obszarów

-----
10/ Przy opracowywaniu tej części podręcznika wykorzystano materiały przygotowane przez R. Szpyrę w ramach realizowanej przez niego rozprawy doktorskiej pt.: "Usprawnianie procesu oceny nieprzyjaciela w natarciu i obronie /DZ, DPano/ z zastosowaniem teorii decyzji informacyjnej".

wo obiektów. W sumie skrupulatne zbieranie, porównywanie i wnioskowanie powinno doprowadzić do rozszyfrowania interesujących oceniającego elementów ugrupowania bojowego /operacyjnego/. Przy czym o części z tych elementów będzie on mógł powiedzieć z określonym prawdopodobieństwem, natomiast części z nich będzie w zasadzie się domyślał /gdy nie otrzyma żadnych meldunków o ich rozmieszczeniu, a brak będzie podstaw do ich wykluczenia np. na podstawie wcześniejszego ich obezwładnienia lub zniszczenia/.

Poczynania oceniającego powinny oczywiście do minimum ograniczyć ilość domniemywanych jedynie elementów tworzących model składu i położenia ocenianego nieprzyjaciela. Jednym ze sposobów na to będzie wcześniejsze zapewnienie sobie napływu informacji, co wiąże się jednakże z problematyką organizacji i prowadzenia rozpoznania.

Trzeba poza tym zdawać sobie sprawę z tego, iż ustalenie składu i położenia nieprzyjaciela dla potrzeb tworzonego modelu sytuacji dokonywane będzie zawsze z względną aktualnością. Praktycznie dane o położeniu dotyczyć będą zawsze tego co było. Tylko sprawność myślenia i działania oraz wyobraźnia oceniającego, także "świeżość" otrzymywanych przez niego informacji /danych/, może tę względną zmniejszyć. Tym samym baza, podstawa przyszłej prognozy będzie bardziej lub mniej wiarygodna, a sama prognoza trafniejsza lub niezbyt pewna. Niezależnie od tego wiele elementów tworzących model składu i położenia nieprzyjaciela będzie miało aktualność bezwzględną, np. obiekty, które rozpoznane nie zmieniają położenia do czasu przeprowadzenia oceny. Tak samo może być z rozmieszczeniem artylerii, której kolumnę rozpoznał i przekazał w odpowiednim czasie w treści meldunku element rozpoznawczy, podczas gdy inny zameldował później o jej rozwijaniu się w określonym miejscu na stanowiskach ogniowych. Sama technika zmiany stanowisk ogniowych artylerii i czas pozostawania w rejonie pozwolą na określenie aktualności położenia tego elementu ugrupowania. Podobnie może być z bazowaniem śmigłowców, rozmieszczeniem stanowisk dowodzenia itp. Mogą to być przykłady o znaczeniu kojarzenia różnorodnych faktów ze stałą bazą wiadomości o nieprzyjacielu dla zapewnienia sobie aktualnych danych o jego składzie i położeniu.

Z kolei stan wojsk nieprzyjaciela będzie się także określało przez wnioskowanie redukcyjne i porównywanie posiadanych /a wcześniej otrzymanych z różnych źródeł, często w niejednakowym czasie/ informacji /danych/ o stanie tych wojsk ze znanymi oznakami tego stanu, zawartymi w treści wiedzy o nieprzyjacielu, jaką dysponuje oceniający. Na stan wojsk nieprzyjaciela zaś składać się będzie: stopień ukończenia,

gotowość bojowa, stan zapasów materiałowych, ale także i jego stan moralno-polityczny, aktualne zdeterminowanie, zmęczenie i duch bojowy. Ogólnie można powiedzieć, że będzie się tu wykorzystywało dwa sposoby: szacunkowy i szczegółowych kalkulacji.

Częstsze zastosowanie będzie miał sposób szacunkowy i to zarówno dla określania wielkości i cech wymiernych, jak i niewymiernych /stan moralno-polityczny, zdeterminowanie wojsk nieprzyjaciela itp./. W odniesieniu zaś do stopnia ukończenia będzie się przy zastosowaniu tego sposobu odczytywało /np. z przygotowanych wcześniej tabel/ średnie straty ponoszone przez nieprzyjaciela w poszczególnych etapach /dniach/ działań bojowych. W odniesieniu natomiast do cech wymiernych będzie się szacowało, np. na podstawie ilości przyjętych dezertersów, zachowanie się żołnierzy nieprzyjaciela /stanu umundurowania, zabezpieczenia bytowego/ o ogólnie dobrym, przeciętnym lub małym duchu bojowym.

Sposób szacunkowy będzie miał zastosowanie przy skąpych i mało precyzyjnych informacjach /danych/ o nieprzyjacielu, krótkim czasie na przeprowadzenie oceny; także podczas przeprowadzania wstępnej oceny przez dowódcę dla określenia zamiaru rozegrania mających nastąpić działań bojowych /operacji/.

Szczegółowe kalkulacje natomiast będą bazowały na bardziej precyzyjnych danych i umożliwią albo potwierdzenie wyników uzyskanych sposobem szacunkowym /lub tylko ich zweryfikowanie/, albo, jeżeli będą jedynym wykorzystywanym sposobem, dostarczą dość precyzyjnych wielkości co do stopnia ukończenia czy to całości sił i środków walki nieprzyjaciela, czy też jedynie wybranych elementów ugrupowania. W przypadku cech wymiernych szczegółowe kalkulacje mogą się opierać na głębszych analizach zeznań jeńców, porównywaniach ich treści z sytuacją bojową /operacyjną/, zewnętrznych zachowaniach się stanu osobowego nieprzyjaciela przekazywanego w meldunkach od elementów rozpoznawczych i będą dokonywane na szczeblach operacyjnych /w sztabie armii, floty sił morskich/.

Ocena stanu wojsk nieprzyjaciela będzie znaczącym uzupełnieniem oceny jego sytuacji w ogóle, gdyż tworzyć będzie najbardziej istotne przesłanki do stworzenia w pierwszej kolejności względnie szczegółowego modelu jego składu i położenia oraz przypuszczalnego celu jego przyszłych działań bojowych, a w dalszej kolejności przyczyni się w sposób istotny do formułowania szczegółów prognozy składającej się na ostateczny wynik oceny nieprzyjaciela.

Trzeci element sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela wiąże się z przedstawieniem czynników zewnętrznych współ-

towarzyszących prowadzonym przez niego działaniom bojowym /operacji, wojnie/. Chodzi tu najogólniej o warunki terenowe i meteorologiczne. One to bowiem tworzą "zespół zaistniałych czynników /warunków/" wymienionych wśród składowych sytuacji w ogóle. Realnie zaś tworzyć te zaistniałe warunki będą zarówno różnorodne zjawiska przynależne do terenu, jego pokrycia /naturalnego i sztucznego/, nawet skutki ewentualnych klęsk żywiołowych /pożary, zalania/, jak i czynniki związane z warunkami meteorologicznymi /warunki normalne, nadmierne opady śniegu, mroź, upały, susze itp./. Przy tym w praktyce oceny nieprzyjaciela nie chodzi tylko o suche odzwierciedlenie towarzyszących działaniom bojowym nieprzyjaciela czynników terenowo-meteorologicznych, a o uchwycenie związanych z ich występowaniem ułatwień lub utrudnień, mających różnorodny z kolei wpływ na jego sytuację i przyszłe poczynania.

Wiadomo np., że słabo rozwinięta drożnia bezpośrednio wpływa na utrudnienia w dokonywaniu manewru; podobny wpływ będzie miała gruba pokrywa śnieżna, roztopy. Długotrwałe mrozy również nie ułatwią prowadzenia działań bojowych /operacji, wojny/, a wielkości utrudnień wynikać będą także ze stopnia obniżenia temperatury i jej długotrwałości. Pożary, powodzie pozwolą również na wyciągnięcie jednoznacznych wniosków i uwzględnienie ich w wynikach oceny nieprzyjaciela. Typowe zatem zjawiska meteorologiczno-terenowe nie stwarzają trudności w odczytywaniu ich wpływu zarówno na sytuację bojową /operacyjną-strategiczną/, jak i na przyszły charakter poczynania nieprzyjaciela. Prognozy natomiast co do przyszłego obrazu pola walki przewidują możliwość wystąpienia bardziej, złożonych warunków i związanych z tym utrudnień w ich precyzyjnej ocenie i określeniu tym samym ich wpływu na sytuację nieprzyjaciela w ogóle. Wymienia się tu głównie czynniki mogące wystąpić w związku z użyciem BMR oraz widoczniejsze, nawet w okresie pokojowym, skażenia przemysłowe.

Proces pokojowego szkolenia wojsk powodować powinien gromadzenie różnorodnych doświadczeń co do znajomości czynników mogących wystąpić na określonym obszarze /TDW/. W czasie prowadzenia działań bojowych /operacji, wojny/ ta "baza" danych będzie służyć do porównywania napływających informacji /danych/ z informacjami bazowymi i formułowania na tej podstawie potrzebnych wniosków co do zaistniałych czynników w rejonie prowadzonych działań bojowych /operacji/, na określonym teatrze działań wojennych.

O skażeniach przemysłowych np. może świadczyć stan przyrody /padle zwierzęta, śnięte ryby, "zwarzona" roślinność/, a o pożarach, powodziach - bezpośrednia obserwacja. Rozległość występowania omawianych czynni-

ków /warunków/ jest nie mniej ważna, gdyż stanowić może o stopniu utrudnień, obniżeniu możliwości bojowych nieprzyjaciela.

Zespół zaistniałych czynników /warunków/ musi być rozpatrywany w czasie prowadzenia oceny nieprzyjaciela w miarę kompleksowo, poszczególne czynniki wspólnie z sobą, i następnie kojarzony z wynikami wnioskowania, na podstawie których uzyskano obraz pozostałych elementów sytuacji nieprzyjaciela w ogóle. Wtedy tylko można będzie być pewnym uchwycenia zaistniałych zależności i sformułowania poprawnych wniosków.

Jeżeli np. oceniamy sytuację, gdy nieprzyjaciel znajduje się w terenie gdzie występuje pożar, a jednocześnie jest to obszar podmokły, to konieczne jest uwzględnienie małych możliwości rozprzestrzeniania się ognia. Nie powinno to zatem spowodować wyciągnięcia wniosków o powstaniu znaczących utrudnień w prowadzeniu działań bojowych przez nieprzyjaciela, który wcześniej już musiał jakoś uwzględnić warunki terenu podmokłego. Wystąpienie zaś pożaru w tym terenie nie sprawi mu z pewnością trudności w jego opanowaniu.

Kompleksowo rozpatrywanie czynników /warunków/ towarzyszących działaniom bojowym /operacjom, wojnie/ nieprzyjaciela ma duże znaczenie w tzw. warunkach szczególnych prowadzenia działań bojowych, gdzie zaistniałe dodatkowo czynniki mogą znacznie skomplikować warunki i tym samym sytuację, np. długotrwałe deszcze w górach, w terenie podmokłym. Ale odwrotnie, silny mróz w terenie podmokłym może znacznie polepszyć warunki przejezdności terenu; silny mróz w normalnych z kolei warunkach na pewno utrudni rozbudowę fortyfikacyjną obrony organizowanej do-
raźnie.

Ostatnim wreszcie elementem sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela potrzebnym do stworzenia omawianego modelu są zachodzące procesy. Ten najbardziej dynamiczny składnik działań bojowych /operacji, wojny/ trudno jest jednocześnie uchwycić w stałym obrazie modelu. Odzwierciedla on najbardziej potencjalne możliwości nieprzyjaciela i trudno uchwytne zależności wynikające z różnorodnych realizowanych przez jego siły i środki walki, a wcześniej przyjętych, zamiarów. Zachodzące procesy odczytuje się /rozszyfrowuje/ najczęściej w sposób pośredni. Podstawą do tego są określone wcześniej skład i położenie oraz stan sił i środków walki /wojsk w ogóle/ nieprzyjaciela, jak również zespół zaistniałych czynników /warunków/ w rejonie działań bojowych /kierunku operacyjnym, teatrze działań wojennych/.

W precyzowaniu zachodzących procesów u nieprzyjaciela posługujemy się, podobnie jak przy określaniu poprzednich elementów sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/, wnioskowaniem redukcyjnym i porówny-

waniem wyolimpiętych w ten sposób wniosków /o jego położeniu, składzie i zespole czynników /warunków/ z pewnymi ustalonymi wcześniej i uznawanymi za charakterystyczne sytuacjami wzorcowymi - najlepiej reprezentującymi dynamiczne procesy walki. Mówimy np. o tym, że nieprzyjaciel prowadzi natarcie, obronę, pościg, wycofuje się na podstawie wniosków określających różne szczegóły jego położenia i składu, chociaż rzeczywisty obraz całości sił i środków walki może być bardziej złożony /część może prowadzić natarcie, część może być zatrzymana lub nawet bronić się - np. na skrzydle większego zgrupowania wojsk/. W celu zaś bardziej precyzyjnego, mimo wszystko, przedstawienia zachodzących procesów dąży się do uchwycenia pewnych pośrednich ich stanów. Np. o tym, że nieprzyjaciel traci powodzenie, lub że jego natarcie zostało zatrzymane na rubieży /co oznacza, że nieprzyjaciel nie prowadzi już natarcia, ale też nie przeszedł jeszcze do obrony/, wnioskujemy na podstawie przede wszystkim składu i położenia pierwszorzutowych sił i środków walki. Zastosowanie zaś w wojskach OPL lub OPK stwierdzenia, że nieprzyjaciel utracił panowanie w powietrzu jest również uchwyceniem i wyrażeniem pewnego stanu pośredniego będącego niestabilną sytuacją rozwijającego się procesu, w wyniku którego nieprzyjaciel może zarówno odzyskać, jak i nie odzyskać utraconego panowania w powietrzu.

Istnieje pewna grupa procesów mająca względnie dużą stabilność czasoprzestrzenną, której zmiany realizują się przede wszystkim w sferze wewnętrzno-jakościowej przedmiotu oceny /wojsk nieprzyjaciela/. Należy do nich np. proces odtwarzania zdolności bojowej, proces osiągnięcia gotowości do wykonania uderzeń BMR, organizacja i rozbudowa obrony. O stanie tych procesów orzekamy, podobnie jak o poprzednich, na podstawie wnioskowania ze znanych cech charakterystycznych związanych z zachodzeniem tych procesów, otrzymywanych w treści meldunków rozpoznawczych i innych. Np. wzmożony ruch pojazdów w okolicy silnie strzeżonych rejonów magazynowania amunicji specjalnej i kierowanie się ich do rejonów stanowisk ogniowych w połączeniu z zagrożeniem rozbicia określonego zgrupowania wojsk nieprzyjaciela może być podstawą do przypuszczeń, że trwa proces przygotowań do użycia BMR.

Główna faza wnioskowania przygotowawczego powinna przynieść w efekcie, jak przedstawiono wcześniej, model sytuacji bojowej/operacyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela, który jest jakby "fotografią". Do tego jednak wyłącznie etap ten się nie ogranicza, aczkolwiek jest to jego zasadnicze przeznaczenie. Podobnie bowiem jak w etapie poprzednim, tak i podczas szczegółowego opisywania składu, położenia oraz stanu sił i środków walki nieprzyjaciela tworzą się już podstawy do ogólnego zary-

sowania /sformułowania wstępnej koncepcji, wyrobienia sobie ogólnych poglądów/ charakteru przyszłych działań nieprzyjaciela, czyli określenia jakby wstępnej prognozy.

Realnie bowiem wyciąganie wniosków co do istniejącej sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela nie będzie przecież mechaniczne. Z góry można i trzeba zakładać wyrobienie sobie przez oceniającego także podstaw do wstępnych przypuszczeń o tym, jak będzie nieprzyjaciel działał. Wszystko to zaś odbywa się albo wobec realizacji własnych celów walki /operacji, wojny/, albo przy znanym zadaniu, dla którego podejmowana jest decyzja, w ramach której z kolei prowadzi się właśnie ocenę nieprzyjaciela.

Kształt tej wstępnej prognozy będzie oczywiście jeszcze dość ogólny. Może np. wyrażać się tylko w określeniu ogólnego charakteru przyszłych działań nieprzyjaciela. Tzn. stwierdzać czy będzie to kontynuacja dotychczasowego charakteru działań, czy też nastąpi zmiana tego charakteru /od radykalnej, np. natarcia w obronę, aż do niewielkiej tylko/. Najbardziej jednak cenne w ewentualnej wstępnej prognozie, która może powstać w wyniku przeprowadzania wnioskowania przygotowawczego prowadzonego w trakcie oceny nieprzyjaciela, jest określenie prawdopodobnego celu przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela. Znaczenie zaś tego pierwiastka motywów i hipotetycznej podstawy wszelkich przyszłych poczynań nieprzyjaciela wynika z zakładanej racjonalności jego wysiłków. Trudno bowiem przyjmować, że postępowanie kierujących /dowodzących/ siłami i środkami walki nieprzyjaciela będzie nieracjonalne bezcelowe. Na to po prostu trudno liczyć - aczkolwiek i takiego wypadku, jak dowodzi historia sztuki wojennej, wykluczyć całkowicie nie można. Byłby to jednak bez wątpienia wypadek wyjątkowy i jego zaistnienie, przy poprzedzających go ocenach zakładających racjonalność /a więc i w jakimś stopniu optymalność/ rozwiązań co do prowadzenia działań bojowych /operacji, wojny/ przez nieprzyjaciela, musiałoby ułatwić niewątpliwie wykonanie zadania stronie oceniającej. Nie mogłoby w niczym spowodować zagrożenia niewykonania zadań /własnych celów/ przez stronę oceniającą.

Zachodzi jednak pytanie: Co umożliwi odczytanie /sformułowanie/ przyszłego celu działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela już po tym etapie wnioskowania? Można stwierdzić, że głównie uchwycenie i ustalenie celu realizowanego aktualnie, tj. celu wynikającego z położenia, składu i aktualnego stanu sił i środków walki nieprzyjaciela. Cel przyszły będzie jednak wynikał w różnym stopniu z tego celu bieżącego. Poza tym bowiem będzie on wynikał z aktualnej sytuacji ogólnej

oraz z położenia i stanu nadrzędnych w stosunku do ocenianych sił i środków walki nieprzyjaciela.

O celu przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela "decydować" będzie także zadanie strony oceniającej. Wynika to z ogólnych współzależności i szczególnej rywalizacji występującej na polu walki; każde przedsięwzięcie jednej ze stron walczących /a takim jest właśnie zadanie, dla którego zrealizowania przeprowadza się ocenę nieprzyjaciela/ pociąga za sobą odpowiednie dostosowanie się do tego drugiej strony. Oczywiście każda ze stron walczących będzie dążyła do stosowania uniwersalnych zasad sztuki wojennej, z których zaskoczenie mogłoby być najważniejszą z mogących burzyć twierdzenie, iż na cel przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela wpływ ma realizacja zadań przez własne siły i środki walki. I rzeczywiście mogą być takie przypadki, w których oceniający nie będzie, w pełni świadomie, uwzględniał, że nieprzyjaciel w przyszłych działaniach bojowych /operacji, wojnie/ będzie miał możliwość w pełni realizować cel polegający na świadomym przeciwstawieniu się naszym z kolei działaniom. Ale jest to przecież także w rzeczywistości uwzględnianie przy odczytywaniu /domyślaniu się/ przyszłego celu działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela warunków realizacji własnego przyszłego zadania, tzn. warunków realizowania go przy zakładanym precyzyjnie wykalkulowanym zaskoczeniu /wiąże się to niewątpliwie z zamaskowaniem różnorodnych swoich poczynań/. Jest to uwzględnienie podczas formułowania prawdopodobnego celu przyszłych działań bojowych nieprzyjaciela, że nie będzie mógł on przewidzieć naszego działania. Będziemy zatem twierdzić, że cel przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela będzie inny, niż gdyby mógł on przewidzieć nasze działania.

Sytuacja wpływu własnych zadań na cel przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela może mieć też i bardzo, jak się wydaje, paradoksalne zależności, np. wtedy, gdy przechodzimy do przeciwuderzenia w trakcie operacji obronnej. Nieprzyjaciel, prowadzący działania zaczepne, będzie miał powodzenie i tak zostanie rozszyfrowany w trakcie wnioskowania przygotowawczego przez kierujących siłami i środkami walki mającymi zrealizować przeciwuderzenie. Z tym, że w perspektywę mającego nastąpić natarcia /przeciwuderzenie będzie przecież dla je wykonujących natarciem lub nawet operacją zaczepną/ oceniający nie powinni liczyć, że nieprzyjaciel da się całkowicie zaskoczyć przez siły przeciwuderzające i nie przerwie na kierunku, na którym będzie wykonywany ten zwrot zaczepny, swojego natarcia. Oceniający będzie przewidywał, iż nieprzyjaciel uchwyci dogodną rubież i przygotuje się

do odparcia przeciwwuderzenia zagrażającego jego wojskom /a może i realizacji ambitniejszych celów/. Może to też już zostać wskazane oceniającemu przez sztab nadrzędny, który powinien zresztą zakładać /oceniać/ zatrzymanie natarcia nieprzyjaciela na określonej rubieży, by ułatwić wcześniejsze skoncentrowanie tam np. artylerii i umożliwić zabezpieczenie rozwinięcia sił wykonujących przeciwwuderzenie. Natomiast oceniający w takiej sytuacji /bezpośrednio z treści zadania sformułowanego dla jego sił i środków walki/ może łatwo odczytać cel przyszłych działań bojowych nieprzyjaciela. Chodzi oczywiście o tego nieprzyjaciela, który znajdzie się w pasie przez niego prowadzonych działań bojowych. Tym celem będzie z pewnością utrzymanie opanowanej rubieży i niedopuszczenie do przerwania się w głąb opanowanego przez niego obszaru. Taki cel zaś będzie potwierdzało ogólne położenie nieprzyjaciela, a więc nie tylko sił i środków znajdujących się na kierunku przeciwwuderzenia, ale i sił oraz środków, które realizować będą zadania zaczepne i których celem będzie bez wątpienia dalsze ich rozwijanie. Jest to jednocześnie typowy przykład na współzależność różnych celów - tj. celów diametralnie różnych wprawdzie, ale ze względu na to, że realizowanych w innych wymiarach /przez inne szczeble dowodzenia/, to jednak współgrających z sobą, wzajemnie się uzupełniających.

Oczywiście na cel przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela wpływ będą miały i inne czynniki. Takie np., jak: stan jego sił i środków walki /który może niejednokrotnie zweryfikować ambitnie określony, na podstawie wcześniej wymienionych czynników, cel/; właściwości terenu, na którym prowadzone są działania bojowe /operacja, wojna/; panujące tam warunki meteorologiczne; morale wojsk nieprzyjaciela; poniesione straty itp. Wszystkie one jednak mogą i powinny być ujawnione w trakcie wnioskowania przygotowawczego, tzn. mogą wynikać ze stworzonego, w wyniku przeprowadzonego wnioskowania przygotowawczego, modelu sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela.

W efekcie, niezależnie od dostarczenia danych o położeniu i składzie nieprzyjaciela oraz jego stanie, wnioskowanie przygotowawcze powinno pozwolić na sformułowanie wstępnej prognozy. Obraz tej prognozy zaś powinny tworzyć:

- ogólne stwierdzenie co do charakteru przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela /np. natarcie, obrona, działania opóźniające/;

- sformułowanie celu przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela.

Przykładowa treść takiej prognozy może brzmieć: w najbliższym czasie nieprzyjaciel przejdzie do natarcia, a jego celem będzie rozcięcie ugrupowania naszych wojsk i opanowanie utraconych wcześniej obszarów.

4. Wnioskowanie zasadnicze

Przeprowadzenie dwóch poprzednich etapów procesu oceny nieprzyjaciela dostarcza dość zasadniczych wniosków. W istocie jednak ich treść dotyczyć będzie tego co jest - pozwoli orientować się w sytuacji i powinna jednocześnie dość precyzyjnie charakteryzować nieprzyjaciela ze szczególnością potrzebną danemu szczeblowi dowodzenia /lub rodzajowi wojsk, rodzajowi sił zbrojnych/. Celem podstawowym jednakże oceny nieprzyjaciela - jak przedstawiono już wcześniej - jest sformułowanie prognozy co do charakteru jego przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ i związanych z tym szczegółów. Stąd najistotniejsze i najważniejsze jednocześnie ustalenia powinny zapaść dopiero w trzecim etapie nazwanym wnioskowaniem zasadniczym. Składać się na nie powinny przede wszystkim przewidywania co do tego, jak nieprzyjaciel będzie prowadził przyszłe działania bojowe /operację, wojnę/.

Wyjściowym punktem dociekań prognostycznych oceniającego w ramach omawianego etapu będą dwa ostatnie stwierdzenia z poprzedzającego wnioskowanie zasadnicze etapu wnioskowania przygotowawczego; a w tym przede wszystkim wątpliwe przewidywania co do celu, jaki prawdopodobnie przed swoimi siłami i środkami walki nieprzyjaciel będzie stawiał. Cel bowiem jest najistotniejszym czynnikiem mogącym być podstawą wyjściową dalszych szczegółowych dociekań mających ujawnić w szczególach, jak ten domniemywany przez oceniającego cel nieprzyjaciela będzie realizowany. Odpowiednio zatem do tego, jak w poprzednim etapie wykorzystywano różnorodne informacje /dane/ o nieprzyjacielu /zarówno jednostkowe, jak i kompleksowe/ dla stworzenia aktualnego obrazu /modelu jego sytuacji bojowej, ewentualnie operacyjnej lub strategicznej/, tak w trakcie wnioskowania zasadniczego wychodząc z przyjętej przesłanki /tj. celu przyszłych działań bojowych (operacji, wojny) nieprzyjaciela/ - dążyć się będzie do ustalenia szczegółów realizacyjnych tego celu. Zespol tych szczegółów określa się w praktyce zamiarem przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela.

W dociekaniach prognostycznych etapu oceny nieprzyjaciela nazwanego wnioskowaniem zasadniczym będzie chodziło zatem o określenie zamiaru, według którego realizowane będą przyszłe działania bojowe /operacja, wojna/ nieprzyjaciela, tak aby mógł on zrealizować antycypowany przez oceniającego cel. Jednocześnie jednak w etapie tym szukać się będzie stale argumentów potwierdzających ten cel, gdyż - jak wiadomo - był on

swoistą hipotezą sformułowaną na podstawie wyników uzyskanych w etapie wnioskowania przygotowawczego. Zasada oceny nieprzyjaciela, która wymaga stałej otwartości oceniającego na najnowsze dane i informacje, musi być tutaj oczywiście w pełni uwzględniana. W trakcie wnioskowania zasadniczego zaś informacje /dane/ mogą napływać, a ich wpływ na wcześniejsze ustalenia może być różnorodny /mogą go potwierdzać, burzyć lub powodować niewielką tylko jego korektę/. Większy wpływ dostarczane informacje /dane/ będą miały na pewno na szczegóły powstających ustaleń prognostycznych, tj. na detale dotyczące prawdopodobnego zamiaru nieprzyjaciela.

Jeżeli zaś chodzi o elementy rozpatrywanego zamiaru, to zalicza się do nich najczęściej:

- przypuszczenia co do przyszłego ugrupowania sił i środków walki /elementów ugrupowania bojowego, operacyjnego, rozmieszczenia zasadniczych zgrupowań sił zbrojnych/ nieprzyjaciela;

- przypuszczenia co do wykorzystania elementów ugrupowania bojowego /operacyjnego, strategicznego/, czyli sposobu ich działania, realizacji zadań cząstkowych składających się na przypuszczalny zamiar nieprzyjaciela;

- przypuszczenia co do kierunku /rejonu, obszaru/ skupienia głównego wysiłku;

- przypuszczenia co do elementów ugrupowania mogących mieć zasadnicze znaczenie dla zrealizowania domniemywanego celu nieprzyjaciela /elementów, których zniszczenie lub obezwładnienie naruszy w znacznym stopniu jego możliwości bojowe/;

- przypuszczenia co do rodzaju i charakteru manewru siłami i środkami walki;

- przypuszczenia co do możliwych działań nieprzyjaciela mogących spowodować zaskoczenie naszych wojsk;

- przypuszczenia co do czasu osiągnięcia przez nieprzyjaciela gotowości /rozpoczęcia/ oczekiwanych działań bojowych /operacji, wojny/.

Całość wymienionych wyżej przypuszczeń uzupełnia się szczegółowymi wyliczeniami sił i środków walki, jakimi nieprzyjaciel będzie mógł dysponować.

Podstawą do wnioskowania i przyjęcia rozstrzygnięć w wyżej wymienionych szczegółach zamiaru nieprzyjaciela są, poza domniemywanym celem i przyjętym przypuszczalnym rodzajem prowadzonych przez niego działań bojowych /operacji/, znane przez nas zasady taktyki i strategii nieprzyjaciela, aktualnie posiadane doświadczenia i spostrzeżenia co do zmian dokonywanych przez niego w taktyce i strategii, właściwości kon-

kretnego terenu /kierunku operacyjnego, teatru działań wojennych/, na którym prowadzone będą działania bojowe /operacja, wojna/ i mogące tam panować warunki meteorologiczne, oraz oczywiście także uzyskano w trakcie wnioskowania przygotowawczego wyniki co do aktualnego składu i położenia nieprzyjaciela.

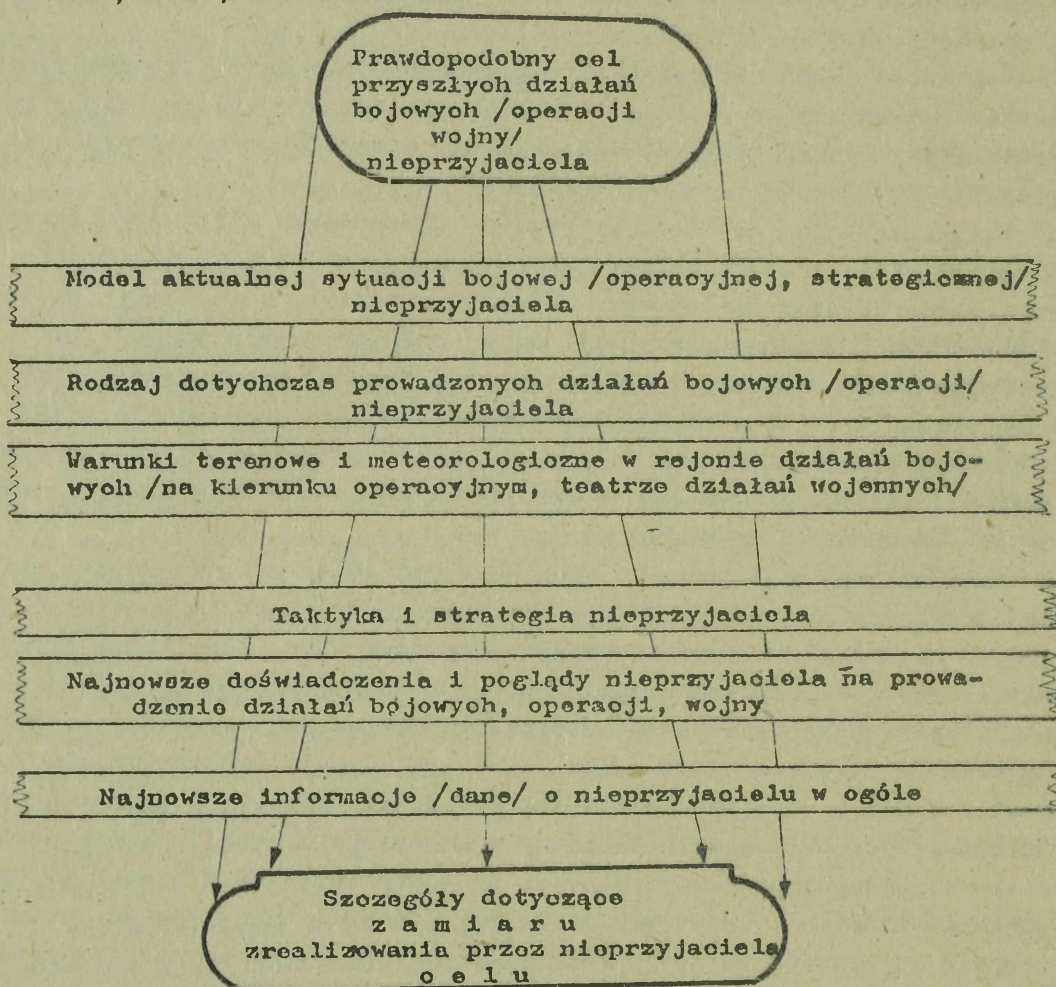
Wymienione poprzednio elementy prognozowanego zamiaru nieprzyjaciela zawsze będą brały początek w ustalonym dla nieprzyjaciela celu jego przyszłych działań bojowych oraz ogólnie przewidywanym rodzaju tych przyszłych działań bojowych /operacji/.

Przypuszczenia co do przyszłego ugrupowania sił i środków walki nieprzyjaciela. Jeżeli wnioskujemy, że celem nieprzyjaciela będzie opanowanie określonego obszaru /rejonu, rubieży/, 'wywalczenie przewagi w powietrzu lub nawet panowania, to konsekwencją tego powinny być przypuszczenia o zaczepnym jego ugrupowaniu; dalsze szczegóły tego ugrupowania będą wynikały ze znajomości prowadzenia natarcia przez nieprzyjaciela, ustalonego we wnioskowaniu przygotowawczym aktualnego składu i położenia jego sił i środków walki oraz z zaistniałych czynników /warunków/ i zjawisk.

Podobnie rejon /kierunek/ skupienia głównego wysiłku wynikać powinien bezpośrednio z określonego wcześniej przyszłego celu działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela oraz stanu jego sił i środków walki. Ugrupowanie nieprzyjaciela i skupienie przez niego głównego wysiłku powinny być pierwszymi ustaleniami wnioskowania zasadniczego uzyskanymi za pomocą dedukcji w tym okresie oceny nieprzyjaciela. One bowiem dopiero umożliwiając z kolei wydedukowanie, który z elementów ugrupowania będzie miał zasadnicze znaczenie dla zrealizowania przez niego domniemywanego celu. Dotyczy to także określenia elementów ugrupowania, których zniszczenie lub obezwładnienie naruszy w znacznym stopniu możliwości bojowe nieprzyjaciela. Ugrupowanie nieprzyjaciela i skupienie przez niego głównego wysiłku umożliwia także sformułowanie przypuszczeń co do rodzaju i charakteru manewru siłami i środkami walki w przyszłych działaniach bojowych /operacji, wojnie/, czasu rozpoczęcia tych działań bojowych /operacji, wojny/ i poczynań nieprzyjaciela, które będą mogły spowodować dokonanie zaskoczenia naszych wojsk. Schemat wnioskowania zasadniczego w trakcie oceny nieprzyjaciela i rodzaju ustaleń mających być jego wynikiem przedstawiono na schemacie 7.

W efekcie tego, jak pokazano na schemacie, wnioskowanie zasadnicze przebiega, biorąc pod uwagę oczekiwane i zakładane do osiągnięcia wyniki tego wnioskowania, w trzech podetapach. Pierwszy jest krokiem do sformułowania, wynikających bezpośrednio z przesłanek wnioskowania /cel

PRZESŁANKI UWZGLĘDNIANE PODCZAS WNIOSKOWANIA ZASADNICZEGO DLA
OKREŚLENIA SZCZEGÓLÓW ZAMIARU PRZYSZŁYCH DZIAŁAŃ BOJOWYCH /OPE-
RACJI, WOJNY/ NIEPRZYJACIELA

przyszłych działań bojowych lub operacji, albo też wojny, model stanu i położenia sił i środków walki/, ustaleń podstawowych, tj.: ugrupowania sił i środków walki oraz miejsca /sposobu/ skupienia przez niego głównego wysiłku. Drugi podetap ma zaś dać pozostałe ustalenia podstawowe, które jednak już pośrednio wynikają z wyjściowych przesłanek tego wniosku. Ostatnim krokiem wniosku zasadniczego jest przyjęcie uzupełniających ustaleń prognostycznych tego etapu wyliczeń sił i środków nieprzyjaciela oraz sformułowanie przypuszczeń co do jego silnych i słabych stron.

Etap wniosku zasadniczego powinien przynieść wyniki tworzące elementy składowe poszukiwanej w czasie całego procesu oceny nieprzyja-

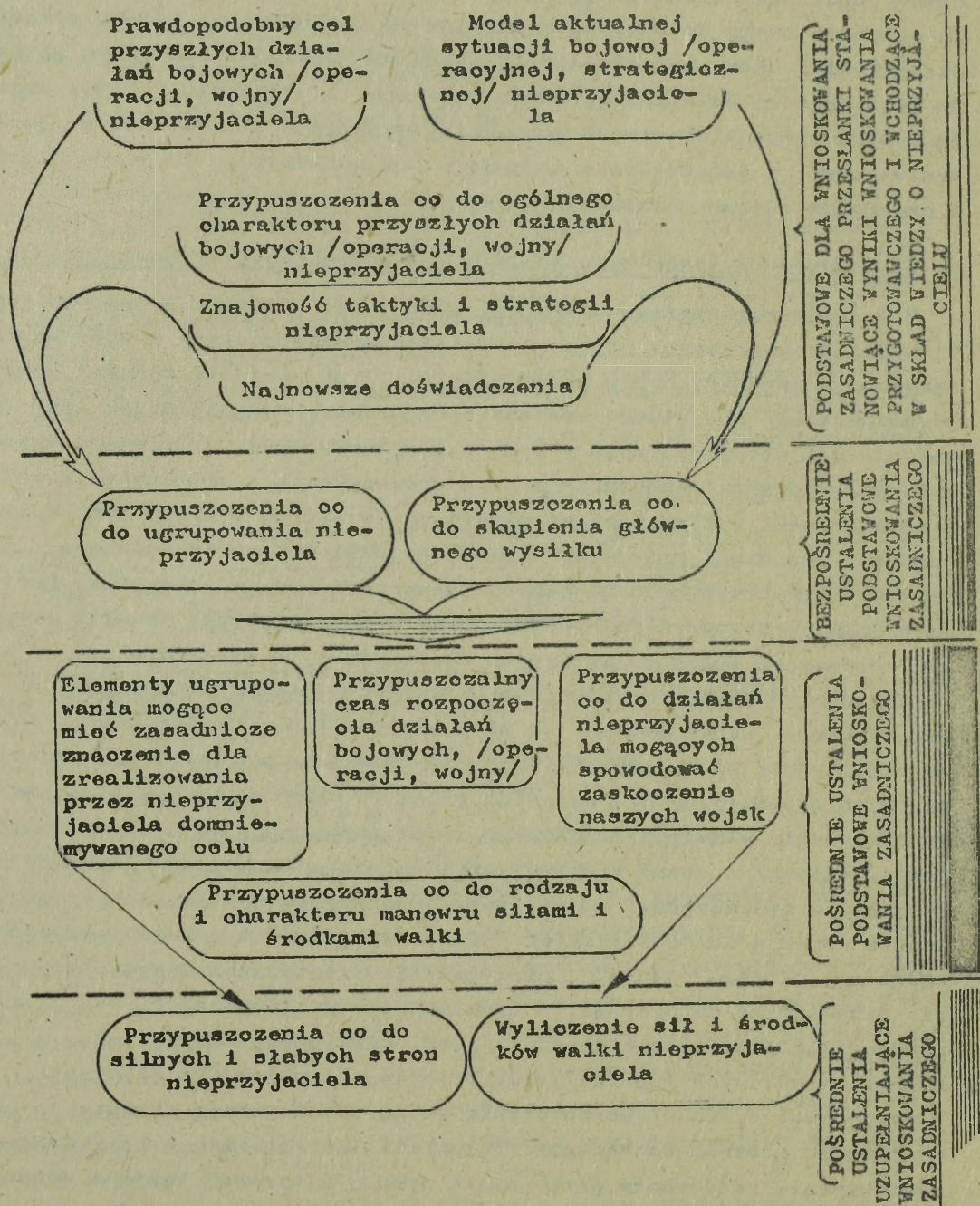
ciela prognozy jego przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/. Elementy te już tworzą pewien uporządkowany układ. Mogą jednakże wymagać jeszcze pewnego dopracowania; zarówno uogólnienia, jak i poszerzenia o szczegóły w zależności od wymagań bądź to wyznaczonych układem meldunku, bądź też udzielonymi wcześniej przez dowódcę /szefa/ wytycznymi. Ta ostatnia uwaga dotyczy specjalistów od rozpoznania, którzy przedstawiają wyniki oceny nieprzyjaciela dowódcom /szefom/. Tym samym potrzebne jest jeszcze dokonanie pewnych czynności i przemyśleń, które pozwolą wyniki wszystkich etapów oceny nieprzyjaciela przedstawić w sposób syntetyczny, a jednocześnie spójnie i przekonującą. Te przemyślenia i czynności tworzą ostatni już etap procesu oceny nieprzyjaciela.

5. Zestawienie wyników wnioskowania - meldunek oceny nieprzyjaciela

Podstawowym przeznaczeniem tego etapu jest ostateczne uporządkowanie wyników uzyskanych podczas oceniania nieprzyjaciela w poprzednich etapach. Dokonujący oceny nieprzyjaciela szef specjalistycznej komórki rozpoznawczej, obojętnego szczebla dowodzenia, rodzaju wojsk czy też rodzaju sił zbrojnych może w tym celu wykorzystywać istniejące wzorce układów meldunków; ewentualnie może uporządkować sformułowane przez siebie wnioski według wymagań zawartych wcześniej w wytycznych dowódcy /szefa/. Ten drugi przypadek oznacza najczęściej ograniczenie się w prezentowanych wynikach do samych przewidywań co do charakteru przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela /a więc prognozy/, a czasami tylko do wybranych elementów tych przewidywań.

Niemniej ustalenia przyjęte w procesie oceny nieprzyjaciela nie ulegają zapomnieniu. Po pierwsze dlatego, że ich treść /istota zawartych w nich ustaleń/ zostanie utrwalona w innych dokumentach bojowych /operacyjnych/; będą też przez to wykorzystywane jako podstawa planowania własnych działań bojowych /operacji, wojny/. Wymienić tu można: wnioski z oceny nieprzyjaciela w rozkazie bojowym /operacyjnym, dyrektywie operacyjnej, specjalistycznych zarządzeniach rozpoznawczych, mapę z decyzją dowódcy /szefa/, plany użycia sił i środków rodzajów wojsk itp. Trzeba jednak pamiętać, iż ostatecznym decydującym w sprawie prognozy co do przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela jest zawsze dowódca /szef, głównodowodzący/, toteż w dokumentach bojowych /operacyjnych/ zostaną utrwalone te ustalenia, które, nawet tylko w sposób czysto formalny, uzyskają akceptację dowódcy /szefa, głównodowodzącego/. Formą zaś starania się o tę akceptację jest właśnie meldowanie przez szefa specjalistycznej komórki rozpoznawczej wyników przeprowadzonej przez niego oceny nieprzyjaciela, a więc

PODETAPY WNIOSKOWANIA ZASADNICZEGO I UZYSKIWANE W NICH WYNIKI

nawet przy meldowaniu tylko najbardziej skrótowych wniosków z oceny nieprzyjaciela może zaistnieć potrzeba, w przypadku wystąpienia u wysłuchującego /wysłuchujących/ wątpliwości, rozszerzenia wypowiedzi o niezbędne uzasadnienia, które będą bazowały na różnych wnioskach szczegółowych uzyskanych wcześniej w trakcie poszczególnych rodzajów wnioskowania podczas oceny nieprzyjaciela.

Zatem meldunek oceny nieprzyjaciela, przygotowywany zresztą tylko przez szefów specjalistycznych komórek rozpoznawczych, jest syntetycznym i uporządkowanym zestawieniem najważniejszych wniosków sformułowanych podczas oceny nieprzyjaciela; a w przypadkach ograniczenia tego meldunku do odpowiedzi na pytania staje się jeszcze bardziej okrojona wersją zestawienia wyników rozpatrywanego wnioskowania.

Meldunek spełnia jednak niewątpliwie ważną rolę, gdyż musi zapoznać dowódcę /szefa/ oraz uczestników oceny sytuacji z najistotniejszymi ustaleniami dokonanymi podczas przeprowadzonej przez specjalistę oceny nieprzyjaciela. Dlatego też etapu zestawiania wyników dokonanej oceny nieprzyjaciela nie można bagatelizować, tak samo jak nie można ograniczyć oceny nieprzyjaciela do przygotowania meldunku oceny nieprzyjaciela. Pierwszy przypadek mógłby spowodować zaprzepaszczenie wyników dość znużonej i trudnej oceny. Drugi natomiast mógłby spowodować podanie wyników nieprawdziwych z wszystkimi tego konsekwencjami dla przygotowywanych lub prowadzonych działań bojowych /operacji, wojny/.

Jeżeli chodzi o sam meldunek oceny nieprzyjaciela, to w swej klasycznej postaci składają się na niego dwa punkty ^{11/}. Pierwszy z nich, który składa się z dwóch podpunktów, jest w całości poświęcony przedstawieniu modelu istniejącej sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela. Można go uznać za - jak już wspomniano - swoistą "fotografię". Dane do tego punktu otrzymuje się przede wszystkim w wyniku przeprowadzonego wnioskowania przygotowawczego oraz część w wyniku wnioskowania zasadniczego. W tym punkcie bowiem podaje się też najczęściej także siły i środki, które mogą zostać wprowadzone w rejon działań bojowych /na kierunek operacyjny, teatr działań wojennych/, znajdujący się w zakresie przeprowadzanej oceny. Dane o tym są uzyskiwane już w wyniku wnioskowania prognostycznego, a więc przewidywać co do możliwego rozwoju wydarzeń. Typowym przypadkiem jest, przy ocenie prowadzonej np. w natarciu, przewidywanie wykonania kontrataku w

11/ Mowa o meldunku oceny nieprzyjaciela, który, będąc częścią wystąpienia szefa komórki rozpoznawczej, jest w stosunku do układu całego wystąpienia krótszy o punkt dotyczący zadań rozpoznawczych. Czyli całe wystąpienie /cały meldunek/ miałby trzy punkty, z czego dwa zestawiające wyniki dokonanej przez niego oceny nieprzyjaciela.

naszym pasie natarcia przed odwód/drugi rzut/ nieprzyjaciela - odtwarzany aktualnie poza pasem naszego natarcia.

Dwa podpunkty pierwszego punktu meldunku oceny nieprzyjaciela odzwierciedlają przedstawione wcześniej dwa zakresy oceny nieprzyjaciela. Pierwszy podpunkt "ogólny charakter działań i stan sił i środków nieprzyjaciela" uzyskuje się w wyniku rozpatrywania nieprzyjaciela w zakresie objętym oceną ogólną, a drugi /stan sił i środków w pasie prowadzonych działań bojowych/ w zakresie pasa prowadzonych działań bojowych /operacji, wojny/ szczebla oceniającego.

Drugi natomiast punkt meldunku oceny nieprzyjaciela zestawia wyniki wnioskowania prognostycznego i rozpoczyna się zawsze od przedstawienia przewidywanego celu przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela. W dalszej natomiast części jest przedstawienie przewidywanego sposobu zrealizowania tego celu - czyli zamiaru nieprzyjaciela. Ostatnim elementem tego punktu jest przedstawienie ilości sił i środków nieprzyjaciela /nazywane też nasyceniem/ jakim będzie on dysponował podczas prowadzenia przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/, aby zrealizować przedstawiony wcześniej cel.

Układ meldunku jest umowny. Przyjęto go w wyniku zdobytych doświadczeń w pracy dowódczo-sztabowej, a konkretnie różnorodnych rozwiązań powstałych podczas rozrastania się sztabów /a w tym i sztabowych komórek rozpoznawczych/¹² kiedy rozstrzygano problemy jak najlepszego, najbardziej efektywnego włączenia specjalistów w proces przygotowywania decyzji przez dowódcę. W układzie meldunku stosowanym w Wojsku Polskim i armiach państw stron Układu Warszawskiego można też odnaleźć pewne elementy ogólnego dorobku i doświadczeń ludzkości przejawiające się w tym, iż posiadana przez nią wiedzę przekazuje się kolejnym pokoleniom zgodnie z kierunkiem: od ogółu do szczegółu, zaś wyniki oceny nieprzyjaciela są bez wątpienia jakimś zasobem specjalistycznej wiedzy będącej w posiadaniu oceniającego, a meldunek oceny nieprzyjaciela oryginalnym sposobem zapoznawania z tą wiedzą zainteresowanych.

W stosunku do całego procesu oceny nieprzyjaciela meldunek jest jakby wizytówką tego procesu; nie ma on jednak większego wpływu na ten proces. Zresztą umowność układu meldunku, zastępowanie go bardzo często jeszcze zwięźlejszym sposobem prezentowania wyników oceny nieprzyjaciela przez odpowiadanie tylko na pytania, przesądza o względnej trwałości tego układu. Można nawet powiedzieć, że sam meldujący może w dowolny sposób, kierując się swoim doświadczeniem i umiejętnościami,

-----
12/ Por. J. Zieliński: Teoria rozpoznania wojskowego, rozprawa doktorska ASG WP, Warszawa 1986, s.13-46.

przedstawić wyniki dokonanej oceny nieprzyjaciela i, jeżeli zadawała to dowódcę /szefa/, to do oceniającego nie powinno być w zasadzie żadnych pretencji formalnych, gdyż układ meldunku nie jest narzucony ustaleniami dokumentów normatywnych /regulaminu, instrukcje/.

Spotyka się nierzadko twierdzenia, że wykształconemu oficerowi /a takim będzie zawsze dowódca określonego szczebla/ powinna wystarczyć ocena nieprzyjaciela przedstawiona na mapie, uzupełniona tylko niezbędnym komentarzem /niezbędnym znaczyłoby tyle, co niewielkim/. Toteż w niniejszym opracowaniu zagadnienie to nie znajdzie swojego szerszego omówienia, aby nie powielać już istniejących co do meldunku oceny nieprzyjaciela ustaleń. Jedyne w opracowanym algorytmie oceny nieprzyjaciela został zaprezentowany typowy układ takiego meldunku. Algorytm zaś jest treścią następnego, i już ostatniego, rozdziału niniejszego opracowania.

ALGORYTM OCENY NIEPRZYJACIELA

W Y Z N A C Z Y Ć   C E L

mającej nastąpić oceny nieprzyjaciela przez zapoznanie się z nim lub sformułowanie go.

Podczas wyznaczania CELU oceny nieprzyjaciela uwzględnić:

- potrzeby wynikające z przygotowywanych lub prowadzonych działań bojowych /operacji, wojny/, a określone na podstawie otrzymanego lub realizowanego zadania;
- aktualne zorientowanie w istniejącej sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/;
- ewentualne wytyczne dowódcy /szefa/.

P R Z E P R O W A D Z I Ć W S T Ę P N ą   O C E N ę   I N F O R M A C J I

1. Ocenic wartość posiadanych informacji /danych/ uwzględniając:

- źródło pochodzenia informacji,
- wiarygodność informacji,
- rodzaj informacji /kompleksowa, jednostkowa/.

2. Uporządkować informacje /dane/ poddane ocenie, na:

- informacje podstawowe o znaczeniu zasadniczym dla przeprowadzanej oceny,
- informacje uzupełniające,
- informacje nieprzydatne.

3. Sformułować ogólne wnioski, na podstawie przeprowadzonej oceny posiadanych informacji /danych/, odnośnie do:
- charakteru aktualnych działań bojowych /operacji, wojny/ prowadzonych przez nieprzyjaciela,
  - potrzeb /braków/ informacyjnych z punktu widzenia dalszego przeprowadzania oceny nieprzyjaciela,
  - wyznaczyć zakresy oceny nieprzyjaciela /zakres oceny ogólnej i zakres oceny szczegółowej/.

P R Z E P R O W A D Z I Ć
WNIOSKOWANIE PRZYGOTOWAWCZE

1. Określić skład i położenie sił i środków walki nieprzyjaciela podlegających zakresowi oceny ogólnej.
2. Określić skład i położenie sił i środków walki nieprzyjaciela podlegających zakresowi oceny szczegółowej.
3. Określić, przez uporządkowanie rozszyfrowanego składu, położenia sił i środków walki nieprzyjaciela, charakterystyczne elementy jego ugrupowania bojowego /operacyjnego, strategicznego/
/chodzi o wyodrębnienie sił i środków tworzących pierwszy, drugi rzut, zgrupowanie artylerii, itd./.
4. Określić stan zarówno sił i środków walki, jak i wyodrębnionych, charakterystycznych, elementów ugrupowania nieprzyjaciela.
5. Określić zachodzące procesy na polu walki /na kierunku operacyjnym, teatrze działań wojennych/ po stronie nieprzyjaciela.
6. Określić istniejące czynniki /warunki/ i zjawiska występujące na polu walki /kierunku operacyjnym, teatrze działań wojennych/ w rejonie prowadzonych lub przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/.
7. Określić najbardziej prawdopodobny cel i charakter przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela na podstawie:
  - celu aktualnie realizowanego przez nieprzyjaciela,
  - aktualnej sytuacji bojowej /operacyjnej, strategicznej/ nieprzyjaciela,
  - charakteru nowego, lub aktualnie realizowanego zadania przez stronę oceniającą,
  - stanu sił i środków walki nieprzyjaciela,
  - właściwości terenu w rejonie działań bojowych, na kierunku operacyjnym, teatrze działań wojennych.

P R Z E P R O W A D Z I Ć
WNIOSKOWANIE ZASADNICZE

1. Dokonać bezpośrednich ustaleń podstawowych:
  - 1.2. Ustalić przyszłe ugrupowanie bojowe /operacyjne/ nieprzyjaciela, uwzględniając:
    - cel jego przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/,

- istniejący skład, położenie sił i środków walki nieprzyjaciela oraz ich stan i przewidywane warunki w rejonie działań bojowych /na kierunku operacyjnym, teatrze działań wojennych/,
  - znane sposoby i formy prowadzenia przez nieprzyjaciela działań bojowych /operacji, wojny/,
- 1.3. Ustalić gdzie /lub w jaki sposób, na czym/ nieprzyjaciel skupi główny wysiłek swych działań bojowych /operacji, wojny/, uwzględniając te same elementy co podczas ustalania przyszłego ugrupowania bojowego /operacyjnego/ nieprzyjaciela.
2. Dokonać pośrednich ustaleń podstawowych:
    - 2.1. Ustalić te elementy ugrupowania bojowego /operacyjnego/ nieprzyjaciela, które mogą mieć zasadnicze znaczenie dla zrealizowania przez niego celu - uwzględniając treść dokonanych wcześniej ustaleń bezpośrednich.
    - 2.2. Ustalić przypuszczalny czas rozpoczęcia /wznowienia/ przez nieprzyjaciela działań bojowych /operacji, wojny/ oraz czas osiągnięcia gotowości do rozpoczęcia /wznowienia/ działań bojowych /operacji, wojny/.
    - 2.3. Ustalić przedsięwzięcia, które nieprzyjaciel będzie się starał zrealizować /lub które może zrealizować/, aby uzyskać zaskoczenie z chwilą rozpoczęcia /wznowienia/ działań bojowych /operacji, wojny/.
    - 2.4. Ustalić przypuszczalny przyszły manewr siłami i środkami walki, który nieprzyjaciel może wykonać dla zrealizowania przewidywanego celu jego przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/.
  3. Dokonać pośrednich ustaleń uzupełniających.
    - 3.1. Określić silne i słabe strony nieprzyjaciela.
    - 3.2. Przeprowadzić niezbędne kalkulacje i obliczyć dokładne ilości sił i środków walki, którymi nieprzyjaciel będzie mógł dysponować podczas realizacji przyjętego dla niego celu przyszłych jego działań bojowych /operacji, wojny/.

**Z E S T A W I Ć I U P O R Z Ą D K O W A Ć
W Y C I Ą G N I Ę T E W N I O S K I I D O K O N A N E P O D C Z A S O C E N Y N I E P R Z Y J A C I E L A U S T A L E N I A**

1. Określić skład i ogólny charakter działań bojowych npla:
  - określić skład i ugrupowanie oraz rodzaj działań bojowych,
  - określić rezultaty dotychczasowych działań bojowych nieprzyjaciela odpowiednio do rozległości wyznaczonego zakresu oceny ogólnej,
  - ujawnić użycie, lub nie, BMR przez nieprzyjaciela,
  - określić charakter działań lotnictwa nieprzyjaciela.
2. Określić skład i ugrupowanie sił i środków walki nieprzyjaciela podlegających zakresowi oceny szczegółowej /uwzględnić zarówno siły i środki walki nieprzyjaciela, które aktualnie znajdują się w zakresie oceny szczegółowej, jak i te, które mogą się tam znaleźć w wyniku przeprowadzenia określonych manewrów podczas prowadzenia przyszłych działań bojowych/

Skład i ugrupowanie nieprzyjaciela uporządkować w następującym porządku:

- ogólnowojskowe siły i środki walki /lub podstawowe dla danego rodzaju wojsk, rodzaju sił zbrojnych, który przeprowadza ocenę/,
  - system dowodzenia i WRE,
  - środki rakietowe i artyleria,
  - środki przeciwpancerne,
  - lotnictwo,
  - środki przenoszenia BMR.
3. Sformułować taktyczną /operacyjną/ charakterystykę terenu w rejonie działań bojowych /operacji, wojny/ i warunków meteorologicznych tam panujących.
4. Określić prawdopodobny charakter przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela w oparciu o następujące elementy charakterystyczne:
- cel przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/ nieprzyjaciela,
  - przewidywane działanie jego sił i środków walki /poszczególnych elementów ugrupowania/ w etapach /okresach/ działań bojowych /operacji, wojny/,
  - rejon, kierunek, rubież lub sposób skupienia głównego wysiłku,
  - silne i słabe strony nieprzyjaciela,
  - elementy ugrupowania nieprzyjaciela /obiekty/, które przedstawiają największe znaczenie i których zniszczenie może ułatwić wykonanie zadania stronie oceniającej,
  - zestawienie wyników obliczeń co do ilości sił i środków walki, którym nieprzyjaciel będzie dysponował w całym pasie działań strony oceniającej, jak również w poszczególnych wariantach odzwierciedlających ważne etapy działań bojowych /operacji, wojny/.

Z E S T A W I Ć
UPORZĄDKOWANE WNIOSKI I USTALENIA W TREŚĆ
MELDUNKU OCENY NIEPRZYJACIELA

x

x

x

Niniejszy algorytm zestawia poszczególne etapy postępowania oceniającego nieprzyjaciela oraz wyszczególnia podstawowe czynności, które w ramach tych etapów trzeba wykonać. Jest on więc też formą wyjaśnienia treści niniejszego opracowania, swoistym ogólnym scenariuszem praktycznego przeprowadzania oceny nieprzyjaciela. Trzeba jednakże pamiętać,

że "rekwizytem" niezbędnym, ale i wielce pomocnym, każdej oceny nieprzyjaciela jest mapa. Na niej to bowiem utrwała się w sposób obrazowy wiele wyników i ustaleń w trakcie przeprowadzania oceny nieprzyjaciela. Dotyczy to zarówno ustaleń związanych z formułowaniem modelu aktualnego składu i położenia nieprzyjaciela, jak i formułowanej prognozy jego przyszłych działań bojowych /operacji, wojny/. O część poświęconą mapie opracowanie niniejsze jest niewątpliwie uboższe, z tym, że usprawiedliwieniem w tym względzie jest fakt, iż co do wykorzystywania mapy w ocenie nieprzyjaciela, mają zastosowanie wszystkie zasady obowiązujące w służbie sztabów. Ich znajomość zatem w pełni wystarcza, by sprawnie posługiwać się mapą w czasie przeprowadzania procesu, któremu to opracowanie jest poświęcone.

ZAKOŃCZENIE

Ocena nieprzyjaciela, - jak już wspomniano we wstępie - dość powszechnego w środowisku wojskowym rozumienia zarówno jej znaczenia jak i przeznaczenia, nie znajduje zbyt wiele miejsca w literaturze fachowej. Istnieją wprawdzie nawet dość wyczerpujące - jak się wydaje - metodyki, kilka prac dyplomowych i artykułów to jednak nie rozpatrują one najistotniejszych, w sensie najbardziej uniwersalnych, cech i elementów oceny nieprzyjaciela. Każda z tych pozycji, występująca w ramach któregoś z wymienionych typów publikacji, ma bowiem zawsze określone braki. Najbardziej odczuwają je profesjonaliści, których sprawne przeprowadzenie oceny nieprzyjaciela interesuje na co dzień, zarówno ze względu na uczestnictwo w ćwiczeniach /reprezentowanie odpowiedniego poziomu umiejętności fachowych, które umożliwiałyby skuteczne działanie na wypadek zaistnienia takiej potrzeby/, jak i z powodu realizacji np. procesu dydaktycznego /szkolenia wojskowego/ oraz prowadzenia działalności naukowo-badawczej. Są podstawy by twierdzić, że wiele rozterek ocena nieprzyjaciela powoduje u studiujących sztukę wojenną. W istocie bowiem brak jest materiałów, a w tym przede wszystkim podręcznika, wszechstronnie charakteryzującego ocenę nieprzyjaciela jako proces, z którego można by się po prostu tej oceny uczyć. Z tego względu również i nauczyciele akademicy nie mają czego polecać studiującym sztukę wojenną, którym przecież niezbędne jest opanowanie dość trudnej sztuki oceniania nieprzyjaciela.

Podobne problemy występują w dowództwach i sztabach, gdzie ciągle doskonalili się wprawdzie umiejętność oceniania nieprzyjaciela na różnych szczeblach i przez różne osoby funkcyjne w kolejno przeprowadzanych ćwiczeniach. Ale bazuje się wtedy na ustalonych schematach. Jednym z nich jest układ meldunku oceny nieprzyjaciela. Jego przydatność zaś jako uniwersalnego schematu rozumowania jest zawodna. Nie można na jego podstawie nauczyć poprawnego przeprowadzania oceny nieprzyja-

ciela. Meldunek oceny nieprzyjaciela jest po prostu tym, czym jest, to znaczy układem zestawiającym wnioski z oceny nieprzyjaciela. Trudno się zatem dziwić, że ocena nieprzyjaciela jest zawsze najtrudniejszym elementem w procesie podejmowania decyzji. Przejawia się to w głębokich rozterkach i wahanjach występujących przy decydowaniu się na ostateczną wersję tej oceny, mającą być podstawą do szczegółowego zaplanowania użycia własnych sił i środków walki. Trudno wprawdzie oczekiwać, że ocena nieprzyjaciela stanie się kiedyś tak łatwa, iż w ogóle nie będzie sprawiała trudności ani praktycznych, ani dydaktycznych. Tak nie będzie chociażby dlatego, że wyniki nawet najbardziej poprawnie przeprowadzonej oceny nieprzyjaciela mówią o tym jak być może, a nigdy jak będzie na pewno. Stąd zawsze wyniki te będą tylko w określonym stopniu prawdopodobne i co za tym idzie będą zawsze rodziły określone niepewności dowódców /szefów/. Chodzi jednak o to, by była to niepewność świadoma, by oparta była na rozeznaniu warunków, w jakich dokonuje się oceny nieprzyjaciela, by ocenijący, nie tylko dowódcy i nie tylko zwiadowcy, mieli świadomość, że bazując na dostępnych im informacjach /danych/ i wspierając rozumowanie swoją wiedzą /miejmy nadzieję że wyższą niż przeciętna/ o nieprzyjacielu oraz przeprowadzając ocenę przy pomocy skutecznych metod, mogą uzyskać najtrafniejsze z możliwych w danych warunkach wyniki^{1/}. Jest to już dużo, chociażby dla samej proceduralnej strony wypracowania decyzji do użycia jakichkolwiek sił i środków walki. Ponadto stosowanie przedstawionych w niniejszym opracowaniu metod i innych warunków towarzyszących ocenie nieprzyjaciela powinno zapobiec popełnieniu rażących pomyłek, a to też znaczy wiele dla innych przedsięwzięć, które na wynikach oceny nieprzyjaciela bazują.

W ostatnich zdaniach nie można również nie wspomnieć że czas przeprowadzania oceny nieprzyjaciela nie będzie długi w realnych, konkretnych warunkach. Konfrontacja tego faktu z treścią opracowania może wzbudzać nieufności i podejrzenia szczególnie u zawsze wyczulonych na te sprawy "praktyków", o przeteoretyzowanie zagadnienia. Opracowanie jednak przedstawia omawiany proces bardzo analitycznie. Ma ono przybliżyć studiującącej zjawisko tak, aby uwidocznić wszystkie

1/ Jest to ważne również ze względu na to, że "Błąd jest właściwy każdej działalności - możemy go tylko zwiększyć lub zmniejszyć".
"... potępiając błąd, nadając mu kategorię moralną "winy" zwiększamy go, wytwarza się bowiem lęk przed błędem. Lęk przed błędem zaś powoduje niechęć do rozpoznania własnego błędu, czy też przyznania się do niego, czyli błąd powtórny, większy od poprzedniego" - Zb. Pauleski: Podstawy pracy zmysłowej i samokształcenia, Wyd. Wojewódzkiego Domu Kultury w Łegnicy i Państwowego Zaocznego Studium Oświaty i Kultury Dorosłych w Warszawie, Legnica-Warszawa 1981, s.104.

jego złożoności i zawilgości. Później, kiedy doskonalący się w ocenie nieprzyjaciela poznają i rozumieją o co chodzi, będą oczywiście w stanie przeprowadzać rozpatrywany proces zgodnie z wymaganiami realiów metod stosowanych podczas podejmowania decyzji w walce, operacji i wojnie. Stąd istniejąca rozbieżność obszerności opisu oceny nieprzyjaciela z krótkotrwałym najczęściej czasem w jakim się taki proces przeprowadza. Można zresztą jeszcze dodać, że w niniejszym opracowaniu znajduje się element, który przedstawia jego treść, istotę oceny nieprzyjaciela na jednej stronie, jest to schemat 2 na s. 33. Reszta zaś jest już tylko wprowadzeniem i komentarzem do idei w tym schemacie zawartej.

Sądzę, że specjaliści zajmujący się od lat omawianą w opracowaniu problematyką nie będą mieli trudności zarówno w zrozumieniu tego schematu, jak i docenianiu jego znaczenia dla przybliżenia oceny nieprzyjaciela tym, którzy starają się ją mistrzowsko opanować.

BIBLIOGRAFIA

1. Jurij Adamar, Issledowanije psichologii processa izobrietienija w oblasti matematiki, Moskwa 1970.
2. Klemens Cupryniak. Praca szefa wydziału rozpoznawczego sztabu dywizji /szefa rozpoznania pułku/ podczas planowania i organizowania natarcia. ZN^{1/} ASG WP 1977 nr 1/2
3. Cybernetyka w naukach humanistycznych. Ossolineum, Wrocław 1983.
4. Dowodzenie wojskami armii w operacji. Zasady ogólne - część I. Podręcznik ASG WP, Warszawa 1985.
5. W. Drużynin, D. Kontorow. Idea, algorytm, decyzja. Wyd. MON, Warszawa 1975.
6. Zdzisław Gołąb, Stanisław Kołoz. Współczesne dowodzenie wojskami. Wyd. MON, Warszawa 1974.
7. Franciszek Januszewski. Metodyka oceny nieprzyjaciela. Wyd. ASG WP, Warszawa 1980.
8. Tadeusz Kotarbiński. Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk. PWN, Warszawa 1986.
9. Stanisław Koziej. Rajdy bojowe. Wyd. MON, Warszawa 1987.
10. Jerzy Kunikowski. Człowiek na współczesnym polu walki. Wyd. MON, Warszawa 1982.
11. Jerzy Kurnal. Zarys teorii organizacji i zarządzania. PWE, Warszawa 1976.
12. Kazimierz Nozko. Problemy taktyczno-operacyjne rozpatrywane przez dowódcę, sztab armii w operacji zaczepnej armii, ZN ASG WP 1976 nr 1/8.

1/ Zeszyty Naukowe

13. Zbigniew Paleski. Podstawy pracy umysłowej i samokształceniowej. Wyd. Wojewódzkiego Domu Kultury w Legnicy i Państwowego Zaocznego Studium Oświaty i Kultury Dorosłych w Warszawie, Legnica, Warszawa 1981.
14. Czesław Sochal, Leon Wierociński, Rozpoznanie wojskowe, Wyd. MON, Warszawa 1975.
15. Ryszard Szpyra, Usprawnianie procesu oceny nieprzyjaciela w natarciu i obronie /DZ, DPano/ z zastosowaniem teorii decyzji informacyjnych, Rozprawa doktorska przygotowywana do obrony w ASG WP.
16. Bogdan Szulc, Niektóre problemy unowocześniania procesu nauczania w ASG WP, ZN ASG WP 1987, u. 4.
17. Tadeusz Urbańczyk, Wystąpienie otwierające sympozjum naukowe na temat: "Teoria podejmowania decyzji", ZN ASG WP 1984 nr 4/40.
18. Marian Wiliński, Metodyka oceny przeciwnika na szczeblach taktycznych i operacyjnych, ZN ASG WP 1976 nr 1/8.
19. Mariah Wiliński, Wincenty Tomaszewski, Praca informacyjna organów rozpoznawczych na szczeblach taktycznych, ZN ASG WP 1979 nr 1/20 /dodatek/.
20. Jerzy Zieliński, Przyszłość rozpoznania wojskowego, Myśl wojskowa 1988 nr 7.
21. Jerzy Zieliński, Teoria rozpoznania wojskowego, Rozprawa doktorska ASG WP, Warszawa 1986.

Druk ASG WP WKP/N-XXIV-184 zam.nr 1319 z dn.19.08.89.

